

ТУВЭ ЯНСАН

МЕМУАРЫ
МУМИТАТЫ

Тувэ Янсан

МЕМУАРЫ МУМІТАТЫ

Пераклад з шведскай

Мінск
Выдавец Зміцер Колас
2018

УДК 821.113.6-93
ББК 84(4Фин)-44
я65

Пераклад з шведскай Алесі Башарымавай

Пераклад зроблены з выдання:
Tove Jansson. **Muminpappans memoarer.**
Schildts & Söderströms. Helsingfors, 2014.

Ілюстрацыі Тувэ Янсан

© Tove Jansson 1950, 1968
First published by Schildts Förlag Ab. All rights reserved.

ISBN 978-985-7164-84-4

© Tove Jansson, 1950, 1968.
© Алеся Башарымава,
пераклад на беларускую мову, 2018.
© Афармленне. Выдавец Зміцер Колас,
2018.

Содержание

ПРАЛОГ
7

ПРАДМОВА
10

РАЗДЗЕЛ ПЕРШЫ,
у якім я расказваю пра тое, як мяне не разумелі
ў дзяцінстве, апісваю сваю першую ў жыцці Падзею
і неверагодную ноч уцёкаў, а таксама гістарычную
сустрэчу з Фрэдрыксанам.
13

РАЗДЗЕЛ ДРУГІ,
дзе я ўводжу ў свой аповед Хапатунчыка і Пабадзяку,
знаёмлю чытача з дронтам Эдвардам, а таксама
даю яскравае апісанне «Марзкога аркездра»
і яго незабыўнага спуску на ваду.
34

РАЗДЗЕЛ ТРЭЦІ,
у якім я расказваю пра свой першы слаўны
подзвіг і яго абуральныя наступствы,
а таксама дзялюся некаторымі думкамі
і апісваю паводзіны скалістых даманаў.
52

РАЗДЗЕЛ ЧАЦВЁРТЫ,
у якім маё марское падарожжа дасягае
свайёй кульмінацыі ў неверагодным апісанні шторму
і заканчваецца жудаснай нечаканасцю.
75

5

РАЗДЕЛ ПЯТЫ,
дзе я (пасля невялікай праверкі сваіх разумовых
здольнасцяў) апісваю Мюмліна сямейства,
а таксама Вялікае Свята Сюрпрызаў, падчас якога
прымаю з лап Аднаўладцы дзівосны знак пашаны.

89

РАЗДЕЛ ШОСТЫ,
дзе я засноўваю калонію і перажываю крызіс,
а таксама выклікаю прывід з вострава Жахаў.

110

РАЗДЕЛ СЁМЫ,
у якім я апісваю ўрачыстае адкрыццё палепшанага
«Марзкога аркездра» і яго багатае на падзеі
спробнае пагружэнне ў марскія глыбіні.

132

РАЗДЕЛ ВОСЬМЫ,
у якім я апісваю акалічнасці шлюбу Хапатунчыка, лёгкаю
лапай закранаю драматычную сустрэчу з Мумімамай
і, нарэшце, завяршаю свае мемуары
глыбакадумным заключным словам.

146

Эпілог
163

Пралог

Аднойчы, калі Мумітроль быў зусім маленькі, Мумітату
собіла прастыць у самы разгар лета. Піць цёплае
малако з цыбуляй і цукрам ён не хацеў, класціся
ў ложка – таксама. Ён сядзеў у садзе на арэлях, бес-
перастанку смаркаўся і наракаў, што смак у цыгараў
проста жахлівы. Паўсюль на траве валяліся яго насоўкі –
Мумімама збірала іх у маленькі кошык і зносіла прэч.

Урэшце насмарк зусім дадзеў Мумітату, і той
перасунуўся ў крэсла-гушкалку на верандзе і ледзь не
з галавой закруціўся ў коўдры. Мумімама прынесла
яму ладную порцыю грогу, але было надта позна. Грог
здаўся Мумітату такім самым брыдкім, як і малако
з цыбуляй. Зусім знявераны, ён паплёўся да свайго
ложка ў паўночнай мансардзе. Мумітата ніколі раней
не хварэў, і таму цяпер, заняджаўшы, браў усё вельмі
блізка да сэрца.

Калі боль у горле зрабіўся нясцерпным, Мумітата
адправіў маму па Мумітроля, Снусмумрыка і Сніфа,
і неўзабаве яны ўсе стаялі пры яго ложку. Тады Мумітата
папрасіў іх ніколі не забываць, што ім давялося жыць
побач з сапраўдным шукальнікам прыгодаў, а Сніфу

сказаў прынесці пенкавы трамвайчык, які стаяў на камодзе ў зале. Але голас у Мумітаты быў такі хрыплы, што немагчыма было разабраць, чаго ён хоча.

Падаткнуўшы хвораму коўдру, пасуцяшаўшы яго, паспачуваўшы і пакінуўшы яму гару карамелек, аспірыну і цікавых кніжак, усе зноў пабеглі гуляць на двор.

Тата ляжаў у ложку і злаваўся, аж пакуль не заснуў. Калі ён пад вечар прачнуўся, горла балела ўжо не так моцна, але злавацца ён усё яшчэ не перастаў. Ён пазваніў у абедзенны званочак, што стаяў пры ложку, і Мумімама адразу ўзбегла па сходах і спытала, як ён пачуваецца.

– Пагана я пачуваюся, – адказаў тата. – Але гэта няважна. Што сапраўды важна, дык гэта каб ты прыгледзела за маім пенкавым трамвайчыкам.

– Тым сувенірчыкам? – здзівілася мама. – А што з ім? Тата ўсхапіўся ў ложку.

– Ты што, праўда не ведаеш, якую вялікую ролю ён адыграў у маёй маладосці? – спытаў ён.

– Ну чаму – ты, здаецца, выйграў яго ў нейкую латарэю ці штосьці такое, – сказала Мумімама.

Тата пахітаў галавой, высмаркаўся і ўздыхнуў.

– Так я і думаў, – сказаў ён. – Ну а што калі б я ўранку памёр ад прастуды? Тады ніхто з вас так бы і не даведаўся пра гісторыю трамвайчыка. І, магчыма, пра безліч іншых важных рэчаў. А я ж вам расказваў пра сваю маладосць, толькі вы, ясная рэч, усё пазабывалі.

– Можа, штосьці дзесьці і падзабылі, – пагадзілася мама. – Усяго ж не ўпомніш... Прынесці табе вячэру? У нас летні суп і ягадны кісель.

– Гадасць якая! – буркнуў тата і, адварнуўшыся да сцяны, глуха закашляўся.

Мумімама прысела, уважліва паглядзела на яго і сказала:

– Слухай, я тут нядаўна прыбіралася на гарышчы і знайшла тоўсты сшытак... Ты не хочаш напісаць кнігу пра сваю маладосць?

Тата не адказаў нічога, але кашляць перастаў.

– Усё адно ты пакуль хварэеш, на двор не выходзіш, – даводзіла мама. – Гэта ж называецца мемауры ці неяк так, калі пішуць пра сваё жыццё?

– Не мемауры, а мемуары, – азваўся тата.

– А потым ты мог бы пачытаць нам, што атрымалася, – сказала Мумімама. – Напрыклад, заўтра пасля сняданку ці па абедзе.

– Ты што! – усклікнуў тата, высунуўшыся з-пад коўдры. – Так хутка гэта не робіцца! Ты не думай, быццам кніга пішацца адным махам! Я і слова не прачытаю нікому, пакуль не скончу цэлы раздзел, а нават як скончу, дык спачатку прачытаю адной табе, а потым ужо астатнім.

– Што ж, мабыць, так сапраўды будзе лепей, – сказала мама і пайшла на гарышча па сшытак.

– Як ён там? – спытаў Мумітроль.

– Ужо лепей, – сказала мама. – Толькі цяпер будзьце ціхімі як мышкі: сёння твой тата пачынае пісаць мемуары.

Прадмова

Я, Мумітата, уладкаваўшыся гэтым вечарам ля свайго акна, назіраю, як светлякі вышываюць таямнічыя знакі ў аксамітнай цямрэчы саду. О тленныя крамзолі кароткага, але шчаслівага жыцця!

Бацька сямейства і домаўладальнік, я з тужою азіраюся ў мінулае, у часы сваёй бурлівай маладосці, якую збіраюся тут апісаць, і мемуарнае пяро нерашуча дрыжыць у маёй лапе.

Але я падбадзёрваю сябе тою вартай увагі мудраю думкай, якую знайшоў у мемуарах іншай вялікай асобы і якую цяпер падаю тут: «Кожнаму – кім бы ён ні быў, але хто здзейсніў нешта слаўнае на гэтым свеце або нешта такое, што можна смела назваць слаўным, – належала б, калі ён прыстойны і шчыры, уласнай рукою апісаць сваё жыццё; аднак не варта брацца за такую значную справу да таго, як табе споўніцца сорак».

Мне думаецца, што я на гэтым свеце здзейсніў ня-

мала слаўнага і яшчэ больш такога, што мог бы смела назваць слаўным. Акрамя таго, я вельмі праўдзівы, калі толькі ад гэтага мне не робіцца надта нудна, і даволі добры (а колькі мне гадоў, я забыў).

Вось жа, я саступаю шматлікім просьбам сям'і дый сваёй спакусе расказаць пра сябе, бо, прызнаюся шчыра, мяне надзвычай вабіць думка, што ўвесь Мумідол прачытае аповед майго жыцця!

Дык няхай мае сціплыя нататкі будуць уцехаю і навукай усім мумітролям, а ў асабліва сці майму сыну. Мая некалі добрая памяць, ведама, крыху затуманілася з часам. Але, за выключэннем некалькіх дробных перабольшванняў і недакладнасцяў, якія, без сумневу, толькі падкрэсяць мясцовы каларыт і ажывяць апавяданне, мой жыццяпіс будзе цалкам праўдзівы.

З пашанаю ставячыся да пачуццяў жывых яшчэ асобаў, я замяняў часам, напрыклад, філіф'ёнак на хемуліх, гафсаў на вожычых і гэтак далей, аднак пракнілівы чытач, безумоўна, скеміць, што да чаго.

Апроч таго, ён разгледзіць у Пабадзяку таямнічага бацьку Снусмумрыка і несумненна здагадаецца, што Сніф вядзе сваё паходжанне ад Хапатунчыка.

Дык вось жа чытай, неразумнае маё дзіця, ты, сын высакароднай і сумленнай асобы, – чытай гісторыю аб прыгодах трох татаў, і хай яна паслужыць табе ўзорам таго, наколькі мала ўсё ж адрозніваецца адзін тата ад другога (прынамсі, у маладосці).

Не толькі дзеля маіх нашчадкаў, але таксама дзеля маіх сучаснікаў і самога сябе я мушу апісаць дзівосныя часы нашай маладосці, не пазбаўленай авантураў. І мне бачыцца, як многія, удумліва чытаючы мой аповед,

час ад часу ўздываюць мордачкі, каб усклікнуць: «Які мумітроль!» або «Вось гэта жыццё!» (Жах проста якім я сябе адчуваю значным!)*

Напрыканцы я хачу звярнуцца са шчырай падзякай да ўсіх, хто ў свой час паспрыяў, каб маё жыццё стала сапраўдным шэдэўрам, якім яно, бяспрэчна, і ёсць. Асабліва ж хацеў бы падзякаваць Фрэдрыксану, хаціфнатам і маёй жонцы, самай непайторнай і выключнай Мумімаме.

Мумідол, жнівень
Аўтар

* Калі вы цяпер сур'ёзна намерыліся прачытаць мае мемуары, раю вам пачаць яшчэ раз з самага пачатку.

Раздзел першы,

у якім я расказваю пра тое, як мяне не разумелі ў дзяцінстве, апісваю сваю першую ў жыцці Падзею і неверагодную ноч уцёкаў, а таксама гістарычную сустрэчу з Фрэдрыксанам.

дным даўно мінулым бязрадасным, ветраным жнівеньскім вечарам на ганку перад прытулкам для мумітроляў-падкідышаў знайшлі звычайную гаспадарчую торбу. У торбе ляжаў не хто іншы, як я, даволі нядбала закручаны ў газетную паперу.

А наколькі рамантычней было б, напрыклад, пакласці мяне ў прыгожаныя кошык, выкладзены ўсярэдзіне мохам!

Між тым, Хемуліха, заснавальніца прытулку, цікавілася астралогіяй (для гаспадарчых патрэбаў) і адразу вельмі слушна звярнула ўвагу на зоркі, якія адзначылі маё з'яўленне на свет. Яны сведчылі пра нараджэнне вельмі незвычайнага і адоранага мумітроля, і таму Хемуліха занепакоілася, што я прынясу многа клопату (бо ўвогуле геніі лічацца непрыемнымі асобамі, хоць прынамсі мне самому гэта ніколі не замінала).

Дзіўная гэта рэч – спалучэнне зорак! Калі б я нарадзіў-

ся на пару гадзінаў раней, дык быў бы якім-небудзь заўзятым карцёжнікам. А вось тыя, што нарадзіліся на дваццаць хвілінаў пазней за мяне, усе да аднога лічаць сваім абавязкам увайсці ў хемульскі добраахвотны аркестр. (Таты і мамы бываюць такімі нядбайнымі, калі прыводзяць на свет дзяцей! Я раіў бы ім усім падыходзіць да такой справы з самым старанным разлікам.)

Вось жа, калі мяне дасталі з гаспадарчай торбы, я тройчы чхнуў вельмі асаблівым чынам. Штосьці гэта ды значыла!

Хемуліха пачапіла мне на хвост бірку і адціснула на ёй магічную лічбу «трынаццаць», бо, акрамя мяне, у яе ў прытулку было ўжо дванаццаць падкідышаў. Усе як адзін яны былі сур'ёзныя, паслухмяныя і чысценькія, бо Хемуліха, на жаль, умывала іх часцей, чым абдымала (у яе стэрыльным характары не было і дамешку чагосьці больш-менш пшчотнага).

Дарагі чытач, уявіце сабе мумідом з роўнымі шэрагамі квадратных пакояў, аднастайна пафарбаванымі ў аднолькавы колер светлага піва. Не можаце ў такое паверыць? У мумідоме, скажаце вы, мусіць быць безліч самых неверагодных закуточкаў, патайных пакояў, сходаў, балконаў і вежак. Што ж – у любым іншым, але не ў гэтым! І нават горш: нікому тут не дазвалялася ўставаць уначы, каб паесці, паразмаўляць або прагуляцца! (Дзякуй яшчэ, што на гаршчок пускалі!)

Мне не дазвалялі прыносіць у дом і сяліць у сябе пад ложкам усялякіх мілых істотаў! Я мусіў есці і мыцца строга ў вызначаны час! Вітаючыся, я мусіў трымаць хвост пад вуглом у сорак пяць градусаў! О, хто змог бы расказаць пра такое, не пусціўшы слязы?

Я любіў стаяць перад невялікім люстрам у вітальні і зазіраць у глыбіню сваіх смутных блакітных вачэй, спрабуючы спасцігнуць таямніцу свайго жыцця. Закрыўшы лапамі мордачку, я ціха ўздыхаў і казаў сам сабе: «Самотнік! О Жорсткі Свет! Мой Кон – мая Планіда!» Так паўтараў я гэтыя і іншыя сумныя словы, пакуль мне не рабілася лягчэй.

Я быў вельмі самотным мумідзіцем, як гэта часта здараецца з выключнымі дараваннямі. Ніхто не разумеў мяне, і менш за ўсіх разумеў сябе я. Я, безумоўна, бачыў розніцу паміж сабою і іншымі мумідзецьмі. Яна заключалася галоўным чынам у іх прыкрай няздольнасці цікавіцца і здзіўляцца.

Тым часам як я, напрыклад, мог спытаць Хемуліху, чаму ўсё на свеце так, а не іначай.

– Міла б гэта выглядала, – казалі тады Хемуліха. – Хіба так, як ёсць, кепска?

Яна ніколі не хацела нічога патлумачыць як след, і ўва мне ўсё больш мацнела адчуванне, што ёй проста рупіла хутчэй адмахнуцца ад маіх роспытаў. «Дзе і што?» або «Хто і як?» не маюць аніякага значэння для хемулёў. Адноўчы я спытаўся ў яе, чаму я – гэта я, а не нехта зусім іншы.

– Вось ужо ж нам абаім гора! Ты ўжо хоць памыўся? – такім быў адказ Хемуліхі на гэтае важнае пытанне.

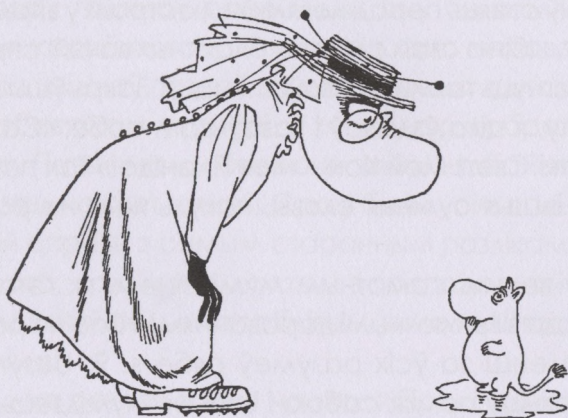
Але я не сунімаўся:

– Але тады чаму вы – хемуліха, а не мумітроль?

– Мае тата і мама былі хемулямі, на шчасце, – адказала яна.

– А хто былі іхнія тата і мама? – пацікавіўся я.

– Хемулі! – усклікнула Хемуліха. – І іхнія таты і мамы,

і ўсе іхнія таксама, і гэтак далей, і гэтак далей – а цяпер ідзі мыйся, бо раззлуюся!

– Які кашмар... Яны што, атрымліваецца, бясконцыя? – спытаў я. – Калісьці ж мусілі быць першыя тата і мама?

– Якая розніца, гэта ж было вельмі даўно! – сказала Хемуліха. – І з чаго б гэта нам, хемулям, увогуле калі-небудзь заканчвацца?

Цьмянае, але непазбыўнае падозрэнне падказвала мне, што чарада татаў і мамаў, якія спрычыніліся да майго існавання, была чымсьці надзвычай выключным. Мяне не здзівіла б, калі б на маіх пляюшках была вышытая каралеўская карона. Ды – ах! – пра што можа сведчыць звычайная газетная папера?!

Аднойчы я прысніў, што павітаўся з Хемуліхай, трымаючы хвост не пад тым вуглом – калі быць дакладным, пад вуглом у семдзесят градусаў. Я апісаў гэты прыемны сон Хемулісе і спытаў, ці не злуецца яна.

– Сны – лухта, – сказала Хемуліха.

– Хто ведае, – запярэчыў я. – Можа, якраз мумітроль з майго сну – сапраўдны, а той, што стаіць цяпер перад вамі – проста ваш які-небудзь сон?

– На жаль, гэта не так! Ты, безумоўна, існуеш! – стомлена сказала Хемуліха. – Ніякай рады з табой! Галаву толькі тлуміш! І што з цябе атрымаецца ў гэтым нехемульскім свеце?

– Я стану знакамітым, – адказаў я сур'ёзна. – І яшчэ я пабудую прытулак для падкідышаў-хемулянятаў. І ўсе яны будуць есці бутэрброды з сіропам проста ў пасцелі, а пад ложкамі – трымаць вужакаў і скусай!

– На гэта яны ніколі не пагодзяцца, – сказала Хемуліха.

Як ні прыкра, але, мне здаецца, праўда ў яе словах была.

Так у непазбыўнай і здаровай цікаўнасці цякло маё ранняе дзяцінства. Я толькі і рабіў, што здзіўляўся і ўвесь час задаваў пытанні кшталту «Дзе і што?» або «Хто і які?». Хемуліха і яе рахманыя выхаванцы старанна пазбягалі мяне: слова «чаму» прыкметна псавала ім настрой. Таму я бадзяўся самотны сярод пустэльных, без адзінага дрэўца краявідаў узмор'я, што раскінуліся вакол Хемуліхінага прытулку. Я хадзіў і разважаў пра павуцінне і зоркі, пра ўсялякую жамяру з кручаватымі хвосцікамі, што сноўдала ў лужынках навокал, пра вецер, што налятаў з розных бакоў і пах заўсёды парознаму. (Пазней я даведаўся, што адораны мумітроль заўжды здзіўляецца самым быццам бы простым рэчам, але не знаходзіць нічога цікавага ў тым, што звычайным мумітролям здаецца дзіўным.) Гэта быў час меланхоліі.

Але неўзабаве нешта змянілася. Я пачаў разважаць

над формаю свайго носа. Я пакінуў сваё абьякавае атачэнне на волю лёсу і ўсё больш і больш паглыбляўся ў развагі пра сябе самога. Я быў апантаны гэтым. Я больш не задаваў пытанняў, – наадварот, цяпер мне карцела дзяліцца тым, што адчуваў і думаў я сам. На жаль, я не мог знайсці нікога, апроч сябе, каму я быў бы цікавы.

Але нарэшце прыйшла вясна, якой было наканавана стаць паваротным пунктам у маім жыцці. Спачатку я не разумеў, што яна прызначалася асабіста мне. Усе, абудзіўшыся ад зімняй спячкі, мітусіліся, сквірчэлі, гулі і зумкалі, як звычайна. Парасткі на сіметрычным Хемуліхіным агародзе так спяшаліся прабіцца з зямлі, што высоўваліся з яе зусім пакамечаныя. Новыя вятры спявалі начамі. Запахла па-іншаму. Пераменамі. Я адчайна прынюхваўся і ўдыхаў гэтыя пахі; я хутка рос, і мне ламіла ўсе косці, – але я не разумеў яшчэ, што ўсё гэта датычыла толькі мяне.

Урэшце адным ветраным ранкам я адчуў... ды што тут казаць, проста адчуў і ўсё. І тады я ўзяў і рушыў да мора, якое Хемуліха не любіла і таму забараняла туды хадзіць.

Там мяне чакала важнае адкрыццё: я ўпершыню ўбачыў сябе на поўны рост. Бліскучы лёд быў нашмат большы за Хемуліхіна люстра, што вісела ў вітальні. Я бачыў, як над маімі прыгожымі натапыранымі вушамі праплываюць у вясновым небе аблогі. Нарэшце я змог разгледзець цалкам і нос, і ўсё сваё астатняе моцнае, цудоўна вытачанае цела да самых лапай. Лапы, дарэчы, былі адзіным, што крыху расчаравала мяне: у іх адчува-

лася нейкая бездапаможнасць і нават дзіцячасць, і гэта мяне бянтэжыла. Але я разважыў, што з часам гэта, мабыць, пройдзе. Несумнеўна, мая сіла – у маёй галаве. Што б я ні рабіў, ніхто са мною не занудзіцца. Ніхто нават не дойдзе да таго, каб паглядзець на мае лапы. Як зачараваны, я ўглядаўся ў сваё аблічча. Каб лепей сябе разгледзець, я лёг ніцма на лёд.

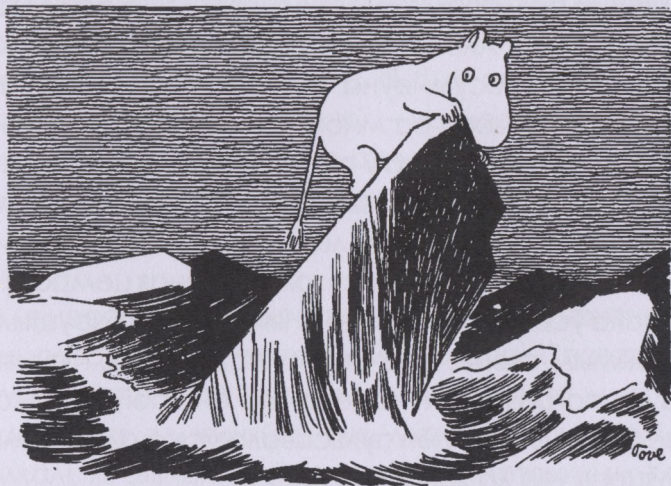
І тут я нібыта знік. Засталася толькі зялёная цемра, якая адпаўзала ўсё глыбей і глыбей. Няясныя цені варушыліся ў незнаёмым свеце, што стаіўся пад лёдам. Гэты свет здаваўся пагрозлівым – але як жа ён вабіў! У галаве ў мяне закруцілася, у ёй пульсавала ўсяго адна думка: уніз! Ляцець уніз да халодных ценяў...

Мая думка была такой вусцішнаю, што я ўявіў гэта яшчэ раз: глыбей, глыбей... Пакінуць усё – і ляцець толькі ўніз, уніз і ўніз!

Думка гэтая мяне страшна ўзрушыла. Я ўстаў і тупнуў па лёдзе – трэсне ці не? Лёд не трэснуў, тады я прайшоў крыху наперад – праверыць, ці вытрымае ён і там. Але не – не вытрымаў.

Я адразу праваліўся па самыя вушы ў халоднае зялёнае мора і бездапаможна забоўтаў лапамі над бздоннай пагрозлівай цемрай. А тым часам аблогі спакойна плылі па небе, нібыта нічога не здарылася.

Хто ведае, можа, адзін з тых страшных ценяў праглыне мяне! Цалкам магчыма, што адно вуха ён прыхопіць дадому і кіне сваім дзецям са словамі: «Ану ешце, пакуль не астыла! Гэта вам не абы-што, а сапраўдны мумітроль – такое выпадае нячаста!» А можа, мяне са жмутам водарасцяў, трагічна забытаным за вухам, вынесе на бераг, і Хемуліха будзе рыдаць нада мною

і ў роспачы казаць усім знаёмым: «Ах, гэта быў такі незвычайны мумітроль! Чаму я не разумела гэтага раней?..»

Я паспеў ужо ў думках уявіць сваё пахаванне, калі адчуў, як нешта вельмі асцярожна паскубвае мой хвост. Кожны, хто мае хвост, ведае, якая гэта каштоўная і адмысловая дэталі аздабы і як імгненна адгукнешся, калі ёй пагражаюць небяспека ці знявага. Я адкінуў свае займальныя мроі, і мяне перапоўніла рашучасць. Спрытна ўскараскаўшыся на ледзяную глыбу, я перабраўся на сушу. І там я сказаў сабе: са мною адбылася Падзея. Першая Падзея ў маім жыцці. Заставацца ў Хемуліхі цяпер ніяк немагчыма. Трэба браць свой лёс ва ўласныя лапы!

Увесь дзень мяне калаціла, але ніхто нават не спытаўся ў мяне, чаму я мерзну. Гэта яшчэ больш умацавала маё рашэнне. На змярканні я разадраў сваю прасціну на доўгія шматы, звязаў з іх вяроўку і прымацаваў адзін

яе канец да рамы. За ўсім гэтым назіралі рахманыя выхаванцы прытулку, але ніхто не вымавіў нават слова, што вельмі мяне абразіла. Пасля вечаровай гарбаты я з усёю стараннасцю напісаў развітальны ліст. Ён быў просты, але густоўны і выглядаў вось так:

Шаноўная Хемуліха.

Я адчуваю, што вялікія здзяйсненні чакаюць мяне, а між тым муміжыццё такое кароткае. Таму я пакідаю гэтае месца, бывайце. Не сумуйце, я яшчэ вярнуся, увянчаны славай!

P.S. Я ўзяў у дарогу слоік гарбузовага пюрэ.

Усяго-ўсяго!

Мумітроль,

не такі, як усе.

Выбар быў зроблены! Пакліканы зоркай наканаванага мне лёсу, я пакінуў усё, зусім не здагадваючыся пра тыя здзіўныя падзеі, што чакалі мяне наперадзе. Я быў звычайным маладым мумітролем, які ў глыбокай скрусе брыў верасовымі пусткамі і ўздыхаў у пустэльных цяснінах, дзе ад вусцішных начных гукаў рабілася яшчэ больш самотна.

Дапісаўшы мемуары акурат да гэтага месца, Мумітата настолькі прасякнуўся сваім нешчаслівым дзяцінствам, што мусіў зрабіць перапынак, каб сабрацца з думкамі. Ён закрыў мемуарнае пяро каўпачком і падышоў да акна. Цішыня панавала ў Мумідоле.

Толькі паўночны вецер шапацеў у начным садзе, гайдаючы Мумітролеву вераўчаную лесвічку, што спускалася па сцяне дома. «Я нават і цяпер мог бы падацца на

ўцёкі, – падумаў тата. – У маім веку яшчэ ўсё магчыма!»

Ён ціха хіхкнуў, потым звесіў ногі з акна і падцягнуў да сябе вераўчаную лесвіцу.

– Здароў, тата! – крыкнуў Мумітроль з суседняга акна. – Што гэта ты робіш?

– Займаюся гімнастыкай, сыне, – адказаў тата. – Вельмі карысна! Адзін крок уніз – і два ўгару, адзін уніз – і два ўгару! Добра для мускулаў.

– Глядзі толькі не зваліся, – сказаў Мумітроль. – А як мемуары?

– Добра, – адказаў тата, усцягваючы дрыготкія ногі на падаконне. – Я толькі што ўцёк. Хемуліха плача. Наперадзе вельмі захапляльныя падзеі.

– А калі ты нам пачытаеш? – спытаў Мумітроль.

– Хутка. Як толькі дайду да рачнога карабля, – сказаў тата. – Страшна цікава будзе пачытаць іншым нешта сваё!

– Анягож, – пазяхнуў Мумітроль. – Ну пакуль тады.

– Пакуль, пакуль, – сказаў тата і зняў каўпачок з мемуарнага пярэ.

«Так-так. Дзе я там спыніўся... Ага, значыць, я ўцёк, і наступным ранкам... Не, гэта будзе пасля. Спачатку трэба распісаць ноч уцёкаў...»

Усю ноч блукаў я між незнаёмых, змрочных краявідаў. Нават цяпер, праз столькі гадоў, мне балюча ўспамінаць пра гэта! Я баяўся спыніцца, баяўся агледзецца: хто ведае, што можа раптам высунуцца з цемры! Я спрабаваў спяваць ранішні марш выхаванцаў прытулку «Не па-хемульску ўсё наўкол», але мой голас так дрыжаў, што палохаў мяне яшчэ больш. Ноч была туманная, і ту-

ман быў густы, як зацірка, якой нас карміла Хемуліха. Ён слаўся па верасоўніку і ператвараў кусты і валуны ў нязграбныя пачвары, якія паўзлі за мною, цягнуліся да мяне сваімі рукамі... Сэрца сціскаецца ад гэтых успамінаў!

Нават сумнеўная кампанія Хемуліхі была б мне тады за ўцеху. Але вярнуцца – не, нізашто! Як можна пасля такога шыкоўнага развітальнага ліста?

Урэшце ноч пасвятлела.

А калі пачало ўзыходзіць сонца, адбылося нешта чароўнае. Туман стаў ружовы, як вэлюм на нядзельным капялюшыку Хемуліхі. Увесь свет уадначасе зрабіўся прыемным і ружовым! Я стаяў зусім ціха і назіраў, як знікае ноч, – цяпер яна мяне зусім не трывожыла: я сустрэкаў першы свой ранак – мой уласны, мой асабісты ранак! Дарагі чытач, мяркуюце самі, якую я адчуў вялікую радасць, калі сарваў са свайго хваста ненавісную бірку і шпурнуў яе ў верасы! А потым, натапырыўшы свае гошыя вушкі і задраўшы нос угару, я станчыў у гэтым халодным, светлым вясновым ранку мумітрольскі танец свабоды.

Больш ніколі не мыцца! Больш ніколі не бегчы за стол толькі таму, што прабіла пяць! Больш ніякіх салютаў хвастом – хіба толькі Каралю, – і больш ніколі не спаць між чатырох квадратных сценаў піўнога колеру! Далоў хемулёў!

Сонца выкацілася з-за далягляду і зазіхацела ў павуці-не і на мокрым лісці, і тады скрозь парадзелы туман я ўбачыў Дарогу. Дарогу, што вілася паўз верасоўнік і вяла проста ў свет, насустрач майму жыццю, якому наканавана было стаць неверагодна слаўным, не падобным ні на чыё болей.

Перш за ўсё я з'еў гарбузовае пюрэ і выкінуў слоік. Цяпер у мяне не засталася нічога. І рабіць таксама не трэба было нічога! Ды больш і нельга было хоць штосьці рабіць па-старому, бо ўсё вакол было зусім новым. Ніколі я не адчуваў сябе так добра.

Гэты незвычайны настрой не пакідаў мяне да самага вечару. Я быў настолькі перапоўнены самім сабой і сваёю свабодай, што нават не заўважыў, калі пачало змяркацца. Спяваючы прыдуманую самім сабой песню з выключна ўзнёслымі словамі (якіх, на жаль, я ўжо не памятаю), я крочыў насустрач ночы.

Вечер прынёс незнаёмы, прыемны пах і напоўніў мой нос трапяткім чаканнем. Я не ведаў тады, што гэта быў пах лесу з водарам моху, папараці і тысяч вялікіх дрэваў. Стаміўшыся, я скруціўся на зямлі і падабраў пад сябе азяблыя лапы. Мабыць, я ўсё ж не буду адкрываць прытулак для падкідышаў-хемулянтаў. Усё адно іх падкідаюць вельмі рэдка. Я спытаў у сябе, ці не лепей зрабіцца шукальнікам прыгодаў, чым знакамітасцю, і крыху паразважаў над гэтым. Урэшце я вырашыў зрабіцца знакамітым шукальнікам прыгодаў, і, ужо засынаючы, падумаў: заўтра!

Прачнуўшыся, я ўбачыў над сабой новы, цалкам зялёны свет. Лішне казаць, што я вельмі здзівіўся: я ж ніколі раней не бачыў дрэваў. Неверагодна высокія, стромыя,

як дзіды, яны раскінулі нада мной свае зялёныя шаты. Лістота пагойдвалася, ззяючы на сонцы, і ў ёй мітусіліся і весела ціўкалі птушкі. Я крыху пастаяў на галаве, каб сабрацца з думкамі, а тады крыкнуў:

– Дабрыдзень! Чыё гэта такое чароўнае месца? Тут жа не водзяцца хемулі?

– Нам няма калі, мы гуляем! – ціўкнулі птушкі і шаснулі стрымгалоў у лістоту.

Тады я падаўся проста ў лес. Мох быў цёплы і вельмі мяккі, але пад папараццю стаіліся глыбокія цені. Паўсюль вакол мяне шмыгала мноства паўзучых і лятучых істотаў, ніколі не бачаных мною раней, але, вядома, яны былі занадта маленькія, каб размаўляць з імі сур'ёзна. Урэшце мне сустрэлася немалая ўжо вожычыха, якая сядзела сабе ды скрэбла арэхаваю шкарлупіну.

– Дабрыдзень! – павітаўся я. – Я самотны ўцякач, народжаны пры самым незвычайным спалучэнні зорак!

– А-а, – даволі абыякава адказала вожычыха. – Я занятая. Гэта будзе міска пад сыраквашу.

– Пра-аўда? – сказаў я і раптам заўважыў, што згаладаўся. – А чыё гэта такое прыгожае месца?

– Нічыё! Усіхняе! – сказала вожычыха, паціснуўшы плячыма.

– І нават маё? – спытаў я.

– Бадай што, – прамармытала яна і зноў узялася скрэбці сваю міску.

– Але вы цалкам упэўненая, што яно не належыць якому-небудзь хемулю? – з трывогаю спытаў я.

– Якому-небудзь чаму? – перапытала вожычыха.

Толькі ўявіце, гэтая шчаслівая істота ніколі ў жыцці не бачыла хемуля!

– У хемулёў страшэнна вялізныя ногі і зусім няма гумару, – патлумачыў я. – У іх доўгія пляскатыя насы, а валасы растуць нейкімі касмылямі. Хемулі нічога не робяць проста таму, што гэта цікава. Калі яны нешта робяць, дык толькі таму, што так трэба. А яшчэ яны ўвесь час павучаюць іншых, што рабіць ім, і...

– Цур мяне! – усклікнула вожычыха і бачком падалася ў зарасці папараці.

«Ну што ж, – падумаў я з лёгкаю крыўдай (я мог бы яшчэ многа чаго расказаць пра хемулёў). – Калі гэта месца нічыйнае і адначасова ўсіхняе, значыць, і маё таксама. І чым мне цяпер заняцца?»

Ідэя прыйшла нечакана, як яно звычайна са мной здараецца. У галаве нешта проста шчоўкнула, і ўсё адразу зрабілася ясна. Раз ёсць Мумітроль і ёсць Месца, то можна не сумнявацца, што хутка з'явіцца і Дом. Якая чароўная думка: дом, які я збудаваў сам! Дом, які належыць толькі мне!

Крыху далей адсюль я знайшоў раўчук. Ён перасякаў зялёную паляну, нібыта створаную для мумітроля. На звільне ручая нават быў невялікі пясчаны пляжык.

Я ўзяў пруток і пачаў маляваць свой дом на пяску. У мяне не было ні каліва сумневу, як павінен выглядаць мумідом. Я ведаў дакладна, што ён будзе высокі і вузкі, аздоблены мноствам балкончыкаў, лесвіц і вежак. На верхнім паверсе я зрабіў тры маленькія пакойчыкі і камору пад ўсялякае рознае – ну вы ведаеце, – затое ўвесь ніжні паверх займала раскошная прасторная зала. На двор выходзіла зашклёная веранда – там я буду сядзець у крэсле-гушкалцы і назіраць, як міма бяжыць ручай. У лапе я буду трымаць вялікую шклянку

соку, а перада мною будзе раскладзены доўгі шэраг бутэрбродаў. Разьблёныя парэнчы я ўпрыгожыў выкшталцонаым ўзорам з хваёвых шышчак, а спічасты дах – прыгожым наканечнікам у форме цыбуліны, які вырашыў калі-небудзь потым пазалаціць. Я доўга думаў, што рабіць з традыцыйнымі дзвярыма ў выглядзе засланкі ў кафлянай печы – памяццю пра тыя часы, калі мумітролі яшчэ жылі за печкай (пакуль, як вядома, нехта не ўзяў ды не прыдумаў ацяпляльныя батарэі). У выніку я вырашыў адмовіцца ад масянжовых дзвярэй, а замест гэтага склаў вялізную кафляную печ у зале.

Увогуле, сам будынак усім сваім выглядам адразу нагадваў кафляную печ. Я быў проста зачараваны сваім прыгожым домам, які паўставаў з падазронай хуткасцю. Відавочна, гэтаму спрыяла мая добрая спадчыннасць, але не менш важнымі былі і мой талент, здаровы розум ды самакрытыка. Але ж нягожа самому ўслаўляць сваю працу, а таму я абмежаваўся тут простым апісаннем яе выніку.

Раптам я заўважыў, што ўжо халодна. Цені з-пад папараці распаўзліся па ўсім лесе. Вечарэла.

Я так стаміўся і выгаладаўся, што ў мяне круцілася ў галаве і я не мог думаць ні пра што, апроч міскі з сыраквашай. А можа, у вожычыхі знойдзецца яшчэ і залатая фарба на наканечнік для даху... На стомленых, здранцвелых нагах я рушыў назад, у лес, які ўсё больш ахінаўся змрокам.

– А, зноў ты тут, – сказала вожычыха, якая ў гэты час акурат мыла посуд. – Толькі ні слова пра хемулёў!

Я зрабіў шырокі жэст і паведаміў:

– Хемулі, спадарыня, болей нічога для мяне не зна-

чаць. Я збудаваў дом! Сціплы дом на два паверхі. Так што я вельмі стомлены і вельмі шчаслівы, а галоўнае страшэнна галодны! Я прывык есці а пятай гадзіне. І яшчэ мне б крыху залатой фарбы на...

– Чаго-чаго, залатой фарбы? – раздражнёна абсекла мяне вожычыха. – Новая сыракваша яшчэ не гатовая, а старую я з'ела. Якраз мыю посуд.

– Што ж, – адказаў я, – міскаю сыраквашы больш, міскаю менш – для шукальніка прыгодаў гэта не так важна. Але я хацеў бы, шаноўная спадарыня, каб вы кінулі посуд і схадзілі са мною паглядзець на мой новы дом!

Вожычыха недаверліва паглядзела на мяне, уздыхнула і выцерла лапы аб ручнік.

– Ну ладна, – сказала яна. – Давядзецца зноў грэць ваду. Ну, дзе той дом? Далёка недзе?

Я павёў яе і, пакуль мы ішлі, нейкае непрыемнае прадчуванне папаўзло ўверх па маіх нагах і пасялілася ў жываце. Мы падышлі да ручая.

– Ну-у? – спытала вожычыха.

– Спадарыня, – жаласна вымавіў я і паказаў на намяляваны на пяску будынак. – Вось так я ўяўляю сабе свой дом... На парэнчах – узоры з хваёвымі шышкамі... То бок, калі б вы маглі пазычыць мне лобзік... – тут я зусім сумеўся.

Разумееце, дарагі чытач, у сваіх думках я ўжо так трывала пасяліўся у мумідоме, што сам паверыў у тое, быццам ён сапраўды гатовы! Гэта, бяспрэчна, сведчыла пра вельмі багатую фантазію – тую маю адметнасць, якая пазней уплывала не толькі на маё жыццё, але і на жыццё тых, хто быў са мной побач.

Вожычыха не сказала нічога. Яна надзяліла мяне

вельмі доўгім позіркам, штосьці прамармытала – на шчасце, я не разабраў, што менавіта, – і пашыбавала назад да свайго пакінутага посуду.

Я зайшоў у ручай і, ні пра што не думаючы, пабрыў у халоднай вадзе. Ручай бег, як і павінен бегчы ручай: звільста і няспешна. Часам ён быў празрысты і плыткі, з дробнымі каменьчыкамі на дне, а часам глыбеў і рабіўся цёмным і ціхім. Сонца стояла вельмі нізка, яно свяціла, зусім чырвонае, між стваламі хвояў. Я зажмурыўся і пабрыў далей.

Нарэшце ў мяне ў галаве зноўку шчоўкнула: прыйшла новая думка. Вось калі б я і праўда пабудаваў дом на той чароўнай палянцы з мілымі кветачкамі, то што ад яе і ад той чароўнасці засталася б? Дом трэба было б паставіць побач з палянкай, але побач з палянкай месца для дома, як вы разумееце, не было. А цяпер уявіце сабе, што я стаў бы домаўладальнікам. Ну як домаўладальнік можа быць шукальнікам прыгодаў? Ніяк, магу вас запэўніць!

І потым – гэта ж я на ўсё астатняе жыццё мог займаць такую суседку як вожычыха! І цалкам верагодна, што яна належала да вялікага вожыкавага роду, і ўсе ў ім хутчэй за ўсё былі з такімі ж манерамі. Так што насамрэч я пазбегнуў адразу трох вялікіх няшчасцяў і мусіў быць за гэта глыбока ўдзячны.

Цяпер, аглядаючыся ў мінулае, я ўважаю той дом за свой першы вялікі досвед і лічу, што ён меў вельмі вялікае значэнне для майго развіцця.

Словам, захаваўшы сваю свабоду і самапавагу, я брыў далей па ручаі, пакуль мае роздумы не былі перапыненыя нейкім дзіўным ціхім гукам. Пасярод ручая

круцілася прыгожае вадзяное кола, зробленае з галінак і нягнуткіх лістоў. Я спыніўся ў здзіўленні.

У наступны момант я пачуў, як нехта кажа:

– Гэта эксперымент. Падлік абаротаў.

Я прыжмурыўся ад пунсовага сонца і ўбачыў пару ну вельмі вялікіх вушэй, якія тырчалі з чарнічніку.

– З кім маю гонар? – запытаў я.

– Фрэдрыксан, – адрэкамендаваўся вушасты спадар. – А ты сам хто?

– Мумітроль, – сказаў я. – Уцякач, народжаны пры самым незвычайным спалучэнні зорак!

– Гэта пры якім? – Фрэдрыксан прыкметна зацікавіўся, і гэта мяне вельмі ўсцешыла. Упершыню мне задалі разумнае пытанне.

Словам, я выйшаў на бераг, сеў побач з Фрэдрыксанам і, ніводнага разу ім не перапынены, расказаў пра ўсе тыя знакі і прыкметы, што суправаджалі маё з'яўленне на свет. Я расказаў пра прыгожаныкі кошык з лістоў, у якім мяне знайшла Хемуліха. Расказаў пра яе кашмарны дом і пра тое, як мяне не разумелі ў дзяцінстве. Потым я перайшоў да прыгоды, якую перажыў на вясновым лёдзе, і апісаў свае драматычныя ўцёкі ды жудаснае падарожжа праз верасоўнік.

На заканчэнне я патлумачыў Фрэдрыксану, што вырашыў стаць шукальнікам прыгодаў (гісторыю з домам і вожычыхай я прапусціў, каб не зацягваць аповеду).

Фрэдрыксан слухаў уважліва і ў патрэбных месцах махаў вушамі. Калі я змоўк, ён спачатку доўга маўчаў, а потым сказаў:

– Неверагодна. Проста неверагодна.

– Так і ёсць, – з удзячнасцю сказаў я.

– Хемулі такія непрыемныя, – заўважыў Фрэдрыксан. Ён нібы паміж іншым выцягнуў з кішэні пакунак з бутэр-бродамі і даў мне палову.

– З шынкай, – сказаў ён.

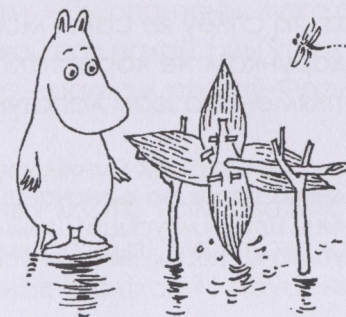
Потым мы сядзелі побач і сачылі, як знікае сонца.

За час нашай доўгай дружбы з Фрэдрыксанам я не аднойчы здзіўляўся ягонаму ўменню супакойваць і пераконваць іншых, нічога такога пры гэтым не гаворачы і зусім не ўжываючы якіх-кольвек высокіх словаў. Не зусім справядліва, што так гэта ўладкавана, але я ад гэтага ўсё адно менш гаварыць не збіраюся.

Як бы там ні было, дзень заканчваўся прыгожа, і я раіў бы кожнаму, хто мае неспакойнае сэрца, сузіраць, як круціцца ў плыні ручая дбайна змайстраванае вадзяное кола. Мастацтву вырабляць такія колы я пазней навучыў свайго сына Мумітроля. (Гэта робіцца так: спачатку трэба выразаць дзве невялікія раздвоеныя галіны і ўтыркнуць іх у пясчанае дно ручая на невялікай адлегласці адна ад другой. Потым узяць чатыры доўгія нягнуткія лісты і пасярэдзіне прасунуць праз іх пруток, так каб яны разам утварылі сабою нешта накшталт зоркі. На малюнку вы бачыце, як умацаваць гэтую канструкцыю з дапамогай маленькіх трэсачак. Урэшце пруток з лістамі трэба асцярожна пакласці на рагуліны, і вадзяное кола пачне круціцца.)

Калі ў лесе зусім сцямнела, мы з Фрэдрыксанам пайшлі начаваць на маю зялёную палянку. Мы спалі на верандзе, хоць ён пра гэта і не здагадваўся. Ва ўсякім разе, для мяне разны ўзор з шышак быў ужо цалкам гатовы. Я ведаў, як будзе выглядаць лесвіца на другі паверх. Я быў перакананы, што мой дом дасканалы і ў пэўным сэнсе завершаны. Я мог пакуль пра яго не думаць.

Адзінае, што мела нейкае значэнне, гэта што я знайшоў свайго першага сябра, а значыць, пачаў сапраўднае жыццё.

Раздзел другі,

дзе я ўводжу ў свой аповед Хапатунчыка і Пабадзяку, знаёмлю чытача з дронтам Эдвардам, а таксама даю яскравае апісанне «Марзкога аркездра» і яго незабыўнага спуску на ваду.

Алі я ўранку прачнуўся, Фрэдрыксан закідаў у ручай сетку.

– Здароў, – павітаўся я. – Тут што, водзіцца рыба?

– Не, – адказаў Фрэдрыксан. – Падарунак на дзень нараджэння.

Гэта была тыповая фрэдрыксанаўская фразачка. А меў на ўвазе ён тое, што атрымаў гэтую сетку ад свайго пляменніка, які сплёў яе сам і мог засмуціцца, калі б ягоным падарункам не карысталіся. Неўзабаве я даведаўся, што пляменніка звалі Хапатунчык* і што яго

* Хапатунчык – маленькі звярок, які вызначаецца сваёй хапатлівасцю. Гэта значыць, што ён мітусіцца і шмыгае паўсюль, пры гэтым хапаючы, губляючы і перакульваючы ўсё, што можна. – Заўв. аўт.

бацькі зніклі падчас генеральнай прыборкі. Цяпер ён жыве ў бляшанцы з-пад кавы – такой блакітнай, вы ведаеце, – і ў асноўным займаўся тым, што збіраў гузікі. Ну вось, хіба шмат часу заняў мой аповед пра гэта ўсё? Але Фрэдрыксан нізашто не змог бы нагаварыць столькі за адзін раз.

Але вось ён лёгка памахаў мне вухам і павёў мяне ў лес. Мы спыніліся перад кававай бляшанкай Хапатунчыка. Фрэдрыксан дастаў выразаную з кедру свісцёлку з гарошынкай усярэдзіне і двойчы свіснуў. Вечка адразу падскочыла, і з бляшанкі выскачыў Хапатунчык. Ён з піскам кінуўся да нас, бурна і на розныя лады выказваючы радасць ад сустрэчы з намі.

– Дабрыдзень! – ускрыкнуў ён. – Як цудоўна! Гэта не сёння ты збіраўся мне паказаць вялікі сюрпрыз? Хто гэта з табой? Які гонар для мяне! Шкада толькі, я яшчэ не паспеў прыбрацца ў бляшанцы...

– Нічога страшнага, – сказаў Фрэдрыксан. – Мумітроль.

– Добры дзень! Вітаю! – усклікнуў Хапатунчык. – Я зараз вярнуся... Выбачайце, я на секунду, я толькі прыхаплю тое-сёе...

Ён знік у сваёй бляшанцы, і мы пачулі, як ён шукае і корпаецца там, нібы апантаны. Хутка ён выскачыў з фанернай скрынкі пад пахай, і мы ўтрох рушылі праз лес.

– Пляменнік, – раптам сказаў Фрэдрыксан. – Маляваць умееш?

– А то ж! – усклікнуў Хапатунчык. – Аднойчы я намаляваў банкетныя карткі ўсім сваім стрыечнікам! І ва ўсіх карткі былі розныя! Можна, ты хочаш які-небудзь багаты малюнак з блікамі і паўценямі? Або надпіс

з мудрым выслоўем? Выбачай, але што ты хочаш, каб я намаляваў? Гэта неяк звязана з тваім сюрпрызам?

– Гэта сакрэт, – адказаў Фрэдыксан.

Тады Хапатунчык аж заскокаў ад нецярплівасці, і шнурок, якім была абвязаная фанерная скрынка, разышоўся, так што ўсё Хапатунчыкава майно пасыпалася ў мох. Сярод іншага там былі, напрыклад, медныя спружынкi, гумкі ад панчо, кравецкія разцы, завушніцы, штэпсели, розныя пляшачкі, сушаныя жабкі, нажы для сыру, недакуркі, вялікая колькасць гузікаў і ў дадатак фірмовыя коркі ад бутэлек з-пад мінералкі «Вішы».

– Ну, ну, – сцешыў Фрэдыксан і пазбіраў усё гэта ў скрынку.

– У мяне быў калісьці вельмі добры шнурок, але ён згубіўся! Выбачайце! – сказаў Хапатунчык.

Фрэдыксан дастаў з кішэні абрывак вяроўкі, перавязаў скрынку, а потым павёў нас далей. Па вушах Фрэдыксана я мог бачыць, што ён чымсьці моцна ўзрушаны. Урэшце ён спыніўся перад зараснікам ляшчыны, павярнуўся і сур'ёзна на нас паглядзеў.

– Там твая таямніца? – з пашанаю прашаптаў Хапатунчык.

Фрэдыксан кінуў. Мы ўрачыста прабраліся праз ляшчыннік і выйшлі на паляну. А пасярод паляны стаяў карабель! Вялізны карабель!

Ён быў шырокі і магутны, як сам Фрэдыксан, і такі ж пераканаўчы і неаспрэчны. Я тады нічога не ведаў пра караблі, але ў мяне адразу ж узнікла выразнае адчуванне, так бы мовіць, ідэі карабля; маё авантурнае сэрца закалацілася, і я злавіў павеў нейкай новай, іншай свабоды. У той самы час перад маім унутраным зрокам

паўставалі вобразы: як Фрэдыксан выношваў мару пра гэты карабель, як прыдумляў і вырасоўваў яго; я бачыў, як кожнага ранку ён ідзе на сваю паляну будаваць судна. Напэўна, гэта заняло страшэнна шмат часу. Але ён нікому не расказаў пра свой карабель, нават Хапатунчыку. Раптам мяне ахапіла меланхолія. Я спытаў слабым голасам:

– Як ён называецца?

– «Марскі аркестр», – адказаў Фрэдыксан. – Назва зборніка вершаў майго зніклага брата. Трэба напісаць ультрамарынам.

– І ты дазволіш мне напісаць назву?! – прашаптаў Хапатунчык. – Праўда-праўда дазволіш? Хвостом прысягаеш? Выбачай, а можна я размалую ўвесь карабель? Як табе чырвоны?

Фрэдыксан кінуў і сказаў:

– Акуратна з ватэрлініяй.

– У мяне ёсць вялікая бляшанка чырвонай фарбы! – усклікнуў ашчасліўлены Хапатунчык. – І маленькая ультрамарынавай... Якая ўдача! Як здрава! Я дамоў, зраблю вам сняданак і прыбяруся... – і з дрыготкімі ад узрушэння вусамі пляменнік Фрэдыксана пабег прэч.

Я паглядзеў на карабель і сказаў:

– Вось як ты ўмееш!

І тады Фрэдрыксан загаварыў. Гаварыў ён шмат – і выключна пра канструкцыю карабля. Ён узяў паперку з алоўкам і паказаў, як вадзяныя колы будуць прыводзіцца ў рух. Я разумеў не так шмат, але бачыў, што ён чымсьці занепакоены. Магчыма, усё гэта было неяк звязана з грабным вінтом.

Але нягледзячы на ўсю спагаду да Фрэдрыксана, я не мог толкам ухапіць сэнсу праблемы: як ні прыкра, ёсць усё ж некалькі сфераў, дзе мой талент не такі багаты, як можна было б чакаць, і адна з гэтых сфераў – механіка.

На караблі ўзвышаўся буданчык з завострым дахам, які выклікаў маю самую жывую цікаўнасць.

– Ты там жывеш, у тым дамку? – спытаў я. – Выглядае як альтанка для мумітроляў.

– Штурманская рубка, – з прыкрасцю ў голасе павярнуў Фрэдрыксан.

Я занурыўся ў думкі. Будан быў занадта строгі, як на мой густ. Рамы на вокнах маглі б быць цікавейшымі. А на капітанскім мосціку была б дарэчы лёгкая разьблёная балюстрада з марскімі матывамі. І дах варта было б аздобіць якім-небудзь накіраваным, які можна было б нават пазалаціць...

Я адчыніў дзверы. Нехта разваліўся проста пасярод падлогі і спаў, насунуўшы на вочы капляюх.

– Гэта нейкі знаёмы? – здзіўлена спытаў я.

Фрэдрыксан зазірнуў за дзверы.

– Пабадзяка, – сказаў ён.

Я ўважліва разгледзеў гэтага Пабадзяку. Ён пакідаў уражанне чагось неахайнага, мяккага і збольшага свет-

ла-бурага. Капляюх яго быў вельмі стары і ўпрыгожаны завялым вянком. Прасілася думка, што Пабадзяка вельмі доўга не мыўся і нават не думаў гэтага рабіць.

Тут прымчаўся Хапатунчык і крыкнуў нам:

– Снядана гатовы!

Пабадзяка прачнуўся і пацягнуўся ну роўна як кот.

– Хуп-п, хэф-ф, – пазяхнуў ён.

– Выбачай, але што ты робіш на караблі Фрэдрыксана? – пагрозліва спытаў Хапатунчык. – Ты што, не бачыў, што тут напісана – «Уваход забаронены»?!

– Бачыў, а як жа, – мірна адказаў Пабадзяка. – Таму і ўвайшоў.

Гэты выпадак яскрава сведчыў пра схільнасці Пабадзякі. Адзінае, што магло абудзіць яго ад соннага кацінага жыцця, – гэта шыльда з якім-небудзь забаронным надпісам, або зачыненыя дзверы, або мур; а калі яму дзе-небудзь трапляўся ахоўнік парку, вусы Пабадзякі пачыналі дрыжаць і ад яго можна было чакаць любых выбрыкаў. А ў іншы час ён або, як ужо вядома, спаў, або еў, або аддаваўся марам. У выпадку, які я толькі што апісаў, Пабадзяка быў настроены галоўным чынам на ежу. І вось мы пайшлі назад да бляшанкі Хапатунчыка, дзе на даволі пашарпанай шахматнай дошцы нас чакаў халодны амлет.

– Зранку ў мяне быў вельмі смачны пудынг, – патлумачыў Хапатунчык. – Але ён, здаецца, знік. А гэта – так званы амлет на скорую лапу!

Страву нам падалі ў накрыўках ад бляшанак. Хапатунчык у напружаным чаканні сачыў, як мы бярэмся за ежу. Фрэдрыксан жаваў доўга і з відавочнай цяжкасцю,

і выгляд у яго падчас гэтага быў досыць дзіўны. Урэшце ён сказаў:

– Пляменнік, нешта цвёрдае.

– Цвёрдае?! – ускрыкнуў Хапатунчык. – Мабыць, штосьці з маёй калекцыі... Выплюнь гэта! Выплюнь!

Фрэдрыксан выплюнуў на сваю накрыўку дзве чорныя зубчастыя штукі.

– Прабач, калі ласка! – усклікнуў яго пляменнік. – Вось дзе былі мае шасцярэнькі! Як добра, што ты іх не праглынуў!

Але Фрэдрыксан нічога не адказаў. Ён моўчкі сядзеў з нахмураным ілбом і глядзеў кудысьці перад сабой.

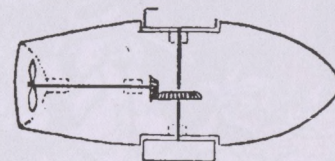
Тады Хапатунчык заплакаў.

– Ну прабач ты свайго пляменніка, – сказаў Пабадзяка. – Бачыш жа, як ён засмуціўся.

– Прабачыць? – усклікнуў Фрэдрыксан. – Наадварот!

Ён схапіў паперу з алоўкам і паказаў нам, дзе трэба прымацаваць шасцярэнькі, каб грабны вінт і вадзяныя колы запрацавалі. Вось што намалёваў Фрэдрыксан (спадзяюся, вам зразумела, што ён меў на ўвазе).

Хапатунчык усклікнуў:

– О, няўжо такое магчыма?! Няўжо мае шасцярэнькі спатрэбіліся? Ды яшчэ для тваёй вынаходкі!

Мы скончылі сняданак вельмі ўзрушаныя.

Гэтая падзея так натхніла пляменніка Фрэдрыксана, што ён надзеў свой самы вялікі фартух і без прама-руджвання пачаў фарбаваць «Марскі аркестр» у чырвоны колер. Ён фарбаваў з усёй стараннасцю, так што чырвоным стаў не толькі карабель, але і зямля вакол яго, ды і большая частка ляшчынніку таксама – і мушу прызнацца, нічога настолькі чырвонага, як Хапатунчык тады, я ў сваім жыцці больш ніколі не бачыў. А назву карабля ён вывеў ультрамарынам.

Калі ўсё было гатова, Фрэдрыксан пайшоў паглядзець.

– Ну як, прыгожа? – нервова спытаў Хапатунчык. – Я вельмі стараўся! Я ўклаў у гэта ўсяго сябе!

– Яно і відаць, – пагадзіўся Фрэдрыксан, сузіраючы свайго чырвонага пляменніка.

Ён паглядзеў на крывую ватэрлінію і сказаў: «Хм».

Потым паглядзеў на назву карабля і сказаў: «Хм, хм».

– Я напісаў не так? – спытаў Хапатунчык. – Хутчэй

скажы хоць што-небудзь, пакуль я зноў не заплакаў! Выбачай! «Марскі аркестр» – такая цяжкая назва!

– М-а-р-з-к-і а-р-к-е-з-д-р, – прачытаў Фрэдрыксан.

Ён крыху падумаў і сказаў:

– Супакойся. Нармальна.

Хапатунчык уздыхнуў з палёгкай і кінуўся прэч – размалёўваць свой дом рэшткамі фарбы.

Увечары Фрэдрыксан правяраў сетку. Мяркуйце самі, як мы здзівіліся, калі знайшлі ў ёй невялікі нактоўз! А ў тым нактоўзе – барометр-анероід! Я і цяпер яшчэ здзіўляюся гэтай незвычайнай знаходцы.

Тата загарнуў сшытак і нецярпліва паглядзеў на сваіх слухачоў.

– Ну, як вам? – спытаў ён.

– Па-мойму, гэта будзе страшэнна цікавая кніга, – сур'ёзна сказаў Мумітроль. Ён ляжаў на спіне ў бэзавай альтанцы і назіраў за чмялямі. Было цёпла і зусім бязветрана.

– Але большую частку ты, вядома, проста прыдумаў, – сказаў Сніф.

– Вось не трэба! – усклікнуў Мумітата. – У тыя часы яшчэ здараліся сапраўдныя падзеі! Кожнае маё слова – праўда! Вядома, сёе-тое дзе-нідзе я крышачку ўзмацняў...

– Вось цікава... – задумаўся Сніф. – Вось цікава, куды ж падзелася татава калекцыя?

– Якая калекцыя? – спытаў Мумітата.

– Калекцыя гузікаў, якую збіраў мой тата, – паўтарыў Сніф. – Хіба Хапатунчык не мой тата?

– Ну вядома, ён твой тата, – сказаў Мумітата.

– Ну вось мне і цікава, што сталася з яго каштоўнай калекцыяй. Я ж яе законны спадчыннік, – патлумачыў Сніф.

– Хуп-п, хэф-ф, як казаў мой тата, – сказаў Снусмумрык. – Чаму ты пішаш так мала пра Пабадзяку? Дзе ён цяпер?

– З гэтымі татамі ніколі не ведаеш, – патлумачыў Мумітата, зрабіўшы незразумелы жэст. – То яны ёсць, то іх няма... У любым разе, я захаваў іх для нашчадкаў, напісаўшы пра іх.

Сніф фыркнуў.

– Пабадзяку таксама не падабаліся ахоўнікі паркаў, – задумліва сказаў Снусмумрык. – Ужо адно гэта...

Яны выцягнуліся на траве і прымружыліся пад сонцам. Усе разамлелі ад яго прыемных цёплых прамянёў.

– Тата, – сказаў Мумітроль. – У тыя часы праўда размаўлялі так дзіўна? «Мяркуйце самі, як мы здзівіліся», «мяне ахапіла меланхолія», «мой унутраны зрок» і ўсякае такое.

– Нічога няма тут дзіўнага, – абурыўся тата. – Ці ты думаеш, што ў кнізе можна пісаць як прыпадзе?!

– Але ж у тваёй кнізе часам так і ёсць, – запырэчыў сын. – Хапатунчык у цябе гаворыць па-звычайнаму.

Тата хмыкнуў.

– Гэта для мясцовага каларыту, – сказаў ён. – І ўвогуле, расказваць пра рэчы – зусім не тое, што думаць пра іх... Напрыклад, разважанне ці апісанне, калі ты пра іх расказваеш, ператвараюцца ў нешта зусім іншае. І наогул, усё залежыць ад таго, як ты гэта адчуваеш... Мне так здаецца...

Тата змоўк і пачаў заклапочана гартцаць мемуары.

– Думаеце, я ўжываю занадта нязвыклыя словы? – спытаў ён.

– Не так ужо яно і важна, – сказаў Мумітроль. – Урэшце, усё гэта адбывалася так даўно, ды і можна прыблізна здагадацца, што ты маеш на ўвазе. У цябе засталася яшчэ што-небудзь пачытаць?

– Не, пакуль больш нічога, – адказаў тата. – Але хутка будзе вельмі цікава. Я амаль дабраўся да дронта Эдварда і Морры. Дзе маё мемуарнае пяро?

– Вось, – сказаў Снусмумрык. – І напішы паболей пра Пабадзяку, га? Толькі нічога не прапусці!

Мумітата кінуў, паклаў сшытак на траву і ўзяўся пісаць далей.

Якраз недзе ў той час ува мне ўпершыню абудзілася цяга да разьбы. Думаю, што я нарадзіўся з гэтым адмыс-

ловым талентам, ён быў, так бы мовіць, у маіх лапах. Першае выпрабаванне маіх здольнасцяў было сціплым. Я знайшоў на верфі прыдатны кавалак дрэва, узяў ножык і пачаў вырэзваць наканечнік, які б годна ўпрыгожыў дах штурманскай рубкі. Наканечнік меў форму цыбуліны і быў пакрыты прыгожым узорам у выглядзе лускі.

Фрэдрыксан, на жаль, амаль нічога не сказаў пра гэтую важную дэталю ў аснашчэнні судна; усе яго думкі былі занятыя спускам карабля на ваду.

«Марзкі аркездр» быў гатовы да адплыцця. Прывабны, зіхотка-чырвоны ў сонечным ззянні, ён спачываў на чатырох гумовых колах, якія мусілі ўберагчы карабель на падступных пясчаных мелях. Фрэдрыксан дастаў сабе капітанскую фуражку з залацістым шнурком. Ён залез пад карабель, і адтуль да мяне даносілася яго заклапочанае мармытанне:

– Захрас. Так і думаў. Да ночы вазіцца.

Фрэдрыксан надзвычай шмат гаварыў, завіхаючыся вакол «Марзкога аркездра», – гэта быў знак таго, што ён сур'ёзна занепакоены.

– А, хутка, значыць, зноў у дарогу, – сказаў Пабадзяка і пазяхнуў. – Хуп-п, хэф-ф! Ну ў вас і жыццёйка! То тут, то там – гойсаюць сабе з ранку да вечара! Так і дагуляцца можна. Стараюцца нешта, завіхаюцца, а потым – бац! – страшна нават падумаць! Неяк быў у мяне сваяк, вучыў трыганаметрыю, аж пакуль вусы не абвіслі, – і вось калі ён нарэшце ўсё вывучыў, прыйшла нейкая морра і злопала яго! Так і ляжыць ён там, у морравым пузе, такі разумны.

Выказванні Пабадзякі міжволі наводзяць на думку пра Снусмумрыка, якога пазней паклікала за сабой тая ж зорка ляюты. Тое, што насамрэч было вартым турботаў,

загадкавага тату Снусмумрыка не турбавала ўвогуле. Ён нават не пераймаўся тым, каб застацца ў памяці нашчадкаў (дзе, як вядома, ён бы і не застаўся, калі б я не ўключыў яго ў свае мемуары). Як бы там ні было, Пабадзяка зноў пазяхнуў і сказаў:

– Калі адчальваем? Хуп-п, хэф-ф.

– І ты з намі?! – усклікнуў я.

– А як жа, – здзіўлена адазваўся Пабадзяка.

– Калі даруеце, – сказаў Хапатунчык, – я ж тут таксама як бы думаў нешта такое... Я больш не магу жыць у сваёй бляшанцы!

– Бач ты! – сказаў я.

– Гэтая чырвоная фарба не хоча сохнуць на блясе! – патлумачыў Хапатунчык. – Выбачайце! Яна ў маёй ежы, яна ў пасцелі, яна ў мяне на вусах... Я хутка звар'яцею, Фрэдрыксан, я звар'яцею!

– Не трэба. Лепей давай збірайся, – сказаў Фрэдрыксан.

– Ох! – усклікнуў яго пляменнік. – Мамкі родныя! Гэта ж колькі ўсяго трэба ўзяць! Такое доўгае падарожжа... зусім новае жыццё... – і Хапатунчык рынуў дадому з такой хуткасцю, што фарба з яго пырснула ва ўсе бакі.

У маім разуменні нашая каманда была якой заўгодна, але толькі не надзейнай.

Аднак «Марзкі аркездр» усё яшчэ не ўдавалася скрануць з месца: гумовыя колы заселі глыбока ў зямлі, і карабель не мог зварухнуцца ні на дзюйм. Мы перакапалі ўсю верф (то бок паляну), але і гэта не дапамагло. Фрэдрыксан сеў і абхапіў лапамі голаў.

– Ну што ты, не трэба так засмучацца, – сказаў я.

– Я не засмучаюся. Я думаю, – адказаў Фрэдрыксан. – Карабель захрас. Да рэчкі яго не пасунуць. Значыць, трэба пасунуць рэчку да карабля. Як? Новае ручво. Як? Запруда. Як? Накідаць камянёў...

– Як? – падказаў я яму.

– Не! – раптам з такою сілай усклікнуў Фрэдрыксан, што я аж падскочыў. – Дронт Эдвард. Трэба, каб ён сеў у раку.

– Няўжо ў яго настолькі вялізны зад? – спытаў я.

– Большы, – адрэзаў Фрэдрыксан. – Ёсць каляндар?

– Не, – сказаў я. Цікаўнасць мая расла.

– Заўчора быў гарохавы суп*. Значыць, сёння ў яго лазенны дзень, – разважаў Фрэдрыксан. – Цудоўна. Паспяшаймася!

– А яны злыя, гэтыя дронты? – асцярожна спытаў я, пакуль мы ішлі ўздоўж берага.

– Злыя, – адказаў Фрэдрыксан. – Але калі растопчуць каго, то незнарок. Потым рыдаюць тыдзень. І аплачваюць пахаванне.

– Невялікае суцяшэнне для таго, каго раздушылі, – прамармытаў я і адчуў сябе вельмі адважным.

Я пытаюся ў вас, дарагі чытач, ці ёсць заслуга ў тым, каб быць адважным, калі ты не адчуваеш страху?

Раптам Фрэдрыксан спыніўся і сказаў:

– Тут.

– Дзе? – здзівіўся я. – Ён што, живе ў гэтай вежы?

– Гэта яго нага, – патлумачыў Фрэдрыксан. – Ціха, я зараз буду крычаць.

* У Фінляндыі, як і ў Швецыі, гарохавы суп звычайна елі па чацвяргах.

І ён закрычаў з усяе моцы:

– Гэй там наверх! Гэта Фрэдрыксан! Дзе вы сёння будзеце купацца?

І грамавы раскат аднекуль зверху адказаў:

– Як звычайна, казяўка, – у возеры!

– Купайцеся ў рацэ! Пясчанае дно! Приємна, мякка! – роў Фрэдрыксан.

– Хлусня і махлярства, – сказаў дронт Эдвард. – Нават самаму малому скруту вядома, што ў гэтай морравай рацэ ашалець колькі каменя!

– Не! Там пясок! – крычаў Фрэдрыксан.

Дронт Эдвард нешта памармытаў крыху сам сабе, а потым сказаў:

– Ладна. Пакупаюся ў тваёй морравай рэчцы. Ану пасунься! Новыя пахаванні мне ўжо не па кішэні. Калі ты мяне падмануў, чарвяк, сам будзеш іх аплачваць! Ты ведаеш, якія ў мяне далікатныя ногі. Не кажучы пра азадак!

Фрэдрыксан шапнуў ўсяго адно-адзінае слова: «Бяжым!»

Як мы беглі! Я за ўсё сваё жыццё не бегаў так хутка. Усю дарогу мне ўяўлялася, як дронт Эдвард узгрувашчваецца сваім аграмадным задам на вострыя камяні, перад вачыма паўставалі яго дзікі гнеў і гіганцкая хваля, якую ён, без сумневу, нам учыніць. Урэшце плады майго ўяўлення зрабіліся настолькі вялікімі і небяспечнымі, што мяне пакінула апошняя надзея.

І раптам – рык, ды такі, што аж поўсць на загрыўку стала дыбарам! І адразу – жудасны гром! Вялізная хваля рынулася праз лес...

– На борт! – крыкнуў Фрэдрыксан.

Мы ўварваліся на верф разам з хваляй, што наступала

ла нам на пяткі, і пераскочылі цераз борт, спатыкнуўшыся аб Пабадзяку, які спаў на палубе. Ледзьве паспелі нашыя хвасты апынуцца за планшырам, як усё патанула ў бурлівай белай пене. «Марзкі аркездр» кульнуўся на нос і затрашчаў, застагнаў ад страху.

Але ў наступны момант карабель горда ўзняўся з моху, узляцеў на хвалі і з усёй хуткасцю панёсся праз лес. Лопасці захадзілі, грабны вінт весела закруціўся: нашыя шасцярэнькі спрацавалі! Фрэдрыксан упэўнена схпіўся за штурвал і пачаў вырульваць між дрэваў.

Гэта быў непаўторны спуск на ваду! Кветкі і лісце сыпалі дажджом на палубу, і вось упрыгожаны, быццам да свята, «Марзкі аркездр» урачыста пераляцеў на хвалі ў рэчку і, бадзёра пляснўшы, увайшоў у яе плынь.

– Шукайце мель! – крыкнуў Фрэдрыксан (ён хацеў наехаць на мель, каб выпрабаваць сваю сістэму шарніраў).

Я пільна агледзеў раку, але не заўважыў нічога, акрамя чырвонай бляшанкі, якая падскоквала на хвалях крыху далей па курсе.

– Што гэта яшчэ за бляшанка? – сказаў я.
– Яна мне штосьці нагадвае, – заўважыў Пабадзяка. – Я не здзіўся б, калі б у ёй аказаўся які-небудзь хапатунчык.

Я азірнуўся на Фрэдыксана і сказаў:

– Ты забыў пляменніка!

– І праўда. Як я мог? – сказаў Фрэдыксан.

Тут мы ўбачылі, як з бляшанкі высунуўся чырвоны, мокрый твар Хапатунчыка. Той шалёна круціў вачыма і лапамі і ў сваім узрушэнні ледзь не задушыўся ўласным шалікам.

Мы з Пабадзякам перагнуліся цераз борт і схапілі бляшанку. Яна ўсё яшчэ мазалася чырвонай фарбай і была даволі цяжкая.

– Асцярожна з палубай, – сказаў Фрэдыксан, калі мы зацягвалі бляшанку на борт. – Як ты, дарагі пляменнік?

– Я звар'яцею! – усклікнуў Хапатунчык. – Толькі падумайце! Збіраю рэчы – і тут такая хваля! Усё дагары

нагамі! Я згубіў свой найлепшы аконны кручок – і ёршык для люлькі, здаецца, таксама! У мяне ўсе думкі і рэчы пабыталася! Мамкі родныя!

І Хапатунчык не без пэўнага задавальнення пачаў упарадкоўваць сваю калекцыю гузікаў паводле новай сістэмы, тым часам як «Марзкі аркездр» плыў далей па рацэ пад ціхі плёскат вадзяных колаў. Я сеў побач з Фрэдыксанам і сказаў:

– Маю сур'ёзныя спадзяванні, што нам больш ніколі не давядзецца сустрэць дронта Эдварда. Як думаеш, ён моцна на нас злуетца?

– Вельмі, – адказаў Фрэдыксан.

Раздзел трэці,

*у якім я расказваю пра свой першы слаўны
подзвіг і яго абуральныя наступствы,
а таксама дзялюся некаторымі думкамі
і апісваю паводзіны скалістых даманаў.*

Наш утульны зялёны лес знік. Усё зрабілася вялікім, дзіўным і чужым. Па выпаленых берагах, рыкаючы і фыркаючы, блукалі пачварныя звяры. Сапраўднае шчасце, што на борце «Марзкога аркездра» былі дзве такія адказныя асобы як я і Фрэдрыксан. Пабадзяка быў несур'ёзны, а зацікаўленасці Хапатунчыка ніколі не выходзілі за межы яго бляшанкі. Мы паставілі яе на носе, дзе яна пачала паціху абсыхаць на сонцы. Але самога Хапатунчыка нам так і не ўдалося адмыць да канца, і ён назаўсёды захаваў лёгкае светла-ружовае адценне.

Карабель рухаўся наперад з ціхім плёскатам. На

даху рубкі красаваўся мой залачоны наканечнік: у Фрэдрыксана на караблі, натуральна, знайшлася залатая фарба – мяне здзівіла б, калі б ён не прадугледзеў такога важнага складніку.

Звычайна я сядзеў у штурманскай рубцы і глядзеў, як міма праплываюць берагі з усялякімі дзівосамі на іх, або пастукваў па барометры, або хадзіў па капітанскім мосціку, занураны ў думкі.

Асабліва мне падабалася думаць пра тое, як уразілася б Хемуліха, калі б пабачыла мяне шукальнікам прыгодаў і саўладальнікам карабля. І, шчыра кажучы, гэта было б толькі справядліва!

Неяк увечары мы ўвайшлі ў глыбокі самотны заліў.

– Не падабаецца мне, як выглядае гэты заліў, – сказаў Пабадзяка. – У мяне ад яго Прадчуванні.

– Прадчуванні! – неперадавальным тонам паўтарыў Фрэдрыксан. – Пляменнік! Адаць якар.

– Зараз! Ужо! – крыкнуў Хапатунчык і кульнуў за борт вялікі рондаль.

– Ты не нашу вячэру выкінуў? – спытаў я.

– Як прыкра! – спахапіўся Хапатунчык. – Выбачайце! Так лёгка памыліцца, калі спяшаешся! Я так расхвалываўся... Але замест вячэры будзе жэле! Калі я толькі яго знайду...

Такія выпадкі вельмі характэрныя для хапатунчыкаў.

А Пабадзяка стаяў ля борта і з бляскам у вачах углядаўся ў бераг. Змрок хутка насоўваўся на пустэльныя горныя храбты, што бясконцымі хвалямі каціліся да самага далягляду.

– Ну, як там твае прадчуванні? – пацікавіўся я.

– Ціха! – сказаў Пабадзяка. – Я нешта пачуў...

Я натапырыў вушы, але пачуў толькі, як слабенькі ветрык з сушы пасвіствае ў аснастцы «Марзкога аркез-дра».

– А я нічога не чую, – сказаў я. – Хадзем лепей газнічку запалім.

– Я знайшоў жэлё! – закрычаў Хапатунчык і выскачыў з бляшанкі са сподкам у лапах.

І тут нейкі дзікі гук прарэзаў наш спакойны вечар – ад гэтага вусцішнага энку ў кожнага з нас поўсьць стала дыбарам. Хапатунчык ускрыкнуў і выпусціў сподак на палубу.

– Гэта Морра, няйнакш, – сказаў Пабадзяка. – Спявае ўначы сваю паляўнічую песню.

– Яна ўмее плаваць? – спытаў я.

– Хто яе ведае, – адказаў Фрэдрыксан.

Морра палявала высока ў гарах. Яе завыванні былі самым самотным з таго, што мне даводзілася чуць. Гук слабеў і зноў набліжаўся, каб потым знікнуць... І калі яна замаўкала, было сама жудасна. Тады здавалася, што яе цень ляціць над зямлёй у святле вечаровага месяца.

На палубе было зябка.

– Глядзіце! – усклікнуў Пабадзяка.

Нехта стрымгалоў кіннуўся да берага і адчайна замітусіўся ля вады.

– Вунь таго, – змрочна сказаў Фрэдрыксан, – зараз з'ядуць.

– Толькі не на вачах у мумітроля! – усклікнуў я. – Я выратую яго!

– Не паспееш, – сказаў Фрэдрыксан.

Але я ўжо прыняў рашэнне. Я ўзлез на планшыр і прамовіў:

– Ніхто не ўскладзе вяноў на магілу невядомага шукальніка прыгодаў. Але пастаўце мне хаця б сціплы гранітны помнік з дзвюма хемуліхамі ў слязах!

Сказаўшы гэта, я кіннуўся ў чорную ваду і – бум! – вынырнуў роўна з-пад рондаля Хапатунчыка. З вартаю ўвагі вытрымкай я выкінуў прэч мясное рагу ды, ілбом штурхаючы перад сабою рондаль, імкліва паплыў да берага.

– Трымайцеся! – усклікнуў я. – Мумітроль уратуе вас! Што гэта за свет такі, дзе морры могуць свабодна зжэрці каго пажадаюць?!

Высока на горным схіле загрузкаталі камяні... Паляўнічая песня Морры сціхла, і цяпер чулася толькі гарачае сапенне – усё бліжэй і бліжэй...

– Давайце ў рондаль! – крыкнуў я нешчасліўцу.

Адным скокам апынуўся ён у рондалі, які адразу ж ажно да самых вушак асеў у ваду. Хтосьці ў цемры дакрануўся да майго хваста – я адхапіў яго...

Вось ён – слаўны подзвіг! Выключны ўчынак! Я пачаў сваё гістарычнае адступленне да «Марзкога аркездра», дзе мяне чакалі, стаіўшы дыханне, мае сябры.

Уратаваны быў цяжкі, і нават вельмі.

Я грэб з усёй сілы, дапамагаючы сабе хуткім кручэннем хваста і рытмічнымі рухамі жывата. Быццам мумівецер, узляцеў я над вадой, перакуліўся цераз борт, упаў на палубу і вызваліў небараку з рондаля. На беразе выла з голаду і злосці самотная Морра: плаваць яна ўсё ж не ўмела.

Тым часам Фрэдрыксан запаліў газнічку, каб паглядзець, каго ж я ўратаваў.

Я цалкам упэўнены, што гэта быў адзін з самых кашмарных момантаў у маёй бурнай маладосці. Таму што перада мною на мокрай палубе сядзеў не хто іншы як... Хемуліха! Як казалі ў тыя часы – нямая сцэна!

Я ўратаваў Хемуліху.

Спачатку я інстынктыўна падняў хвост пад вуглом у сорок пяць градусаў, аднак, успомніўшы, што я цяпер вольны мумітроль, сказаў бесклапотна:

– Салют! Здароўкі! Якая нечаканасць! Хто б мог падумаць!

– Падумаць што? – спытала Хемуліха, выбіраючы мясное рагу са свайго парасона.

– Што гэта вас я выратую, цётхна! – сказаў я ўсхвалявана. – Я хачу сказаць, што гэта я вас выратую. То бок... вы атрымалі мой развітальны ліст?

– Я табе не цётхна, – стрымана сказала Хемуліха. – І ліста я ніякага не атрымлівала. Ты, вядома ж, не падумаў наляпіць на яго марку. Ці пераблытаў адрас. Ці забыў адрывіць. Калі ты ўвогуле ўмееш пісаць... – яна

паправіла капялюш на галаве і паблажліва дадала: – Затое плаваць ты ўмееш.

– Вы знаёмыя? – асцярожна спытаў Пабадзяка.

– Не, – сказала Хемуліха. – Я цётка той Хемуліхі. Хто тут расплюхаў жэле па ўсёй падлозе? Падай мне анучу, ты, з вушамі, – я пратру!

Фрэдрыксан (а гэта яго яна мела на ўвазе) сунуў ёй Пабадзякаву піжаму, і цётка Хемуліхі пачала драіць ёй палубу.

– Я злуюся, – патлумачыла яна. – У такіх выпадках толькі прыборка дапамагае.

Мы стаялі ззаду і маўчалі.

– Казаў я вам, што ў мяне Прадчуванні, – прамармытаў урэшце Пабадзяка.

Тут цётка Хемуліхі павярнула да нас свой пачварны нос і сказала:

– Маўчаць, ты там! Ты яшчэ занадта юны, каб курыць. Табе трэба піць малако, гэта карысна. Тады лапы не бу-

дучь дрыжаць, нос не пажаўцее і хвост не аблезе! Вам бясконца пашчасціла, што вы мяне ўратавалі! Я навяду ў вас парадак.

– Пайду зірну на барометр, – паспешліва сказаў Фрэдрыксан. Ён імкліва знік у штурманскай рубцы і зачыніў за сабой дзверы.

Стрэлка барометра з аднаго толькі пераляку ўпала на сорок дзяленняў і не наважвалася падняцца, пакуль не скончылася ўся гэтая гісторыя са скалістымі дамана-мі. Але яе я раскажу пазней.

А тым часам мы заставаліся без ніякай надзеі пазбегнуць выпрабавання, якое, я ўпэўнены, ніхто з нас не заслужыў.

– Ну вось, пакуль усё, – ужо сваім звычайным голасам сказаў Мумітата, адарваўшыся ад мемуараў.

– Ведаеш што, – сказаў Мумітроль, – я пачаў прывыкаць да тваіх дзіўных выслоўяў. А той рондаль, мабыць, быў проста аграмадны... Калі ты дапішаш кнігу, мы разбагацеем?

– Шалёна, – сур'ёзна адказаў тата.

– Тады трэба будзе ўзяць усё і падзяліць, – прапанаваў Сніф. – Ты ж як-нікак зрабіў майго тату Хапатунчыка галоўным героем кнігі!

– А я думаў, галоўны герой – Пабадзяка, – сказаў Снусмумрык. – Гэта ж трэба: толькі цяпер даведацца, які ў мяне цудоўны тата! І як здорава, што ён увесь у мяне!

– Вашыя бязглуздыя таты тут толькі для агульнай карціны! – выпаліў Мумітроль і ўбрыкнуў пад сталом Сніфа. – Няхай радуецца, што ўвогуле трапілі ў кнігу!

– Ты брыкаешся! – крыкнуў Сніф, наструніўшы вусы.

– Што ў вас такое? – спытала Мумімама з залы і зазірнула ў дзверы. – Вас нешта засмуціла?

– Тата чытае нам пра сваё жыццё, – патлумачыў Мумітроль (зрабіўшы націск на словы «сваё»).

– І як вам? – спытала мама.

– Заслухацца можна!

– Яшчэ як! – пагадзілася мама. – Толькі не зачытвай дзецям тое, што можа пакінуць пра нас кепскае ўражанне. Кажы замест гэтага – «фрагмент прапушчаны». Табе прынесці люльку?

– Не давай яму курыцы! – крыкнуў Сніф. – Цётка Хемуліхі казала, што ад гэтага дрыжаць лапы, жаўцее нос і аблазіць хвост!

– Ну што ты, – сказала Мумімама. – Ён курыцы усё жыццё і пакуль, бачыш, не дрыжыць, дый жоўтым і аблезлым не стаў. Усё, што смачна, – толькі карысна.

Яна запаліла люльку для Мумітаты і адчыніла акно вечароваму брызу, які дзьмуў з мора. Потым, насвітваючы, яна пайшла ў кухню варыць каву.

– Як вы маглі забыцца ўзяць з сабой Хапатунчыка? – з дакорам спытаў Сніф. – Ён потым змог хоць нейкі парадак навесці ў калекцыі?

– Ды ён увесь час толькі гэтым і займаўся, – адказаў Мумітата. – Пастаянна прыдумляў новыя сістэмы ўпарадкавання гузікаў. Ён раскладаў іх паводле колеру ці памеру, формы ці матэрыялу, або проста паводле таго, наколькі гузік яму падабаецца.

– Неверагодна! – летуценна вымавіў Сніф.

– А мяне вось непакоіць, што піжаму майго таты ўсю выкачалі ў жэле, – сказаў Снусмумрык. – У чым ён потым спаў?

– У маёй, – адказаў Мумітата і выпусціў у столь вялікае воблака дыму.

Сніф пазяхнуў.

– Пойдзем лавіць кажаноў? – прапанаваў ён.

– Хадзем, – сказаў Снусмумрык.

– Пакуль, тата, – сказаў Мумітроль.

Мумітата застаўся на верандзе адзін. Ён пасядзеў крыху ў задуменні, потым узяў мемуарнае пяро і вярнуўся да апісання сваёй маладосці.

Наступным ранкам цётка Хемуліхі была ў знішчальна добрым настроі. Яна пабудзіла нас а шостай і бадзёра затрубіла:

– Добры дзень! Добры дзень!! Добры дзень!!! Пачынаем! Спярга невялічкае спаборніцтва ў цыраванні шкарпэтак, бо я тут зазірнула ў вашыя шуфляды... Затым у якасці ўзнагароды – некалькі выхаваўчых гульняў. Будзе вельмі карысна! І яшчэ – правільнае харчаванне. Што ў вас са здаровай ежы на сняданак?

– Кава, – сказаў Хапатунчык.

– *Каша*, – паправіла цётка. – Каву п'юць, толькі калі ўжо састарэюць і лапы затрасуцца.

– Быў у мяне адзін знаёмы, які ад кашы скапыціўся, – прамармытаў Пабадзяка. – Папярхнуўся і задохся.

– Хацела б я ведаць, што сказалі б вашыя таты і мамы, калі б убачылі, што вы п'яце каву, – сказала цётка Хемуліхі. – Яны разрыдаліся б. Якое ў вас выхаванне? Вы хоць выхаваныя? Ці, можа, нарадзіліся ўжо безнадзейнымі?

– Я нарадзіўся пры самым незвычайным спалучэнні зорак! – скарыстаўшыся момантам, уставіў я. – Мяне знайшлі ў марской ракавіне, засланай аксамітам!

– Я не буду выхоўвацца, – вельмі выразна сказаў Фрэдыксан. – Я вынаходнік. Раблю што хачу.

– Выбачайце! – усклікнуў Хапатунчык, – але мае мама і тата разрыдацца ніяк не змогуць! Яны зніклі падчас генеральнай прыборкі!

Пабадзяка з пагрозлівым выглядам пачаў набіваць люльку.

– Ха! – фыркнуў ён. – Ненавіджу прадпісанні. Яны мне нагадваюць пра паркавых ахоўнікаў.

Цётка Хемуліхі доўга сузірала нас і ўрэшце павольна прамовіла:

– Ад гэтага часу дбаць пра вас буду я.

– Што вы, не трэба! – ускрыкнулі мы ў адзін голас.

Але яна пахітала галавой і вымавіла гэтыя страшныя словы:

– Гэта мой святы хемульскі Абавязак.

Узяўшы курс на нос карабля, яна знікла з вачэй – без сумневу, толькі для таго, каб прыдумаць што-небудзь люта выхаваўчае.

З самымі страшнымі прадчуваннямі мы забіліся пад брызентавы навес на карме.

– Прападзі мой хвост, калі я зноў кінуся ратаваць каго-небудзь у цемры! – усклікнуў я.

– Як своечасова, – сказаў Пабадзяка. – Ад гэтай цёткі можна чакаць любога ліха. Аднойчы яна выкіне маю люльку за борт і засадзіць мяне за працу! Нам нават не ўявіць усяго, што яна можа прыдумаць!

– Можа, Морра вернецца, – са спадзяваннем прашаптаў Хапатунчык. – Або яшчэ хто-небудзь спагадлівы, хто праглыне яе? Выбачайце! Так казаць кепска?

– Кепска, – сказаў Фрэдыксан.

Задумаўшыся на хвілю, ён сур'ёзна дадаў:

– Хаця штосьці ў гэтым ёсць.

Мы змоўклі, поўныя самашкадавання.

– Каб мы хаця б вялікімі былі! – урэшце ўсклікнуў я. – Вялікімі і славытым! Тады б мы з ёй адразу пакончылі!

– А як зрабіцца славытым? – спытаў Хапатунчык.

– Ну, гэта ж зусім лёгка, – адказаў я. – Проста робіш тое, што да цябе ніхто яшчэ не здагадаўся зрабіць... Або тое, што ўжо рабілі, толькі як-небудзь па-новаму...

– Напрыклад? – пацікавіўся Пабадзяка.

– Лятучы карабель... – прамармытаў Фрэдрыксан, і яго маленькія вочы засвяціліся дзівосным бляскам.

– Не думаю, што быць знакамітым так ужо цікава, – сказаў Пабадзяка. – Ну, хіба што ў самым пачатку. А потым прывыкнеш, і ўрэшце табе зрабіцца проста моташна. Гэта як катацца на каруселі.

– На чым? – не зразумеў я.

– Механізм такі, – з запалам узяўся тлумачыць Фрэдрыксан, вымаючы паперу і аловак. – Вось так рухавік выглядае ў разрэзе.

Глыбокая адданасць Фрэдрыксана механізмам – феномен, які ніколі не пераставаў мяне здзіўляць. Механізмы яго зачароўвалі. Я ж, насупраць, знаходжу іх даволі падзронамі. Вадзяное кола – рэч мілая і зразумелая, а вось засцежка-маланка ўжо бліжэйшая да свету механізмаў і прымушае мяне непакоіцца. У Пабадзякі быў знаёмы, які насіў штаны з такой засцежкай, дык аднойчы тая зламалася, і ён ніколі больш не мог яе раскрыць. Жах бярэ!

Акурат тады, калі я збіраўся падзяліцца сваімі развагамі пра засцежкі-маланкі з астатнімі, пачуўся вельмі дзіўны гук.

Гэта быў ціхі, глухі гук, быццам з нейкай далёкай бляшанай трубы; яго пагрозлівага характару нельга было не заўважыць.

Фрэдрыксан выглянуў з-пад навесу і выдаў адзін-адзіны фатальны вокліч:

– Скалістыя даманы!

Тут, мабыць, будуць дарэчы некаторыя тлумачэнні (безумоўна, кожная разумная асоба і так амаль усё гэта ведае, але тым не менш).

Пакуль мы хаваліся пад навесам, «Марзкі аркездр» спакойна выплыў у дэльту ракі, населеную скалістымі даманамі. Скалісты даман – кампанейскае стварэнне, якое ненавідзіць самоту. Сваімі ікламі яно пракопвае пад рачным дном каналы і стварае там свае ўтульныя калоніі. Скалісты даман мае на лапах сыскі і паўсюль пакідае за сабой ліпкія сляды, дзеля чаго некаторыя абсалютна памылкова называюць яго слізкім даманам або нават кляістым лапанам.

Збольшага гэта даволі мілая істота, але яна мае кепскую звычку кусаць і грызці ўсё, што трапляецца ёй на вока, асабліва, калі гэта штосьці новае. Акрамя таго, у скалістага дамана ёсць яшчэ адна сумна вядомая ўласцівасць: здараецца, што ён адкусвае чый-небудзь нос, калі той падаецца яму занадта вялікім. Таму мы (з відавочных прычынаў) непакоіліся, чым усё гэта скончыцца.

– Хавайся ў бляшанку! – крыкнуў Фрэдрыксан пляменніку.

«Марзкі аркездр» застыў у моры скалістых даманаў. Яны кішэлі вакол карабля і ўважліва аглядалі нас круглымі блакітнымі вочкамі, пагрозліва трасучы бакенбардамі.

– Адсуньцеся, калі ласка, – папрасіў Фрэдрыксан.

Але скалістыя даманы яшчэ шчыльней атачылі карабель, а некаторыя пачалі караскацца наверх, чапляючыся за борт сыскамі на лапках. Калі мордачка першага дамана паказалася над бортам, з-за штурманскай рубкі высунулася цётка Хемуліхі.

– Што тут робіцца?! – усклікнула яна. – Гэта што за тылусы? Я не дапушчу, каб яны ўрываліся сюды і заміналі нашымых выхаваўчым гульням!

– Не палохайце іх. Раззлуюцца, – сказаў Фрэдрыксан.

– Гэта я раззлуюся! – закрычала цётка Хемуліхі. – Кыш! Кыш! Згіньце куды-небудзь!

Размахнуўшыся парасонам, яна кінулася на першага-лепшага скалістага дамана, каб стукнуць яго па галаве.

У той жа момант усе даманы перавялі позіркі на цётку Хемуліхі, і зрабілася ясна: іх вельмі зацікавіў яе нос. Яны доўга разглядалі яго, і ўрэшце зноў выдалі свой глухі, нібыта з бляшанай трубы, віскат. Потым усе адбывалася надзвычай хутка.

Тысячы скалістых даманаў рынуліся на палубу. Мы ўбачылі, як яны збілі цётку Хемуліхі з ног і, пакуль тая адчайна размахвала парасонам, жывы дыван з даманавых спінаў зносіў яе ўсё далей і далей. Яна з крыкам перакулілася за борт, і ўся кампанія знікла ў невядомасці.

Зноў запанавалі мір і спакой, а «Марзкі аркездр» як нічога ніякага загушкаўся ў чыстых хвалях, плывучы далей сваёю дарогай.

– Ну-у, – сказаў Пабадзяка. – Ці не хочаш уратаваць яе?

Высакародныя пачуцці клікалі мяне паспяшацца на дапамогу няшчаснай цётцы, але нізкія прыродныя інстынкты падказалі мне, што гэта залішняе, таму ў адказ я прабубніў нешта накшталт таго, што ратаваць яе ўжо занадта позна. Да таго ж, так яно і было.

– Угу, – няўпэўнена сказаў Фрэдрыксан.

– Адчаліла, – канстатаваў Пабадзяка.

– Сумная гісторыя, – сказаў я.

– Выбачайце! Гэта ўсё праз мяне? – занепакоіўся Хатунчык. – Я ж пажадаў, каб хто-небудзь праглынуў яе. Гэта вельмі кепска, што нам зусім яе не шкада?

Ніхто не адказваў.

Я пытаю вас, дарагі чытач, а што б зрабілі вы ў гэтай далікатнай сітуацыі?

Усё ж аднойчы я ўратаваў цётку Хемуліхі, а морры нашмат страшнейшыя за скалістых даманаў, якія, шчыра кажучы, даволі мілыя... Можна, некаторая змена абставінаў ёй зусім не зашкодзіць? І можна, з маленькім носам яна будзе выглядаць лепш? Вам таксама так здаецца?

Словам, сонца ззяла, а мы драілі палубу – яна была зусім ліпкая ад даманавых сыскоў – і пілі смачную, моцную, чорную каву ў вялізных колькасцях. «Марзкі аркездр» плыў паміж сотнямі і сотнямі маленькіх астравоў.

– Ім канца няма, – сказаў я. – Куды мы прыплывем урэшце?

– Кудысьці... Ці абы-кудысьці, – сказаў Пабадзяка, набіваючы люльку. – Якая розніца? Нам жа і так добра.

Не буду адмаўляць, нам сапраўды было добра – але я прагнуў чагосьці новага! Я хацеў, каб нешта адбывалася. Няважна што, але каб гэта былі падзеі! (Толькі не ў выглядзе хемуліх, вядома.)

У мяне было страшна непрыемнае адчуванне, што ўсе вялікія прыгоды адна за адной адбываюцца дзесьці без мяне – сапраўдныя, яскравыя прыгоды, якія ніколі больш не паўторацца. І я спяшаўся, шалёна спяшаўся! Стоячы на носе карабля, я нецярпліва ўзіраўся ў будучыню і ў той жа час пералічваў у думках назіранні, якімі паспеў узбагаціць свой досвед. Пакуль іх было сем, вось яны:

1. Дбайце, каб вашыя мумідзеці нараджаліся ў астралагічна спрыяльны момант, і зрабіце іх прыход у свет рамантычным! (Станоўчы прыклад: мая адоранасць. Адмоўны прыклад: гаспадарчая торба.)
2. Не раскажвайце пра хемулёў таму, хто вельмі спяшаецца: вас не захочуць слухаць. (Станоўчы прыклад: Фрэдрыксан. Адмоўны прыклад: вожычыха.)
3. Ніколі не ведаеш, што можа трапіцца ў сетку! (Станоўчы прыклад: нактоўз Фрэдрыксана.)
4. Ніколі не перафарбоўвайце рэчы толькі таму, што за-

сталася лішняя фарба. (Адмоўны прыклад: бляшанка Хапатунчыка.)

5. Той, хто вялікі, неабавязкова страшны. (Станоўчы прыклад: дронт Эдвард.)
6. Нават маленькія могуць быць вельмі адважнымі. (Станоўчы прыклад: я.)
7. Пазбягайце ратаваць у цемры невядомых! (Адмоўны прыклад: цётка Хемуліхі.)

Я разважаў над гэтымі важнымі ісцінамі, а карабель мінаў апошнія астраўкі, як раптам сэрца маё падскочыла і мне перахапіла дыханне. Я закрычаў:

– Фрэдрыксан! Мора па курсе!

Нарэшце нешта адбылося! Проста перада мной раскінулася зырка-блакітнае мора, поўнае прыгодаў.

– Такое вялікае, – сказаў Хапатунчык і схваўся ў бляшанку. – Выбачайце, але мне баляць вочы! І галава кружыцца!

Пабадзяка ж усклікнуў:

– Які пяшчотны блакіт! Паплылі наперад! Няхай марскія хвалі закалыхваюць нас і нясуць куды хочуць, а мы будзем плыць і ніколі не спынімся...

– Як хаціфнаты, – сказаў Фрэдрыксан.

– Як хто? – перапытаў я.

– Хаціфнаты, – паўтарыў Фрэдрыксан. – Толькі плывуць ды плывуць... Няма ім спакою.

– У тым і розніца, – задаволена заўважыў Пабадзяка. – У мяне таго спакою хоць пазычай! І паспаць я люблю, а хаціфнаты не спяць ніколі: не ўмеюць, як і размаўляць. Яны ўсё толькі спрабуюць даплысці да гарызонту.

— І як, атрымалася ў каго-небудзь з іх? — спытаў я, і дрыжыкі прабеглі па маім целе.

— Ніхто не ведае, — перасмыкнуў плячыма Пабадзяка.

Мы кінулі якар перад скалістым узбярэжжам. Нават і сёння я адчуваю лёгкае хваляванне, калі шапчу сабе: «Мы кінулі якар перад скалістым узбярэжжам». Упершыню ў жыцці бачыў я рудыя скалы і празрыстых, быццам дзівосных паветраных шарыкі, медузаў з сэрцамі ў форме кветак.

Мы сышлі на бераг, каб назбіраць ракавінак.

Фрэдрыксан, вядома, усім сказаў, што ідзе вывучаць месца нашай якарнай стаянкі, але нешта падказвае мне, што і ён патаемна цікавіўся ракавінкамі. Між уцёсаў мы знайшлі невялікія пясчаныя пляжы, схаваныя ад чужых вачэй, і вы можаце ўявіць сабе радасць Хапатунчыка, калі ён заўважыў, што ўсе да аднаго каменьчыкі там былі гладкія-гладкія і круглыя, як шарыкі або яйкі. Поўны невыказнага імпульсу калекцыянера, Хапатунчык зняў з галавы рондаль і пачаў збіраць, збіраць і збіраць. Пясок рабрыўся пад чыстай зеленаватай вадой вузкімі хвалькамі, а гара была цёплая ад сонечнага ззяння. Падзьмуў і супакоіўся ветрык. Лінія гарызонту схавалася ў суцэльнай светлай празрыстасці.

Свет быў вельмі вялікі ў тыя часы, а ўсё маленькае было маленькім зусім па-іншаму і пасавала мне значна больш. Калі вы разумееце, пра што я.

Тут я падыходжу да новай думкі, якая бачыцца мне важнай. Цяга да мора выглядае мумітралістычнай асаблівасцю, і я з пачуццём задавальнення назіраю, як яна праяўляецца ў маім сыне.

Аднак, дарагі чытач, заўважце, што гэта хутчэй узбярэжжа так вабіць і зачароўвае нас.

У адкрытым моры лінія гарызонту робіцца крыху задоўгай для нармальнага мумітроля. Больш за ўсё нам падабаецца ўсё зменлівае і мудрагелістае, неймавернае і дзівоснае: узбярэжжа, дзе сутыкаюцца вада і суша, захад сонца, калі цемра змешваецца з зарой, або вясна, калі і халодна, і цёпла адначасова.

І вось апусціўся змрок. Ён распаўзаўся вельмі павольна і асцярожна, каб дзень паспеў адысці да сну. На захадзе па ўсім небе былі раскіданыя маленькія аблачынкі, быццам ружовыя камякі ўзбітых вяршкоў, і ўсё гэта люстравалася ў моры. Гэта было бліскавае, ільснянае мора, і выглядала яно зусім мірным.

— Ты калі-небудзь бачыў воблака зблізку? — спытаў я Фрэдрыксана.

— Бачыў, — адказаў ён. — У кнізе.

— Яно, мабыць, як цукровая вата, — заўважыў Пабадзяка.

Мы сядзелі ўсе разам на скале. Прыемна пахла водарасцямі і чымсьці яшчэ — мабыць, морам. Я адчуваў сябе невыказна шчаслівым і нават не баяўся, што ўсё гэта калі-небудзь скончыцца.

— Ты адчуваеш сябе шчаслівым? — спытаў я Фрэдрыксана.

— Тут нічога так, — прабубніў той. Па яго збянтэжаным выглядзе я адразу здагадаўся, што ён страшэнна шчаслівы.

Раптам мы заўважылі, як у мора выходзіць цэлая флатылія маленькіх чайноў. Лёгкія, як матылькі, яны імкнулі наперад разам са сваімі адлюстраваннямі. У кожным

чоўне сядзела маўклівая кампанія маленькіх бляклых істотаў, якія ціснуліся адна да адной і неадрыўна глядзелі ў мора.

– Хаціфнаты, – сказаў Фрэдрыксан. – Плывуць ад электрычнасці.

– Хаціфнаты... – узрушана прашаптаў я. – Тыя, што ўсё плывуць, плывуць і ніколі не дасягнуць мэты...

– Яны зараджаюцца ў навальніцу, – сказаў Фрэдрыксан. – Пякуцца, як крапіва.

– І вядуць разгульнае жыццё, – паведаміў Пабадзяка.

– Разгульнае жыццё? – зацікавіўся я. – Гэта як?

– Дакладна не ведаю, – сказаў Пабадзяка. – Можа, топчуць чужыя агароды і п'юць піва.

Мы доўга сядзелі, гледзячы ўслед хаціфнатам, што плылі насустрач далягляду. У мяне з'явілася дзіўнае жаданне быць разам з імі ў іх таямнічым падарожжы і весці разгульнае жыццё. Але я пра гэта змаўчаў.

– Ну, дык што мы заўтра? – раптам спытаў Пабадзяка. – Паплынем у адкрытае мора?

Фрэдрыксан паглядзеў на «Марзкі аркездр».

– Гэта рачны карабель, – сказаў ён задумліва. – Рухаецца з дапамогай вадзяных колаў. Без ветразяў...

– Кінем манету, – сказаў Пабадзяка і падняўся. – Хапатунчык! Прынясі які гузік!

Хапатунчык куляй выскачыў з прыбярэжнай вады і пачаў вытрасаць усё з кішэняў на дол.

– Аднаго гузіка хопіць, дарагі пляменнік, – сказаў Фрэдрыксан.

– Як толькі пажадаеш! – узрушана выгукнуў Хапатунчык. – А з дзвюма ці з чатырма дзірачкамі? Касцяны, плюшавы, драўляны, шкляны, металічны ці перламутравы?

Аднакаляровы, стракаты, у крапінкі, у палоскі ці ў краткі? Круглы, увагнуты, пукаты, пляскаты, васьмігранны ці...

– Давай звычайны ад штаноў, – сказаў Пабадзяка. – Ну, я кідаю. Калі аверс – паплыем у мора. Ну што там?

– Дзірачкі зверху, – патлумачыў Хапатунчык, тыцкаючыся носам у гузік, каб лепей яго разгледзець у цемры.

– Пф-ф, – фыркнуў я. – Ты кажы, як ён лёг!

Тут Хапатунчык сцэпануў вусамі і змеў гузік у расколіну.

– Выбачайце! Мамкі родныя! – усклікнуў Хапатунчык. – Даць вам яшчэ адзін?

– Не, – сказаў Пабадзяка. – Манету кідаюць толькі раз. Няхай будзе як будзе, бо я ўжо нешта хачу спаць.

Ноч на караблі была даволі непрыемная. Калі я запоўз у койку, то коўдра была спрэс у нейкай ліпкай масе нахштальт сіропу. Дзвярныя ручкі таксама былі ліпкія, як і зубныя шчоткі, тапачкі і Фрэдрыксанаў вахтавы журнал – той проста немагчыма было разгарнуць!

– Пляменнік! – сказаў Фрэдрыксан. – Як ты сёння прыбіраўся?

– Выбачайце! – з папрокам усклікнуў Хапатунчык. – Я ўвогуле не прыбіраўся!

– Увесь тытунь зліпся, – прабурчаў Пабадзяка, які любіў пакурыць у ложку.

Усё гэта было вельмі непрыемна. Між тым мы паціху супакоіліся і скруціліся на найменш ліпкіх месцах. Але ўсю ноч нам не давалі спаць нейкія дзіўныя гукі, якія, было падобна, даносіліся з нактоўза. Я прачнуўся ад таго, што неяк незвычайна і злавесна зазваніў карабельны звон.

– Уставайце! Уставайце, там такое! – закрычаў за дзвярыма Хапатунчык. – Кругом вада! Адна вада і нічога

больш! А я забыў сваю найлепшую пер'ечыстку на беразе! Ляжыць там цяпер мая няшчасная пер'ечыстачка, самотная і беспрытульная...

Мы кінуліся на палубу.

«Марзкі аркездр» з плёскатам варочаў вадзянымі коламі і кіраваўся проста ў мора – спакойна, упэўнена і, як мне падалося, не без таемнай радасці.

Да гэтага дня я так і не разумею, як дзве няхітрыя шасцярэнькі змаглі выклікаць тую шалёную шпаркасць, якая б не здзіўляла на хуткаплыннай рацэ, але ў моры здавалася амаль містычнай. Але ж усе развагі тут, скажам так, будуць умоўнымі. Калі ўжо хаціфнат можа плыць з дапамогай уласнай электрычнасці (якую некаторыя называюць неспакоем або тугою), дык няўжо караблю не хопіць для гэтага парачкі шасцярэнек? Але ж я пакідаю гэтую тэму і пераходжу да Фрэдрыксана, які ў гэты час, насупіўшыся, разглядаў абарваны якарны трос.

– Ну я і злы, – сказаў ён. – Ой злы. Злейшы чым калі. Яго адгрызлі!

Мы пераглянуліся.

– Ты ж ведаеш, у мяне зубы зусім маленькія, – сказаў я.

– А я занадта ляготны, каб абгрызаць такі тоўсты трос, – заўважыў Пабадзяка.

– Гэта не я! – усклікнуў Хапатунчык, якому зусім не абавязкова было апраўдвацца. Але яму ўсё адно паверылі, бо ніхто ніколі не чуў, каб Хапатунчык хлусіў, нават пра памеры сваёй калекцыі гузікаў – і гэта варта адзначыць тым больш, што калекцыянер ён быў самы сапраўдны. Верагодна, хапатунчыкам проста не хапае фантазіі.

Раптам нехта ціха адкашляўся, і, азірнуўшыся, мы

ўбачылі зусім маленькага скалістага даманчыка, які сядзеў пад навесам і міргаў.

– Ага, – сказаў Фрэдрыксан. – Ага!.. – выразна паўтарыў ён.

– У мяне зубы рэжуцца, – сціпла патлумачыў даманчык. – Мне проста трэба было што-небудзь пагрызці!

– Але чаму менавіта якарны трос? – спытаў Фрэдрыксан.

– Ён выглядаў такім старым, і я падумаў, нічога страшнага не здарыцца... – адказаў даманчык.

– А чаму ты схавайся на караблі? – спытаў я.

– Не ведаю, – проста адказаў даманчык. – Са мной бывае, што рознае ў галаву заходзіць.

– А дзе ты хаваўся? – пацікавіўся Пабадзяка.

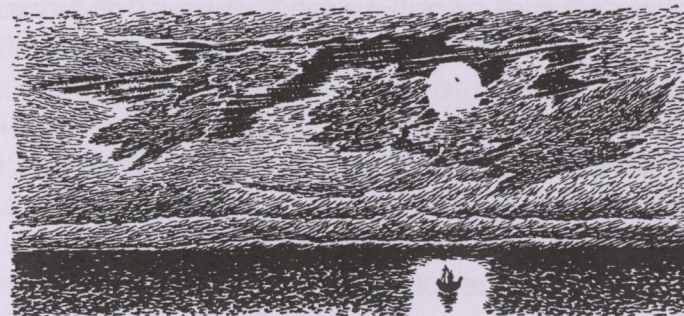
І тады скалісты даманчык не па гадах разумна адказаў:

– У вашым чароўным нактоўзе маркі «Сцівідорын»!

І сапраўды, нактоўз таксама быў увесь ліпкі.

– Паслухай, даманчык, – завяршыў я гэтую дзіўную гутарку. – Як думаеш, што скажа твая мама, калі заўважыць, што ты збег?

– Заплача, напэўна, – адказаў той.

Раздзел чацвёрты,

у якім маё марское падарожжа дасягае сваёй кульмінацыі ў неверагодным апісанні шторму і заканчваецца жудаснай нечаканасцю.

амотная дарога «Марскога аркездра» ляжала проста праз мора.

Сонечныя, млявыя, блакітныя дні праплывалі чарадою, калыхаючыся на хвалях. Касякі марскіх прывідаў насіліся перад самым штэўнем, а ў кільватары хіхікала чарада русалак, якім мы сыпалі аўсянку. Калі на мора насоўвалася ноч, я любіў часам змяняць ля штурвала Фрэдрыксана. Бліскучая ў святле месяца палуба, што павольна ўздымалася і апускалася перада мной, і цішыня, і вандроўныя хвалі, і аблогі, і ўрачыстае кола гарызонту – усё дарыла мне прыемнае і трапяткое адчуванне маёй страшэннай значнасці і адначасова страшэннай мізэрнасці (хаця, мабыць, значнасці усё ж такія больш).

Часам я бачыў, як пабліскае ў цемры Пабадзякава люлька, калі той ціха перасякаў карму, каб сесці побач са мной.

– Скажы, прыемна нічога не рабіць, – сказаў ён аднае ночы, выбіваючы попел аб планшыр.

– Але ж мы робім! – адказаў я. – Я карабель вяду. А ты курыш.

– І куды ж ты вядзеш карабель? – спытаў Пабадзяка.

– Гэта зусім іншае, – запырэчыў я, бо ўжо тады меў выразную схільнасць да логікі. – Мы казалі пра тое, каб рабіць *што-небудзь*, а не пра тое, *што* рабіць. У цябе зноў Прадчуванні? – трывожна дадаў я.

– Ды не, – пазяхнуў Пабадзяка. – Хуп-п, хэф-ф. Мне дык усё адно, куды мы прыплывем. Мне ўсюды добра. Ну, дабранач табе.

– І табе, – сказаў я.

Калі на світанку Фрэдрыксан змяняў мяне ля штурвала, я згадаў мімаходзь поўную і невытлумачальную адсутнасць у Пабадзякі цікавасці да наваколля.

– Хм, – сказаў Фрэдрыксан. – Можа, ён, наадварот, цікавіцца ўсім? Усім патроху. Нам вось цікава нешта адно. Ты хочаш кімсьці зрабіцца. Я хачу штосьці рабіць. Мой пляменнік хоча нешта мець. А Пабадзяка проста жыве.

– Цьху, жыць – вось дык дзіва! Гэта кожны ўмее, – сказаў я.

– Хм, – сказаў Фрэдрыксан. На гэтым ён паглыбіўся ў звычайнае для сябе маўчанне, а таксама ў свой нататнік, дзе вымалёўваў дзівосныя канструкцыі механізмаў, падобныя да павуціння і кажаноў.

Што б там ні было, стаўленне Пабадзякі да жыцця ўяў-

ляецца мне даволі нядбайным – я пра вось гэтае ягонае «проста жыць». Жывем жа мы і так, хіба не? Я бачу гэтую праблему вось як: увесь час нас атачае мноства значных і важных рэчаў, якія трэба перажыць, абдумаць або здабыць у барацьбе, – проста поўсць дыбарам становіцца, калі падумаю, колькі існуе розных магчымасцяў! – а ў цэнтры ўсяго сяджу я сам, чыя асоба сярод усіх гэтых значных і важных рэчаў, натуральна, ёсць самай важнай.

Сёння, калі я азіраюся ў мінулае, мне робіцца трывожна, што гэтых магчымасцяў ужо не так шмат, як раней. Цікава, ад чаго гэта можа залежаць. У любым разе, у цэнтры ўсяго па-ранейшаму сяджу я, і ўжо гэта служыць мне суцяшэннем.

Вось жа, раніцай Хапатунчык прапанаваў адправіць маме Скалістага Даманчыка тэлеграму.

– Няма адрасу. І тэлеграфнай канторы, – сказаў Фрэдрыксан.

– Ах, і праўда! – усклікнуў Хапатунчык. – Як я не падумаў! Выбачайце!

Збянтэжаны, ён зноў схваўся ў бляшанку.

– А што такое тэлеграфная кантора? – спытаў Скалісты Даманчык, які жыў разам з Хапатунчыкам у бляшанцы. – Яе можна есці?

– У мяне не пытайся! – адказаў Хапатунчык. – Гэта нешта вялікае і незразумелае. Адтуль усялякія маленькія знакі дасылаюць на іншы бок Зямлі... і там яны робяцца словамі!

– А як іх дасылаюць? – спытаў Скалісты Даманчык.

– Праз паветра! – няўцямна патлумачыў Хапатунчык, памахаўшы лапамі. – І ніводзін знак не губляецца ў дарозе!

— Ого, — здзівіўся Даманчык і ўвесь дзень потым варочаў шыяй, цікуючы ў паветры тэлеграфныя знакі.

Каля трох гадзін Скалісты Даманчык заўважыў вялізнае воблака. Яно неслася вельмі нізка і было пухнатае і белае-белае. Выгляд у яго быў нейкі ненатуральны.

— Воблака з кніжнай карцінкі, — сказаў Фрэдрыксан.

— Як? Ты чытаў кніжкі з карцінкамі? — здзівіўся я.

— Вядома, — адказаў ён. — Гэтая называлася «Падарожжа праз Акіян».

Воблака праплыло міма нас з наветранага боку.

Спынілася.

І раптам адбылося нешта сапраўды дзіўнае, калі не сказаць жудаснае: воблака павярнула і паляцела за намі!

— Выбачайце, а аблокі нястрашныя? — трывожна спытаў Хапатунчык.

На гэта мы не змаглі яму нічога адказаць. Цяпер воблака плыло за намі ў кльватары, набіраючы хуткасць, і вось яно ўжо пераваліла праз борт і мякка пляснулася на палубу, зусім пахаваўшы пад сабой Хапатунчыкаву бляшанку. Потым, уладкаваўшыся ямчэй, яно пачало абтрасацца — ды так, што пырскі паляцелі да самых бартоў, ад чаго дзівоснае воблака адразу паменшылася ў памерах, — і прападзі мой хвост, калі ў наступны момант яно не заснула проста на нашых вачах!

— З табой што-небудзь такое раней здаралася? — спытаў я ў Фрэдрыксана.

— Ніколі, — упэўнена і вельмі змрочна адказаў ён.

Скалісты Даманчык падышоў да воблака, куснуў яго і расказаў нам, што на смак яно як мамыны хатнія ласцікі.

— Добра, што яно хоць мяккае, — сказаў Пабадзяка.

Ён выкапаў сабе ў воблаку ўтульную ямку, улёгся, і воблака адразу яго абвалакло, нібыта пуховая коўдра. Мы яўна воблаку падабаліся.

Затое навігацыя воляю гэтай неверагоднай інтэрмеды надзвычай ускладнілася.

Перад самым захадам сонца неба зрабілася нейкім дзіўным. Яно было жоўтае, але гэты жоўты колер быў зусім не прыемны, а наадварот, нейкі брудны і злавесны. Нізка над гарызонтам, пагрозліва насупіўшы бровы, шыхтаваліся чорныя хмары.

Мы ўсе сядзелі пад навесам. Хапатунчыку і Скалістаму Даманчыку нарэшце ўдалося адкапаць сваю бляшанку і выкаціць яе на карму, дзе было ўсё яшчэ бязвоблачна.

Мора пад бляклым сонечным дыскам здавалася цёмна-шэрым. Вецер тужліва спяваў у штагах. Марскіх прывідаў і русалак нібыта здзьмула. Настрой у нас быў ніякі.

Фрэдрыксан паглядзеў на мяне і сказаў:

— Слухай. Правер барометр.

Я перапоўз праз нашае воблака і, хоць і з цяжкасцю, усё ж адчыніў дзверы штурманскай рубкі. Мяркуйце самі, які мяне ахапіў жах, калі я ўбачыў, што стрэлка

барометра паказвала 670 – найменшую адзнаку, якая можа быць на анероїдзе!

Я адчуваў, як нос халаднее ад страшнага прадчування, і падумаў, што мушу выглядаць бледным... Белым як палатно або зямліста-шэрым. Як займальна... Я таропка перапоўз назад на карму і крыкнуў:

– Зірніце, я зусім спалатнеў!

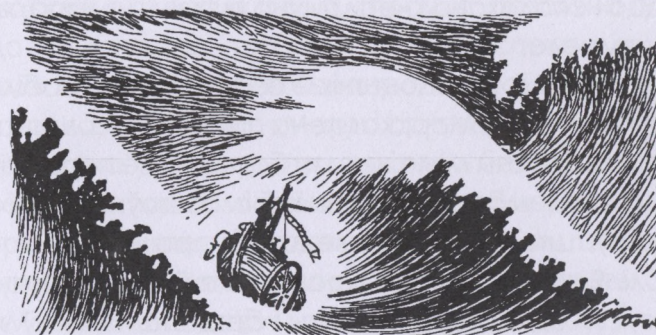
– Па-мойму, ты такі, як звычайна, – сказаў Пабадзяка. – Што там паказвае?

– Шэсцьсот семдзесят, – адказаў я, крыху, як вы разумеете, пакрыўджаны Пабадзякавым адказам.

Мяне заўсёды здзіўляла, што самыя драматычныя, кульмінацыйныя моманты жыцця так часта псуюцца прыземленымі, а часам і прыніжальнымі заўвагамі. Нават калі гэтыя заўвагі не ёсць вынікам благога намеру, нельга аспрэчваць, што яны абумоўленыя прынамсі вялікай бяздумнасцю. Я перакананы, што ўсялякую жудасную сітуацыю варта як мага больш узвялічваць. Часткова дзеля мясцовага каларыту, пра які я казаў раней, а часткова таму, што страх неяк змяншаецца, калі наганяеш яго яшчэ больш. Акрамя таго, вельмі прыемна рабіць уражанне. Гэтыя развагі, вядома, не дадзена зразумець нейкім там Пабадзякам. Што ж, не ўсе аднолькава адораныя здольнасцю разумець, і хто я такі, каб сумнявацца ў няўцямным прадвызначэнні кагосьці, няхай гэта і той самы Пабадзяка.

Між тым Фрэдрыксан, памахваючы вушамі, унюхваўся ў вецер. Ён аглядаў «Марзкі аркездр» з бацькоўскай занепакоенасцю. Потым сказаў:

– Ён моцны. Вытрымае. Няхай Хапатунчык з Даманчыкам схавуюцца ў бляшанку і накрываюцца. Бо зараз пачнецца шторм.

– А ты раней перажываў шторм? – асцярожна пацікавіўся я.

– Вядома, – адказаў Фрэдрыксан. – У кнізе «Падарожжа праз Акіян». Большых хваляў, чым там, проста не можа быць.

А потым наляцеў шторм – знянацку, як і належыць сапраўднаму шторму. Не зразумеўшы адразу, што адбываецца, «Марзкі аркездр» ледзьве не страціў раўнавагі – але гэты шыкоўны карабель вельмі хутка справіўся з сітуацыяй і цяпер адчайна змагаўся з націскам раз'юшанай стыхіі.

Навес сарваўся, як восеньскі ліст, і затрапятаў над морам, адлятаючы ўсё далей ад нас. (Добры быў навес. Спадзяюся, камусьці пашчасціла яго знайсці.) Бляшанка Хапатунчыка закацілася пад борт, і кожны раз, калі «Марзкі аркездр» ныраў пад адну хвалю або, хістаючыся, ускокваў на грэбень наступнай, усярэдзіне з жахлівым грукатам перакочваліся гузікі, падвязкі для панчоў, кансервавыя адкрывалкі, цвікі і шкляныя пацеркі. Хапатунчык крычаў, што яму блага, але ніхто з нас не мог яму дапамагчы. Мы моцна трымаліся хто за што паспеў

ухапіцца і спалохана і неадрыўна глядзелі ў мора, якое хутка цямнела.

Сонца знікла. Гарызонт знік. Усё змянілася і зрабілася чужым і варожым. Марская пена паблісквала, з шыпеннем праплываючы міма нас; за бортам усё ператварылася ў суцэльны беспраглядны хаос. Раптоўна я з жахам усвядоміў, што нічога не ведаю ні пра мора, ні пра караблі. Я клікнуў Фрэдрыксана, але ён не чуў мяне – я быў зусім адзін, усімі пакінуты і бездапаможны ў час, калі разыгрывалася гэтая бяспрэчна драматычная кульмінацыя нашага падарожжа. У мяне не было ніякай патрэбы наганяць на сябе яшчэ большага страху – наадварот, дарагі чытач! Магчыма, узвясціваць жудасную сітуацыю варта толькі тады, калі маеш публіку? Я замест гэтага вырашыў як мага мацней яе зменшыць. Я думаў: калі я заплюшчу вочы і прыкінуся, што я зусім ніхто і што нікому не вядома пра маё існаванне, то, можа, усё гэта пройдзе... І ўвогуле, мяне гэта не датычыць! Відаць, нешта проста паблыталася, раз гэта здарылася са мной... Я зажмурыўся і зрабіўся маленькім; я паўтараў сабе зноў і зноў: нічога страшнага, я зусім маленькі, я сяджу на арэлях у садзе ў Хемуліхі, і мне хутка трэба бегчы есці, у нас будзе зацірка...

– Гэй, чуеш? – перакрываючы шторм, гукнуў Фрэдрыксан. – Яны меншыя!

Я не зразумеў, пра што ён.

– Меншыя! – крычаў ён. – Хвалі нашмат меншыя, чым на малюнках у кнізе!

Але я ніколі не бачыў малюнкаў з Фрэдрыксанавай кнігі і таму не расплюшчваў вачэй: я сядзеў, моцна ўчапіўшыся ў Хемуліхіны арэлі. Гэта дапамагло.

Неўзабаве я адчуў, як арэлі, і праўда, павольна гушкаюцца туды і назад, – шторм сціх, і небяспека мінула.

Тады я расплюшчыў вочы і перада мной паўстала неверагоднае відовішча. «Марзкі аркездр», калыхаючыся, плыў высока ў паветры пад вялізным белым ветразем. Далёка ўнізе пад намі ўсё яшчэ шалела мора і бушаваў шторм. Але цяпер ён здаваўся маленькім цацачным штормікам, да якога нам не было ніякай справы.

– Мы ляцім! Мы ляцім! – крычаў Фрэдрыксан. Ён стаяў побач са мной ля планшыра і ўзіраўся ў вялізны белы надзьмуты ветразь на такелажы.

– Як ты ўзняў туды воблака? – спытаў я.

– Яно само неяк, – адказаў ён. – Лятучы карабель!..

Ён паглыбіўся ў роздум.

Ноч павольна святлела. Неба зрабілася шэрым, было вельмі халодна. Неўзабаве я забыў, як спрабаваў схавацца на садовых Хемуліхіных арэлях. Да мяне вярнулася ўпэўненасць і цікаўнасць, мне захацелася кавы. Холад і праўда быў проста жахлівы. Я асцярожна паварушыў лапамі, абмацаў хвост і вушы. Нішто не пацярпела ад шторму.

Пабадзяка таксама нікуды не знік. Ён сядзеў за Хатунчыкавай бляшанкай і спрабаваў запаліць люльку.

Затое «Марзкі аркездр» быў у жалю вартым стане. Мачта паламалася. Вадзяныя колы зніклі. Патрапаня штагі меланхалічна матляліся на ветры, а планшыр у многіх месцах быў змяты. Па ўсёй палубе валяліся водарасці і карабельныя абломкі, а таксама парачка-другая непрытомных марскіх прывідаў. А горш за ўсё было тое, што знік залаты наканечнік са штурманскай рубкі.

Праз нейкі час воблака асела, і карабель павольна апусціўся на ваду. Калі неба на ўсходзе пачырванела, мы ўжо калыхаліся на хвалях – адгалосках шторму, і я слухаў, як пагрукваюць гузікі ў Хапатунчыкавай бляшанцы. Белае воблака з карцінкі зноў заснула пад бортам.

– Дарагі экіпаж, – урачыста сказаў Фрэдрыксан. – Шторм прайшоў. Выпусціце майго пляменніка з бляшанкі.

Мы адкінулі вечка, і перад нашымі вачыма паўстаў няшчасны, зусім пазелянелы Хапатунчык.

– О гузік над усімі гузікамі! – стомленым голасам прамовіў ён. – За што мне так кепска? Што за жыццё! Колькі трывог, колькі непрыемнасцяў! Вы толькі паглядзіце на маю калекцыю! Мамкі родныя!

Скалісты Даманчык таксама вылез з бляшанкі. Ён паветрыў носам і фыркнуў.

– Я галодны, – паведаміў ён.

– Выбачайце! – усклікнуў Хапатунчык. – Ад адной думкі пра ежу...

– Спакойна, – сказаў я. – Я звару кавы.

Ідучы на нос, я кінуў дзёрзкі позірк на мора з-па-над пашарпанага планшыра і падумаў: «Ну, цяпер ужо я што-нішто пра цябе ведаю! І пра караблі! І пра аблогі! Наступным разам я не буду жмурыцца і рабіцца маленькім!»

Калі кава зварылася, над усім светам узышло сонца. Мякка і пяшчотна яно свяціла на мой халодны живот, вяртаючы мне баявы настрой. Я ўспомніў, як яно ўзышло над першым днём маёй свабоды пасля векапомных уцёкаў і як ззяла тым ранкам, калі я збудаваў дом на пяску. Я нарадзіўся ў жніўні пад гордымі знакамі Льва

і Сонца, і мае высокія зоркі прадвызначылі мне ісці да-рогай прыгодаў.

О, штормы! Магчыма, іх сэнс у тым, каб пасля іх мы маглі ўбачыць новы ўзыход сонца. А для штурманскай рубкі я зраблю новы залаты наканечнік.

Я піў каву і адчуваў сябе задаволеным.

Старонка перагорнутая, і я набліжаюся да новага раздзела свайго жыцця. Зямля па курсе – вялізны самотны востраў пасярод мора! Гордыя абрысы чужога ўзбярэжжа!

Я стаў на галаву і крыкнуў:

– Фрэдрыксан! З намі зноў нешта адбываецца!

Хапатунчыку адразу палепшала, і ён кінуўся рыхтаваць бляшанку да высадкі на бераг. Скалісты Даманчык так расхваляваўся, што ўкусіў сам сябе за хвост, а Фрэдрыксан даручыў мне адпаліраваць тое, што яшчэ засталася ад аснасткі; Пабадзяка ж не рабіў нічога зусім. Мы ішлі проста насустрач незнаёмаму берагу. На вяршыні высокага пагорка мы заўважылі нешта падобнае да маяка. Гэтая вежа павольна варушылася, неяк выцягвалася то ў адзін, то ў другі бок – даволі дзіўны феномен. Але ў нас было столькі клопату, што мы не звярталі на гэта асаблівай увагі.

Калі «Марзкі аркездр» падплыў да берага, мы, акурата прычасаўшыся, пачысціўшы зубы і хвасты, сабраліся каля борта.

І тут над нашымі галовамі прагучаў грымотны голас, і вось якія жахлівыя словы мы пачулі:

– Ха! Морра мяне пабяры, калі гэта не Фрэдрыксан са сваёй бандзюганскай хеўрай! Нарэшце вы мне папаліся!

Нямая сцэна!.. Перад намі стаяў дронт Эдвард – і ён быў страшэнна злы.

– Вось так было ў часы маёй маладосці! – сказаў Мумітата і загарнуў кнігу.

– Пачытай яшчэ! – папрасіў Сніф. – Што было далей? Дронт хацеў растаптаць вас?

– Даведаешся наступным разам, – таямніча сказаў Мумітата. – Ну як, цікава ж? Проста, разумееце, адна з хітрасцяў у мастацтве пісьма – скончыць раздзел акурат у самым страшным месцы.

Сёння Мумітата з сынам, Снусмумрыкам і Сніфам сядзеў на пясчаным пляжы, і пакуль ён чытаў ім пра той жудасны шторм, яны назіралі за морам, што ў перадвосеньскай трывозе выкочвала хвалі на бераг.

Ім здавалася, што яны бачаць «Марзкі аркездр», які, быццам прывідны карабель, ляціць разам з іх татамі праз шалёны шторм.

– Як жа яму было моташна там у бляшанцы, – прамармытаў Сніф.

– Нешта тут халодна, – сказаў Мумітата. – Пройдземся?

Яны пайшлі да мыса, ступаючы па водарасцях, вынесеныя хвалямі на бераг, а ў спіну ім дзьмуў вецер.

– А ты ўмееш скрыгатаць як даманы? – спытаў Снусмумрык.

Мумітата паспрабаваў.

– Не, – сказаў ён. – Не атрымліваецца. Гэта мусіць гучаць быццам з бляшанай трубы.

– Па-мойму, атрымалася больш-менш падобна, – сказаў Мумітроль. – Тата... А гэта праўда, што ты потым збег з хаціфнатамі?

– Ну, было такое, – збянтэжана сказаў тата. – З кім не здараецца. Але гэта было нашмат, нашмат пазней. Я думаю гэта ўвогуле не ўключаць у кнігу.

– А я лічу, што ты проста павінен пра гэта напісаць! – закрычаў Сніф. – Ты веў тады разгульнае жыццё?

– Змоўкні, – сказаў Мумітроль.

– Фрагмент прапушчаны, – сказаў Мумітата. – Глядзіце, вунь нешта на бераг вынесла! Збегайце падбярыце гэтую штуку!

Яны прыпусцілі з усіх ног.

– Што гэта за штукавіна? – спытаў Снусмумрык.

Перад імі ляжала вялікая і цяжкая цыбулепадобная рэч. Пэўна, яе досыць доўга насіла ў моры, бо яна была ўся аблепленая ракавінкамі і водарасцямі. На патрэсканым дрэве сям-там засталіся сляды залатой фарбы.

Мумітата ўзяў драўляную цыбуліну і пачаў круціць яе ў лапах. Чым даўжэй ён глядзеў на яе, тым большымі рабіліся яго вочы – урэшце ён затуліў іх лапаю і ўздыхнуў.

– Дзеці мае, – урачыстым і крыху няўпэўненым голасам сказаў ён, – тое, што вы бачыце, – не што іншае, як

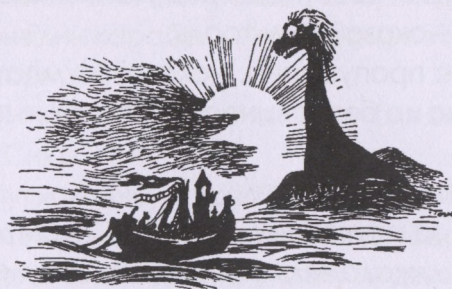
наканечнік з даху штурманскай рубкі рачнога карабля «Марзкі аркездр»!

– Ого! – выдыхнуў уражаны Мумітроль.

– А зараз, – працягваў тата, усхваляваны сваімі ўспамінамі, – зараз я пачну новы, вялікі раздзел! Я хачу паразважаць над гэтай знаходкай на самоце. Бяжыце, пагуляйце ў пячоры!

І Мумітата пакрочыў далей на мыс, пад адной пахай трымаючы залаты наканечнік, а пад другой заціснуўшы мемуары.

– А слаўным мумітролем я ўсё ж быў у маладосці, – сказаў ён сам сабе. – Ды і цяпер яшчэ нічога! – дадаў ён і весела прытупнуў нагой.

Раздзел пяты,

дзе я (пасля невялікай праверкі сваіх разумовых здольнасцяў) апісваю Мюмліна сямейства, а таксама Вялікае Свята Сюрпрызаў, падчас якога прымаю з лап Аднаўладцы дзівосны знак пашаны.

Нават сёння я ўсё яшчэ ўпэўнены, што дронт Эдвард тады хацеў радушыць нас. Няма сумневу, што потым ён бы абліваўся горкімі слязьмі ды марна спрабаваў супакоіць сваё сумленне, зладзіўшы нам пышнае пахаванне. І ўжо напэўна ён вельмі хутка забыў бы пра гэтае прыкрае здарэнне, а потым пайшоў бы ды і ўсеўся на якога-небудзь іншага свайго знаёмца, якому собіла яго раззлаваць.

Як бы там ні было, у вырашальны момант мне прыйшла ідэя. У галаве шчоўкнула, як звычайна ў такіх выпадках, і ідэя была гатовая. Я смела наблізіўся да гэтай раз'юшанай гары і прамовіў бесклапотным голасам:

– Прывітанне, дзядзьку! Прыемна вас бачыць ізноў. Як вашыя ногі, не баляць?

– І ты яшчэ смееш пытаць у мяне пра гэта! – зароў дронт Эдвард. – Блыха ты вадзяная! Вядома, мае ногі баляць! І зад таксама! І гэта ўсё праз вас!

– У такім разе, – стрымана сказаў я, – вы, дзядзьку, будзеце асабліва рады нашаму падарунку – сапраўднаму спальніку на гагачым пуху! Зроблена спецыяльна для дронтаў, якія селі на штосьці жорсткае!

– Спальнік? Пуховы? – сказаў дронт Эдвард, падслепавата гледзячы на нашае воблака. – Як жа! Вы хочаце зноў мяне абдурыць, морравы пачвары! Тая пярына, нябось, каменнем у вас напханая...

Ён зацягнуў воблака на бераг і падазрона яго абнюхаў.

– Прысядзь, Эдвард! – гукнуў Фрэдрыксан. – Прыемна, мякка!

– Ты гэта і раней казаў, – буркнуў дронт. – Прыемна, мякка – так і сказаў тады. А што аказалася насамрэч? А насамрэч аказалася калюча, жорстка, камяніста, і цвёрда, і гадка, і гарбаста, і морра ведае як яшчэ... – з гэтымі словамі дронт прымасціўся на воблачны фронт і замоўк, занурыўшыся ў свае думкі.

– Ну? – пацікавіліся мы нецярпліва.

– Кхр-рмх, – хмурна азваўся дронт. – Быццам бы ёсць парачка не надта ўжо цвёрдых месцаў... Я пасяджу яшчэ трохі, пакуль не вызначуся, варта вас раз'ятрачыць ці не.

Але калі дронт Эдвард урэшце вызначыўся, мы былі ўжо далёка ад гэтага фатальнага месца, якое так лёгка магло стаць фінальнай сцэнай усім маім марам і спадзяванням.

На шчасце, у чужынным краі, дзе мы апынуліся, нас сустрэлі толькі круглыя, зарослыя травой пагоркі. Адразу было бачна, што гэта сапраўдны край круглых пагоркаў. Вакол, куды ні кінь вокам, уверх і ўніз па зялёных схілах паўзлі каменныя мury, якім не відаць было канца-краю, – узорны вынік чыёйсьці руплівай працы. Затое раскіданыя там-сям рэдкія дамочки ў большасці сваёй былі саламяныя, што, як на мяне, выглядала досыць неахайна.

– На што ім усе гэтыя мury? – здзіўся Пабадзяка. – Яны за імі некага трымаюць ці самі ад кагосьці хаваюцца? І дарэчы, куды гэта ўсе падзеліся?

Стаяла суцэльная цішыня, не было і знаку тых узрушаных натоўпаў, што мусілі б прымчацца сюды, каб сустрэць нас і з захапленнем ды спачуваннем выслухаць нашу гісторыю пра шторм. Я быў неверагодна расчараваны; не сумняваюся, што ўсе астатнія падзялялі мае пачуцці.

Але вось, калі мы міналі нейкі дамочак, які быў – калі такое ўвогуле магчыма – яшчэ больш неахайным за іншыя, мы выразна пачулі, як хтосьці грае на грабенчыку. Мы чатыры разы грукалі ў дзверы, але ніхто не адчыняў.

– Эгэгэй! – крыкнуў Фрэдрыксан. – Хто-небудзь дома? Тады нехта тоненькім галаском прапішчаў:

– Не! Нікога няма!

– Як дзіўна, – сказаў я. – Хто ж тады з намі гаворыць?

– Гэта я, дачка Мюмлы, – адказаў голас. – Але вам трэба хутчэй-хутчэй адсюль сысці, бо мне нельга нікому адчыняць, пакуль мама не прыйдзе!

– А дзе твая мама? – спытаў Фрэдрыксан.

– На садовым свяце, – сумна прапішчаў галасок.

– А цябе чаму не ўзялі?! – абурана ўсклікнуў Хапатунчык. – Ты што, занадта маленькая?

Тут дачка Мюмлы заплакала і ўсклікнула праз слёзы:

– Мне горла баліць! Мама думае, што гэта адзёр!

– Адчыні нам, – ласкава папрасіў Фрэдрыксан. – Мы паглядзім тваё горла. Не бойся.

Дачка Мюмлы адчыніла. Яе вочы былі зусім чырвоныя, а шыю абвіваў ваўняны шалік.

– Зараз паглядзім, – сказаў Фрэдрыксан. – Адкрый рот. Скажы «а-а-а-а»!

– Мама яшчэ падазравала сыпны тыф і халеру, – сумна прамармытала дачка Мюмлы. – А-а-а-а!

– Ніякага сыпу, – сказаў Фрэдрыксан. – А баліць?
– Проста кашмар, – прастагнала дачка Мюмлы. – Вось пабачыце, маё горла хутка зрасцецца, і тады я не змагу больш ні дыхаць, ні есці, ні гаварыць.

– Ідзі і зараз жа кладзіся ў ложак, – спалохана загадаў Фрэдрыксан. – Нам трэба прывесці тваю маму. Чым хутчэй!

– Не, не трэба! – ускрыкнула дачка Мюмлы. – Я вас проста падманула. Я зусім не хвораю. Мяне не ўзялі на свята, бо я так кепска паводзілася, што нават мама стамілася ад мяне!

– Падманула нас? Навошта? – здзівіўся Фрэдрыксан.

– Каб весялей было! – сказала малая і зноў заплакала. – Мне та-а-ак сумна...

– Можа, возьмем яе ды сходзім на тое свята? – прапанаваў Пабадзяка.

– А калі Мюмла раззлуетца? – запырэчыў я.

– Не раззлуетца! – узрадавана ўскрыкнула дачка Мюмлы. – Мама ў замежніках душы не чуе! А пра мае паводзіны яна ўжо і думаць забыла, тут можна не сумнявацца. Яна пра ўсё забывае!

Малая Мюмлачка зняла шалік і выскочыла на двор.

– Хутчэй! – крыкнула яна. – Кароль, напэўна, ужо даўно пачаў Свята Сюрпрызаў!

– Кароль! – ускрыкнуў я, адчуўшы раптоўную пустату ў жываце. – Ты хочаш сказаць – сапраўдны Кароль?!

– Сапраўдны? – перапытала дачка Мюмлы. – Яшчэ б не сапраўдны! Ён Аднаўладца, найвялікшы з усіх каралёў! І сёння ў яго дзень нараджэння: яму спаўняецца сто гадоў!

– Ён падобны да мяне? – прашаптаў я.

– Ды не, зусім не такі, – здзіўлена сказала дачка Мюмлы. – Цікава, з чаго б гэта яму быць падобным да цябе?!

Я прамармытаў штосьці няўцямнае і пачырванеў. Зразумела, гэта была неразважлівая думка. І ўсё ж, вы толькі ўявіце, – а што, калі б... Я адчуваў у сабе высакароднасць.

Ну што ж. У любым выпадку, я змагу ўбачыць Аднаўладцу і, можа, нават паразмаўляць з ім!

Ёсць штосьці асаблівае ў Каралях, штосьці ўрачыстае, узвышанае і неспасцігальнае. Я ўвогуле не схільны нікім захапляцца (акрамя, хіба што, Фрэдрыксана). Але Каралём можна захапляцца, не адчуваючы пры гэтым сябе занадта маленькім. Гэта прыемна.

Дачка Мюмлы тым часам неслася па пагорках паперадзе нас, пералазячы праз усе каменныя мury, што трапляліся ёй на дарозе.

– Слухай, – крыкнуў ёй Пабадзяка. – Чаго вы панастаўлялі тут гэтых муроў? Вы за імі некага трымаеце ці самі ад кагосьці хаваецеся?

– Яшчэ што прыдумаеш! Зусім яны не для гэтага, – фыркнула дачка Мюмлы. – Падданым падабаецца будаваць іх, таму што тады можна ўзяць з сабой ежы і зрабіць за мурамі пікнік... Мой дзядзька збудаваў сямнаццаць кіламетраў! Гэты мой дзядзька, мамін брат, – ён проста о-го-го! – весела працягвала яна. – Ён вывучае самыя розныя літары і словы – і ззаду, і спераду, і з усіх бакоў. Ён корпаецца з імі, пакуль цалкам не ўпэўніцца, што вывучыў іх дасканала. Над самымі доўгімі і закавырыстымі ён сядзіць гадзінамі!

– Напрыклад, як гарголазюмдантолаг? – падказаў Пабадзяка.

– Ці антыфіліфрэнскансумцыя, – сказаў я.

– Ого! – усклікнула дачка Мюмлы. – Для такіх доўгіх словаў яму давалося б разбіць побач з імі бівак! Нанач ён загортваецца ў сваю даўжэзную рудую бараду. Адна палова барады служыць яму коўдрай, а другая – матрацам. А ўдзень у барадзе живуць дзве белыя мышкі – яны такія міленькія, што дзядзька не бярэ з іх ніякай арэнды!

– Выбачайце, але мне здаецца, яна зноў хлусіць! – сказаў Хапатунчык.

– Маім брацікам і сястрычкам таксама так здаецца, – сказала дачка Мюмлы. – Іх чатырнаццаць або пятнаццаць, і кожнаму здаецца тое самае. Я найстарэйшая з іх і самая разумная. Ага, вось мы і прыйшлі. Скажыце маёй маме, што гэта вы завабілі мяне пайсці з вамі на свята.

– А як яна выглядае? – спытаў Пабадзяка.

– Круглая такая, – сказала дачка Мюмлы. – У яе ўсё ўсё звонку круглае. Магчыма, і знутры таксама.

Мы стаялі перад надзвычай высокім каменным мурам, браму якога абвівалі гірлянды. Над брамай вісеў плакат наступнага зместу:

САДОВАЕ СВЯТА АДНАЎЛАДЦЫ.

*Уваход вольны! Шчыра запрашаем!
Штогадовае Свята Сюрпрызаў – гэты раз
з Шырокім Размахам! –
з нагоды Нашага стогадовага юбілею.
Не палохайся, калі раптам
Штосьці Здарыцца!*

– Што здарыцца? – спытаў Скалісты Даманчык.

– Што заўгодна, – сказала дачка Мюмлы. – У тым і цымус!

Мы ўвайшлі ў сад. Ён быў зусім дзікі, зарослы і нібыта буюў бяздумнай вясёласцю.

– Выбачайце, а тут водзяцца дзікія звяры? – спытаў Хапатунчык.

– І нават горш, – прашаптала дачка Мюмлы. – Пяцьсот адсоткаў гасцей проста знікаюць! Але пра гэта – ані-ані! Ну, я пабегла. Усяго вам.

Мы асцярожна рушылі следам. Сцяжына паўзла сярод густых хмызоў і нагадвала доўгі зялёны тунэль з лісця, запоўнены таямнічым паўзмрокам...

– Стоп! – крыкнуў Фрэдрыксан і натапырыў вушы.

Сцяжыну пераразала глыбокая расколіна! І ўнізе ў расколіне – о, пра гэта нават раскажыць жудасна! – там было штосьці калматае і лупатае на доўгіх дрыготкіх лапках... Гіганцкі павук! Бр-р-р!..

– Паглядзім, які ў яго настрой, – прашаптаў Пабадзяка і шпурнуў у прорву каменьчык.

Ногі павука закруціліся, як кола ветрака, а вочы, насаджаныя на сцяблінкі, забоўталіся туды-сюды.

– Штучны, – зацікаўлена сказаў Фрэдрыксан. – Лапкі са сталёвых спружынаў. Ладна зроблена.

– Выбачайце, але па-мойму так жартаваць няпра-

вільна! – сказаў Хапатунчык. – Каб добра напужацца, і сапраўдных небяспекаў цалкам хапае!

– Іншаземцы, – патлумачыў Фрэдрыксан і паціснуў плячыма.

Я быў глыбока ўзрушаны, і не столькі Аднаўладцавым павуком, колькі паводзінамі Караля, якія назваць высакароднымі не выпадала ніяк.

Перад наступным паваротам мы ўбачылі напісаны буйнымі вясёлымі літарамі плакат, які абвяшчаў:

НУ ВЫ І ПЕРАПТУЖАЛІСЯ!

Як можа Кароль быць такім несур'ёзным, абурана думаў я. Гэта ж проста ганебна, а тым больш калі яму ўжо аж сто гадоў! Трэба ж неяк дбаць пра тое, каб падданыя цябе шанавалі. Трэба выклікаць да сябе павугу!

Неўзабаве мы выйшлі да штучнага возера.

Мы агледзелі яго з недаверам. Ля берага чакалі невялікія прыгожыя лодачкі, аздобленыя сцяжкамі каралеўскіх колераў. Дрэвы ўтульна схілялі над вадой свае галіны.

– Паглядзім, ці можна гэтаму верыць, – прамармытаў Пабадзяка і ступіў у светла-чырвоную лодачку з блакітным планшырам.

Мы дабраліся ўжо да сярэдзіны возера, калі нас напаткаў новы сюрпрыз ад Караля. Моцны струмень вады стрэліў каля самай лодкі, абдаўшы нас так, што мы адразу ўшчэнт вымаклі. Хапатунчык закрычаў са страху – і яго няцяжка зразумець. Пакуль мы дабраліся да выратавальнай сушы, нас паспела абдаць яшчэ чатыры

разы, а на беразе нас сустрэў новы плакат, канстатуючы наступнае:

НУ ВЫ І ПРАМОКЛІ!

Я быў зусім збіты з панталыку і адчуваў вялікае расчараванне іменем Караля.

– Дзіўнае свята, – прамармытаў Фрэдрыксан.

– А мне падабаецца! – усклікнуў Пабадзяка. – Бачна, што ён прыемны, гэты Аднаўладца. Не ўдае з сябе сур'ёзнага!

Я кінуў на Пабадзяку знішчальны позірк, аднак стрымаўся.

Цяпер перад намі была цэлая сістэма каналаў з бязладна перакінутымі праз іх мастамі. Масты былі струхнелыя, а то й падступна паналепленыя з кардону. Часам нам даводзілася балансаваць на прагнілых ствалах або вісячых мастах, што боўталіся на старых шнурах ці абрыўках вяровак. Але нічога дзіўнага не здаралася, хіба што Скалісты Даманчык пастаяў трошкі на галаве на глеістай водмелі – гэта адзінае, што змагло яго крыху падбадзёрыць.

Раптам Пабадзяка ўсклікнуў:

– Ха-ха! Гэтым разам яму нас не абдурыць!

З гэтымі словамі ён рушыў проста на вялізнае чучала быка і шчоўкнуў яго па носе.

Мяркуйце самі, які нас апанаваў жах, калі бык з дзікім рыкам апусціў рогі (на шчасце, абкручаныя анучай) і скіраваў Пабадзяку па плаўнай траекторыі проста ў ружовы куст.

Натуральна, мы тут жа знайшлі чарговы плакат-дражнілку, які з трыумфам абвяшчаў:

ГЭТАГА ВЫ НЕ ЧАКАЛІ!

Тут я мусіў адзначыць, што якое-нікое пачуццё гумару ў Аднаўладцы ўсё ж маецца.

Паступова мы прызвычаліся да Сюрпрызаў. Мы занураліся ўсё глыбей і глыбей у забытаны сад Караля. Мы прабіраліся праз лісцевыя пячоры і самыя розныя таямнічыя сховы, праходзілі пад вадаспадамі і міналі прорвы, у якіх шугала штучнае полымя. Але Аднаўладца прыдумаў для сваіх падданных не толькі прыхаваныя пад люкамі пасткі, раптоўныя выбухі і ўсялякія жудасці на сталёвых спружынах. Калі пашнарыць пад кустом, у расколіне скалы або ў якім-небудзь дупле, можна было натрапіць на гняздо з пафарбаваным або пазалочаным яйкам. На кожным яйку была намалёваная прыгожая лічба. Я знайшоў яйкі 67, 14, 890, 223 і 27. Гэта была Каралеўская Латарэя Аднаўладцы. Увогуле я не надта люблю конкурсы, таму што заўсёды страшна расчароўваюся, калі не перамагаю, але шукаць яйкі мне спадабалася. Скалісты Даманчык знайшоў больш за ўсіх, і нам каштавала немалых сілаў угаварыць яго не з'ядаць іх, а захаваць да раздачы прызоў. Па колькасці знойдзеных як Фрэдрыксан наступаў Даманчыку на пяткі, следам ішоў я, а самымі апошнімі аказаліся Пабадзяка, які быў занадта ляготны, каб шукаць яйкі, і Хатунчык, які не карыстаўся ў пошуку ніякай сістэмай, а толькі хапатліва сноўдаў туды-сюды.

Урэшце мы знайшлі доўгую стракатую стужку, нацянутую паміж дрэвамі і прывязаную на банцікі да галінаў. Вялізны надпіс паведамляў нам, што

ЗАРАЗ БУДЗЕ ВУХ ЯК ВЕСЕЛА!

Да нас данесліся вясёлыя крыкі, стрэлы і музыка: у цэнтры сада свята было ў самым розруху.

– Я лепей вас тут пачакаю, – занерваваўся Скалісты Даманчык. – Там такі шум!

– Добра, – сказаў Фрэдрыксан. – Толькі не згубіся.

Мы спыніліся на ўскрайку зялёнай паляны, бітва забітай падданымі Аднаўладцы. Яны каталіся з горак, крычалі, спявалі, кідаліся шуціхамі і елі цукровую вату. Пасярод паляны круціўся вялікі круглы будан, з якога неслася музыка. У будане тоўпіліся белыя коні ў серабрыстай збруі, і над ім весела трапяталі вымпелы.

– Што гэта?! – вельмі здзівіўся я.

– Карусель, – сказаў Фрэдрыксан. – Я ж маляваў табе схему рухавіка. У разрэзе, помніш?

– Але яна выглядала зусім не так! – запярэчыў я. – А тут жа – коні, і срэбра, і вымпелы, і музыка!

– І шасцярні, – дадаў Фрэдрыксан.

– Ці не жадае панства соку? – спытала вялізная хемуліха ў фартуху, відавочна неадпаведным каралеўскаму свята (я заўсёды казаў, што ў хемулёў зусім няма густу).

Яна наліла нам па шклянцы і важна прамовіла:

– Вы мусіце пайсці і павіншаваць Аднаўладцу. Сёння яму спаўняецца сто гадоў!

Са змяшанымі пачуццямі я схапіў сваю шклянку з со-

кам і ўзняў захоплены позірк на трон Аднаўладцы. Ён усядаў там ва ўсёй сваёй маршчыністасці і быў ні на каліва да мяне не падобны. Што я адчуў: расчараванне ці ўсё ж – палёжку? Сузіраць каралеўскі трон – урачысты і важны момант. У кожнага троля павінна быць тое, што абуджае высакародныя пачуцці і што можна з пашанаю сузіраць – як, безумоўна, і тое, на што можна паблагліва пазіраць. Але ж – ах! – што ўбачыў я? Караля з каронаю набакір і з кветкамі за вушамі, караля, што ляпаў сябе па каленях і прытупваў пад музыку так, што трон калаціўся! Час ад часу, калі кароль жадаў чокнуцца з якім-небудзь падданым, ён даставаў з-пад трона супрацьтуманную сірэну і ўключаў яе. Ці варта згадваць, што я быў страшна збянтэжаны і засмучаны.

Калі сірэна ўрэшце сціхла, Фрэдрыксан прамовіў:

– Маю гонар павіншаваць. З першым стагоддзем.

Я адсалютаваў хвостом і сказаў нейкім не сваім голасам:

– Ваша Вялікасць Аднаўладца, дазвольце ўцекачы з чужых берагоў паднесці Вам пажаданні шчасця. Гэта найлепшы час для развагаў над мінулым.

Кароль здзіўлена паглядзеў на мяне і захікаў.

– Будзьма! – сказаў ён. – Ну як, прамоклі? Як вам бык? Толькі не кажыце, што ніхто не ўваліўся ў бочку з сіропам! Ох, як жа весела быць каралём!

Потым Кароль стаміўся ад нас і зноў уключыў сірэну.

– Гэй, мой верны народзе! – крыкнуў ён. – Хто-небудзь, спыніце гэтую карусель, га. Сюды, усе сюды! Зараз пачнецца раздача прызоў!

Усе каруселі спыніліся, і госці свята пабеглі з яйкамі да трона.

– 701! – крыкнуў Кароль. – У каго 701?

– У мяне, – сказаў Фрэдрыксан.

– Калі ласка! Карыстайся на здароўе, – з гэтымі словамі Аднаўладца ўручыў яму надзвычай прыгожую тарцавальную пілу, якая была такой, пра якую Фрэдрыксан даўно марыў.

Кароль агучваў новыя прызавыя нумары, а да трона сцякалася ўсё больш падданных, якія смяяліся і перагаворваліся. Кожны кнют і скрут нешта выйграў, і толькі я не атрымаў нічога.

Пабадзяка і Хапатунчык выставілі свае прызы перад сабой у шэраг і рупліва знішчалі іх, бо збольшага гэта былі шакаладныя шарыкі, марцыпанавыя хемулі і ружы з цукровай ваты. А ў Фрэдрыксана на каленях ляжала цэлая гара практычных і нецікавых рэчаў, збольшага інструментаў.

Урэшце Аднаўладца ўзышоў на трон і ўсклікнуў:

– Дарагі народ! Дарагія мае дураслівыя, шумныя і безразважныя падданыя! Вы атрымалі тое, што падыходзіць вам лепей за ўсё, не больш і не менш за тое, чаго заслугоўваеце. Нашая стогадовая мудрасць падказала Нам схваць яйкі ў трох тыпах тайнікоў. Па-першае, у тых месцах, на якія можа выпадкова натрапіць хто-небудзь занадта лянівы, каб шукаць, або той, хто носіцца туды-сюды не разбіраючы дарогі. Гэтыя прызы ядомыя. Па-другое, Мы хавалі яйкі там, дзе іх можна было знайсці, толькі калі шукаць спакойна, разважліва і метадычна. Гэтыя прызы карысныя. І, нарэшце, па-трэцяе, Мы выбралі яшчэ некалькі тайнікоў. Каб адшукаць іх, трэба была фантазія. Гэтыя прызы абсалютна бескарысныя. Слухайце ж сюды, дарагія мае безнадзейныя, дураслівыя пад-

даныя! Хто з вас шукаў у самых неймаверных месцах: пад камянямі, у ручаях, на вяршынях дрэваў, у бутонах кветак, у сваіх кішэнях або ў мурашніках? Хто знайшоў яйкі 67, 14, 890, 999, 223 і 27?

– Я! – крыкнуў я з такой сілай, што аж сам уздрыгнуў ад нечаканасці і вельмі сумеўся.

І адразу пасля мяне хтосьці іншы ціхенькім галаском усклікнуў:

– 999!

– Падыдзі ж, няшчасны троль! – загадаў Аднаўладца. – Перад табой – бескарысныя падарункі для сапраўднага летуценніка. Падабаюцца?

– Страшэнна падабаюцца, Ваша Вялікасць, – выдыхнуў я, зачаравана аглядаючы свае скарбы.

27-мы нумар быў адназначна найлепшым. Гэта быў сувенір для інтэр'еру – пенкавы трамвайчык на каралавай падстаўцы. На прэдняй пляцоўцы прычапнаго вагончыка была скрыначка для ангельскіх шпілек. 67-му выпай аздаблены гранатамі калатовачка для шампанскага, каб выбіваць з яго бурбалкі. Яшчэ я выйграў зуб акулы, закансерваванае колца дыму і дэкараваную ручку ад катрынкі. Ці можаце вы ўявіць маю радасць?! І ці можаце вы, дарагі чытач, уявіць сабе, што я амаль прабачыў Аднаўладцу яго зусім не каралеўскія паводзіны? Скажу нават, што ён раптам здаўся мне даволі добрым Каралём.

– А я? – усклікнула дачка Мюмлы (гэта, вядома ж, яна выйграла прыз пад нумарам 999).

– Юная Мюмлачка, – сур'ёзна сказаў Аднаўладца. – У якасці прыза Мы дазваляем табе цмокнуць Нас у нос.

Дачка Мюмлы забралася на калені да Аднаўладцы і цмокнула яго ў старэчы аднаўладны нос пад радасны вокліч падданных, якія тут жа ўзяліся ўмінаць свае прызы.

Размах свята быў неверагодны. На змярканні ўвесь Парк Сюрпрызаў заззяў каляровымі ліхтарыкамі, пачаліся танцы і жартоўныя бойкі. Аднаўладца раздаваў паветраныя шарыкі і адкаркоўваў вялізныя бочкі з яблычным віном. Паўсюль ззялі вогнішчы, на якіх падданыя варылі суп і смажылі каўбаскі.

Блукаючы ў натоўпе, я заўважыў вялікую мюмлу, якая ўся нібыта складалася з акружнасцяў. Я наблізіўся да яе і, пакланіўшыся, спытаў:

– Даруйце, вы, верагодна, Мюмла?

– Яна самая! – адказала Мюмла са смехам. – Ёлкі-маталкі, як жа я аб'елася! Шкада, што табе дасталіся такія бязглуздыя прызы.

– Бязглуздыя? – усклікнуў я. – Што можа быць лепшага за бескарысныя падарункі для сапраўднага летуценніка? Удастоіцца іх – хіба не найвялікшы гонар? – і я дадаў ветліва: – Але, безумоўна, самы галоўны прыз атрымала ваша дачка, спадарыня.

– Яна гонар для нашай сям'і! – горда пагадзілася Мюмла.

– Дык вы на яе больш не сярдуеце? – спытаў я.

– Сярдую? – здзіўлена перапытала Мюмла. – Навошта? У мяне няма часу сярдаваць. У мяне васямнаццаць дзяцей, можа нават дзевятнаццаць, і ўсіх трэба памыць, пакласці спаць, распрануць, апрануць, накарміць, супакоіць, кожнаму падцерці нос ды Морра ведае што яшчэ. Не, мой юны сябра, мне толькі вяселіцца паспявай!

– А які ў вас, шаноўная спадарыня, незвычайны брат! – працягваў я гутарку.

– Брат? – перапытала Мюмла.

– Я маю на ўвазе дзядзьку вашай дачкі, – патлумачыў я. – Таго, што спіць, закруціўшыся ў рудую бараду...

(Добра, што я яшчэ не згадаў пацую, што знаходзілі сабе ў той барадзе прытулак).

Мюмла гучна рассмяялася і сказала:

– Ну і дачушка мне ўрадзілася! Яна цябе абдурыла! Наколькі я ведаю, няма ў яе ніякага дзядзькі. Ну ладна, давай! Пайду катацца на каруселі.

Мюмла назбірала вялізны ахапак мюмлянятак і ўлезла з імі ў чырвоны кузавок, запрэжаны канём у яблыкі.

– Якая неверагодная мюмла, – са шчырым захапленнем сказаў Пабадзяка.

Хапатунчык сядзеў верхам на кані. Ён неяк дзіўна выглядаў з твару, і я спытаў яго:

– Ты як? Табе не падабаецца?

– Не, усё добра, дзякуй, – прамармытаў ён. – Мне страшна весела. Толькі ад катання па коле чамусьці робіцца млосна... Так шкада!

– А колькі ты ўжо наездзіў? – спытаў я.

– Не ведаю, – жаласна адазваўся Хапатунчык. – Я так даўно катаюся! Выбачай, але я мушу! Можа, мне больш ніколі ў жыцці не давядзецца пакатацца на каруселі... Ох, яна зноў пачынае круціцца!

– Час ісці, – сказаў Фрэдрыксан. – Дзе Кароль?

Але Аднаўладца быў вельмі заняты – катаўся з горак, – таму мы сышлі ціха і непрыкметна. Адзін Пабадзяка застаўся на свяце. Ён сказаў, што яны з Мюмлай вырашылі да самага ранку катацца на ланцужковай каруселі.

На ўскрайку паляны мы знайшлі нашага Даманчыка, які спаў, закапаўшыся ў мох.

– Здароў, – сказаў я. – А ты свае прызы забіраць не будзеш?

– Прызы? – перапытаў Скалісты Даманчык, лыпнуўшы вачыма.

– Твае яйкі, – сказаў Фрэдрыксан. – У цябе быў цэлы тузін.

– А я іх з’еў, – нясмела сказаў Даманчык. – Мне не было чым яшчэ заняцца, пакуль я вас чакаў.

Мне і цяпер вельмі цікава, якія прызы дасталіся б Скалістаму Даманчыку і хто ўрэшце іх замест яго атрымаў. Магчыма, Аднаўладца пакінуў іх для свайго наступнага, двухсотгадовага юбілею.

Мумітата перагарнуў старонку і сказаў:

– Раздзел шосты.

– Пачакай, – сказаў Снусмумрык. – Майму тату падабалася тая мюмла?

– Яшчэ як! – адказаў Мумітата. – Бегалі ўвесь час разам, смяяліся з усяго – і да месца і не да месца, наколькі я памятаю.

– А яна падабалася яму больш, чым я? – спытаў Снусмумрык.

– Ну, цябе ж тады яшчэ не было, – сказаў Мумітата.

Снусмумрык фыркнуў. Ён насунуў капялюх на вушы і ўперыўся ў акно.

Мумітата паглядзеў на яго, потым падняўся і падышоў да кутняй шафы. Ён доўга корпаўся на верхняй паліцы і ўрэшце вярнуўся з доўгім, бліскучым зубам акулы.

– Гэта табе, – сказаў ён. – Твайму тату ён вельмі падабаўся.

Снусмумрык паглядзеў на зуб.

– Прыгожы, – сказаў ён. – Павешу яго над сваім ложкам. А тата моцна стукнуўся, калі бык шпурнуў яго ў ружовы куст?

– Ды не, – сказаў Мумітата. – Пабадзяка быў мяккі, як кот, ды і рогі ў быка былі абкручаныя анучай.

– А куды падзеліся астатнія прызы? – спытаў Сніф. – Трамвайчык, дапусцім, стаіць у зале пад люстрам, а астатняе дзе?

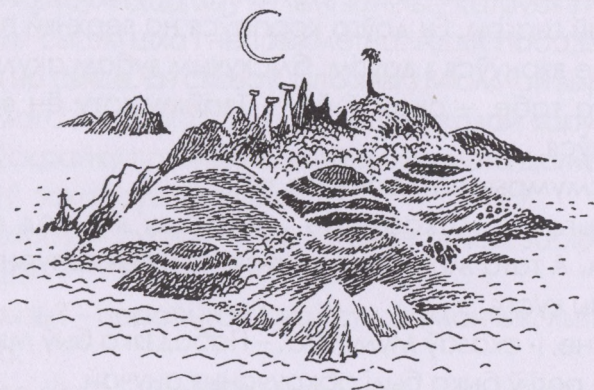
– Ну, шампанскага ж у нас ніколі не вадзілася... – задуменна сказаў Мумітата. – Так што калатовачка, падазраю, так і ляжыць дзе-небудзь глыбока ў шуфлядзе на кухні. А колца дыму праз некалькі гадоў папросту растала...

– Але як жа дэкараваная ручка ад катрынкі?! – усклікнуў Сніф.

– А, ручка, – сказаў Мумітата. – Каб я толькі ведаў, калі ў цябе дзень нараджэння... Але твой тата заўсёды быў такі хапатлівы, што ўвесь час блытаў даты ў календары.

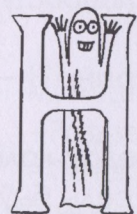
– Але ў мяне яшчэ імяніны ёсць! – умольна ўсклікнуў Сніф.

– Добра, на імяніны чакай таямнічага падарунка, – сказаў Мумітата. – А цяпер слухайце, што было далей.

Раздзел шосты,

*дзе я засноўваю калонію і перажываю крызіс,
а таксама выклікаю прывід з вострава Жахаў.*

Хутка я забуду той ранак, калі Фрэдрыксан атрымаў тэрміновую тэлеграму. Пачыналася ўсё прыгожа і мірна. Мы сядзелі ў штурманскай рубцы «Марзкога аркездра» і пілі каву.

— Я таксама хачу кавы, — сказаў Скалісты Даманчык, пускаючы бурбалкі ў сваёй шклянцы з малаком.

— Ты яшчэ маленькі, — ласкава запырэнчыў яму Фрэдрыксан. — Дарэчы, хутка мы адправім цябе да мамы. Пакетбот прыйдзе праз паўгадзіны.

— Вось яно як, — спакойна сказаў Даманчык і зноў забурболю малаком.

— А я застануся ў вас! — крыкнула дачка Мюмлы. — Пакуль зусім не вырасту. Слухай, Фрэдрыксан, а ты не мо-

жаш вынайсці што-небудзь такое, што робіць мюмлаў страшна-страшна вялікімі?

— Ужо і маленькай мюмлы цалкам дастаткова, — заўважыў я.

— Мая мама таксама так лічыць, — пагадзілася яна. — А вы ведаеце, што я з'явілася на свет у ракавінцы і была не большая за вадзяную блыху, калі мама знайшла мяне ў сваім акварыуме?

— Зноў нас дурыш? — сказаў я. — Я выдатна ведаю, што спачатку ўсе сядзяць у маміным жываце, як зярняtkі ў яблыку, і ўжо з мамы з'яўляюцца на свет! І ўвогуле, мюмла на караблі — чакай бяды!

— Лухта, — бесклапотна сказала дачка Мюмлы і кульнула яшчэ кавы.

Мы прывязалі на хвост Скалістаму Даманчыку бірку з адрасам і пацалавалі яго ў мордачку на развітанне. Тое, што ён пры гэтым нікога з нас не цапнуў за нос, робіць яму гонар.

— Маме паклон, — сказаў Фрэдрыксан. — І не пагрызі пакетбот.

— Не пагрызу! — радасна паабяцаў Даманчык.

Потым ён сышоў у суправаджэнні дачкі Мюмлы, якая вызвалася пасадзіць яго на карабель.

Якраз калі Фрэдрыксан разгортваў на сталe ў рубцы карту свету, у дзверы пагрукалі, і нечы голас прагрымеў:

— Тэлеграма! Тэрміновая тэлеграма Фрэдрыксану!

За дзвярыма стаяў вялізны хемуль з Каралеўскай гвардыі Аднаўладцы. Фрэдрыксан з усёй стрыманасцю надзеў капітанскую фуражку і з сур'ёзнай мінай прачытаў тэлеграму. Тэкст быў наступны:

«НАШАГА ВЕДАМА ДАЙШЛО ШТО ФРЭДРЫКСАН ПРЫРОДЖА-
НЫ ВЫНАХОДНІК КРПК ПРОСІМ ЛАСКАВА СКІРАВАЦЬ ВАШ
ТАЛЕНТ СЛУЖЭННЕ АДНАЎЛАДЦУ КЛЧНК НЕАДКЛАДНА КРПК!»

– Выбачайце, але ён зусім пісаць не ўмее, гэты іхні кароль, – сказаў Хапатунчык, які навучыўся чытаць па сваёй бляшанцы з-пад кавы. Калі яна была яшчэ блакітная, на ёй было напісана: «Maxwell House Coffee high grade one round» і гэтак далей.

– У тэрміновых тэлеграмах прыназоўнікаў не пішуць, – патлумачыў Фрэдрыксан. – Няма калі. Наадварот, вельмі добрая тэлеграма.

Ён адшукаў за штурманскай рубкай шотку і заняўся сваімі вушамі. Ён вычэсваў іх так старанна, што касмылі разляталіся ва ўсе бакі.

– Можна я расстаўлю прыназоўнікі ў тваёй тэлеграме? – спытаў Хапатунчык.

Фрэдрыксан не слухаў. Ён нешта прамармытаў і перайшоў да чысткі штаноў.

– Фрэдрыксан, – асцярожна пачаў я. – Калі ты станеш прыдворным вынаходнікам у Аднаўладцы, мы ўжо не зможам больш падарожнічаць... так?

Фрэдрыксан прамычаў нешта няўцямнае.

– Вынаходніцтвы ж забіраюць процьму часу, так? – зноў спытаў я.

Фрэдрыксан зноў не адказаў, і тады я ўсклікнуў у поўным адчаі:

– Але як можна стаць шукальнікам прыгодаў, калі ўвесь час сядзіш на месцы? А ты ж хочаш быць шукальнікам прыгодаў, хіба не?!

І Фрэдрыксан адказаў:

– Не. Я хачу быць вынаходнікам. Хачу сканструяваць лятучы карабель.

– А што тады будзе са мной? – спытаў я.

– Можаш заснаваць калонію разам з астатнімі, – прапанаваў Фрэдрыксан і знік.

Тым самым днём Фрэдрыксан перасяліўся ў Парк Сюрпрызаў і забраў «Марзкі аркездр» з сабой. Толькі самотная штурманская рубка засталася стаяць на ўзбярэжжы. Каралеўская гвардыя Аднаўладцы закаціла карабель у парк атракцыёнаў і схавала яго за завесай страшэннай таямнічасці і за васьмю новымі мурамі, якія з вялікім імпэтам узвялі падданыя.

Туды прыкацілі процьму тачак з інструментамі, даставілі тоны шасцярэнек і цэлыя мілі сталёвых спружынаў. Фрэдрыксан паабяцаў Аднаўладцу, што ўсе аўторкі і чацвяргі будзе прысвячаць вынаходніцтву розных забаваў, каб палохаць падданных, – у астатні час ён збіраўся займацца сваім лятучым караблём. Пра ўсё гэта я, аднак, дазнаўся толькі потым. Я адчуваў сябе проста кінутым. Я зноў пачаў сумнявацца ў Аднаўладцу і страціў усялякую здольнасць захапляцца каралямі. І ў мяне не было аніякага ўяўлення, што значыць тое дзіўнае слова «калонія». Урэшце я пайшоў шукаць сучашэння ў доме Мюмлы.

– Салют, – сказала дачка Мюмлы. Яна стаяла ля калонкі і палівала вадой брацікаў і сястрычак: сёння ў іх быў лазенны дзень. – Ну і выгляд у цябе! Ты што, журавін аб'еўся?

– Я больш не шукальнік прыгодаў, – горка прамовіў я. – Я засноўваю калонію.

– Бач ты. А што гэта за такое? – спытала дачка Мюмлы.

– Не ведаю, – прамармытаў я. – Мяркую, нешта страшна дурацкае. Мабыць, лепш мне падацца прэч разам з хаціфнатамі, самотнаму, як марскі арол ці як пустэльны шторм...

– Тады я з табой, – заявіла Мюмла, кінуўшы паліваць малечу.

– Ну, ты не зусім тое што Фрэдрыксан, – сказаў я тонам, эфект ад якога атрымаўся цалкам адваротны задуманаму.

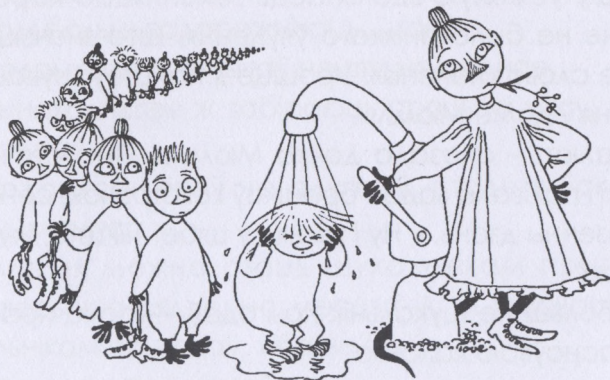
– А я пра што! – весела пагадзілася яна і гукнула: – Мама! Ты дзе? Ну дзе яна зноў бадзяецца!

– Я тут, – сказала Мюмла, высунуўшыся з травы. – Колькі ты ўжо памыла?

– Палову, – адказала дачка. – Астатнія абыдуща: гэты троль запрасіў мяне ў кругасветнае плаванне! Мы будзем самотныя, як берасцянкі або як пустэльныя штормы!

– Не-не-не! – усклікнуў я са зразумелай трывогай. – Такого я не казаў!

– Ой, як марскія арлы, вядома! – паправілася дачка Мюмлы.

Яе мама толькі здзіўлена ўсклікнула:

– Падумаць толькі! Дык на вячэру цябе не чакаць?

– Ой, мама, якая вячэра, – фыркнула дачка Мюмлы. – Калі ты ўбачыш мяне наступны раз, я буду найвялікшай мюмлай ва ўсім свеце! Ну што, калі выпраўляемся, за-раз?

– Я тут падумаў – напэўна, ідэя наконт калоніі ўсё ж такі лепшая, – ледзьве чутна вымавіў я.

– Здорова! – жвава пагадзілася яна. – Значыць, мы каланісты! Глядзі, мама, я сапраўдны каланіст! І цяпер я буду жыць у калоніі, а не дома!

Дарагі чытач, дзеля вашага ж добра заклікаю вас быць надзвычай асцярожным з мюмламі. Яны цікавяцца ўсім без разбору, і ім немагчыма давесці, што вас саміх яны не цікавяць зусім.

Такім чынам, насуперак уласнай волі я разам з дачкой Мюмлы, Хапатунчыкам і Пабадзякам заснаваў калонію. Мы сабраліся ў пакінутай Фрэдрыксанам рубцы.

– Ну што, – сказала дачка Мюмлы. – Я тут спытала ў мамы, хто такія каланісты, дык яна кажа, гэта калі тыя, каму зусім ужо не падабаецца жыць самотна, збіраюцца і живуць як мага бліжэй адно да аднаго. Жывуць-живуць так, а потым як пачнуць сварыцца! Бо гэта ўсё адно весялей, чым увогуле не мець нікога, з кім можна пасварыцца. Так што мама мяне папярэджвала.

Яе словы яе былі сустрэтыя непрыветным маўчаннем.

– Дык што, нам ужо трэба пачынаць сварыцца? – урэшце трывожна спытаў Хапатунчык. – Я сварыцца страшна не люблю! Выбачайце, але сваркі – гэта так прыкра!

– Усё не так! – усклікнуў Пабадзяка. – Калонія – гэта месца, дзе живуць у цішыні і спакоі і як мага далей адно ад аднаго. Час ад часу здараецца што-небудзь незвычайнае, а потым зноў усё ціха і спакойна... Можна жыць, напрыклад, на яблыні. Песні спяваць, на сонейка любавецца, спаць да абеду... Ну, самі разумеете. І ніхто табе не носіцца вакол і не крычыць, што і гэта важна, і тое трэба зрабіць – ды яшчэ і неадкладна... Усё робіцца само.

– Як гэта само? – здзіўся Хапатунчык.

– А так, – летуценна сказаў Пабадзяка. – Галоўнае ні ўва што не ўмешвацца. На дрэвах вырастаюць апельсіны, паўсюль распускаюцца кветкі, і час ад часу нараджаецца новы пабадзяка, каб іх нюхаць ці есці. А над усім гэтым ззяе сонца.

– Ну не! Гэта нікая не калонія! – усклікнуў я. – Я лічу, што калонія – гэта падпольнае таварыства, дзе робяць штосьці неверагодна авантурнае і нават крышачку жудаснае. Такое, на што ніхто іншы не наважыўся б.

– Напрыклад? – зацікавілася дачка Мюмлы.

– Пабачыце, – загадкава адказаў я. – У наступную пятніцу, апоўначы! Вы вачам сваім не паверыце!

Хапатунчык ускрыкнуў ад захаплення, а дачка Мюмлы запляскала ў лапкі.

Аднак жахлівая праўда была ў тым, што я нават не ўяўляў, што б такога прыдумаць для іх у наступную пятніцу.

Мы адразу зрабілі стаўку на поўную самастойнасць.

Пабадзяка пасяліўся на яблыні побач з домам Мюмлы. Дачка Мюмлы заявіла, што кожную ноч будзе спаць на новым месцы, каб адчуваць сябе незалежнай, а Ха-

патунчык па-ранейшаму жыў у сваёй бляшанцы з-пад кавы.

Я ж з пэўнай меланхоліяй прыняў ва ўладанне штурманскую рубку. Яе паставілі на самотным прыбярэжным уцёсе, дзе яна больш за ўсё нагадвала парэшткі разбітага карабля, вынесеныя на бераг. Я вельмі выразна помню, як стаяў і моўчкі глядзеў на старую скрынку з Фрэдрыксанавымі інструментамі, забракаванымі хемулямі з гвардыі Аднаўладцы, бо яны былі недастаткова добрыя для прыдворнага вынаходніка.

Я падумаў: «Вось акурат цяпер мне варта было б прыдумаць штосьці такое ж адметнае, як яго вынаходкі. Як мне заваяваць павагу маіх каланістаў? Пятніца не за гарамі, і яны ўжо чакаюць, я ж ім столькі нагаварыў пра свае здольнасці...»

Раптам я адчуў сябе зусім кепска. Я пазіраў на хвалі, што пракочваліся перада мной, і перад маім унутраным зрокам паўставала, як Фрэдрыксан усё будзе, будзе, будзе і ўвесь час робіць новыя вынаходкі, раз і назаўжды забыўшыся на мяне.

Я амаль шкадаваў, што не нарадзіўся хаціфнатам пад вандроўнымі, беспрытульнымі хаціфнацкімі зоркамі: тады я гэтак сама, як і яны, імкнуўся б да гарызонту, бязмоўны і абыякавы да ўсяго, і ніхто ад мяне не чакаў бы нічога іншага.

Мой маркотны настрой не адпускаў мяне да самага змяркання. Увечары я засумаваў па кампаніі і падаўся ўглыб вострава між пагоркаў, дзе падданыя Аднаўладцы ўсё гэтак жа ўзводзілі бязладныя мury і бавіліся на пікніках. Яны паўсюль запалілі маленькія вогнішчы і час ад часу запускалі самаробныя ракеты або, як звычайна,

крычалі «ўра» ў гонар свайго караля. Я мінуў Хапатунчыкаву бляшанку, дзе ён веў бясконцы маналог сам з сабой: наколькі я мог пачуць, гаворка вялася пра форму нейкага гузіка, які быў круглы, але, калі на яго паглядзець крыху збоку, здаваўся авальным. Пабадзяка спаў на сваім дрэве, а дачка Мюмлы, відаць, бегала недзе, каб паказаць маме, якая яна самастойная.

З глыбокім адчуваннем неістотнасці ўсяго існага я рушыў у Парк Сюрпрызаў, дзе панавала поўная ціша. Вадаспады выключылі, ліхтарыкі пагасілі, і каруселі ўжо спалі пад вялізным карычневым чахло. На трон Аднаўладцы таксама быў надзеты чахол, а ў яго нагах стаяла супрацьтуманная сірэна. Уся зямля была абсыпаная абгорткамі ад карамелек.

Раптам я пачуў грукат малатка.

– Фрэдрыксан! – крыкнуў я.

Але ён не адгукнуўся, і малаток калаціў далей.

Тады я ўключыў сірэну. Хутка з цемры высунуліся вушы Фрэдрыксана, і ён сказаў:

– Табе нельга глядзець, пакуль я не скончу. Ты надта рана прыйшоў.

– Ды не збіраюся я глядзець на тваю вынаходку, – сказаў я маркотна. – Я пагаварыць хачу!

– Пра што? – спытаў ён.

Я памаўчаў крыху, потым сказаў:

– Фрэдрыксан, а раскажы, чым, уласна, займаюцца падпольныя шукальнікі прыгодаў?

– Тым, чым хочучь, – адказаў Фрэдрыксан. – Ты яшчэ штосьці хацеў? Я крыху спяшаюся.

Фрэдрыксан выбачальна памахаў вушамі і знік у сваёй цемры. Праз хвіліну я зноў пачуў, як ён калоціць па

цвіках. Я павярнуў дадому. У галаве ў мяне аж гуло ад думак, якім я, на жаль, не знаходзіў ніякага ўжытку. Упершыню я зусім не атрымліваў задавальнення ў развагах пра самога сябе. Мяне ахапіў глыбокі смутак, які і пазней у жыцці прыгнятаў мяне ў тыя моманты, калі нехта іншы дасягаў большага, чым я.

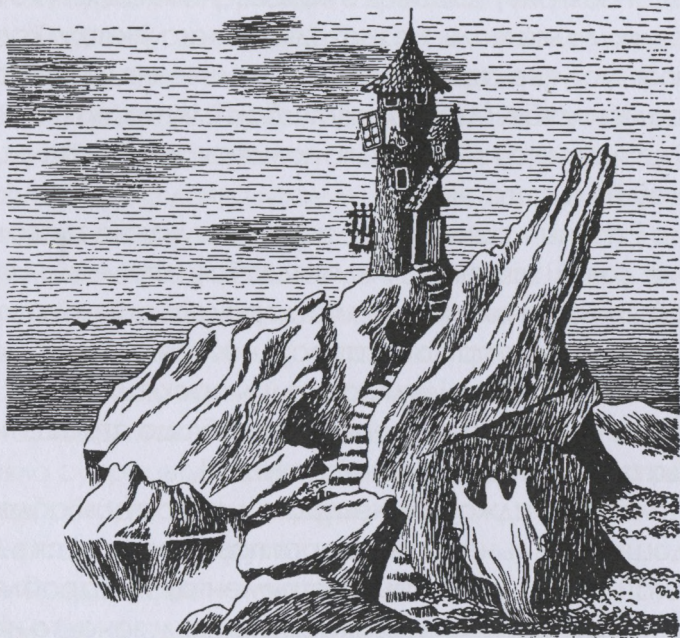
Але ў пэўным сэнсе гэтае новае адчуванне здавалася мне даволі цікавым, і я здагадваўся, што, нягледзячы на ўсё, яно сведчыла пра маю адоранасць. Я заўважыў, што калі мяне агортвае сапраўдная меланхолія, калі я пачынаю ўздыхаць і ўглядаюся ў марскія далячыні, то ад гэтага нават неяк прыемна. Бо робіцца *страшэнна* шкада сябе. Зачаравальнае пачуццё!..

У такім разладжаным настроі я, назбіраўшы абломкаў дошак, якія вынесла на бераг прылівам, узяўся з дапамогай Фрэдрыксанавых інструментаў перарабляць тое-сёе ў рубцы. Мне здавалася, мой дом занадта нізкі.

Гэта быў сумны, але вельмі важны для майго досведу тыдзень. Я забіваў цвікі і думаў, пілаваў дошкі і думаў, але ніводнага разу ў мяне ў галаве не шчоўкнула.

У ноч на пятніцу была поўня. Гэта была зусім бязгучная ноч. Нават падданыя Аднаўладцы стаміліся крычаць «ура» і запускаць феерверкі. Я скончыў лесвіцу на другі паверх і сядзеў ля акна, паклаўшы мордачку на лапы. Стаяла такая цішыня, што было чуваць, як бухматыя начныя матылькі чысцяць свае крылцы.

І тут я заўважыў на беразе нейкую маленькую белую істоту. На першы погляд яна вельмі нагадвала хаціфната. Але калі яна адным плаўным рухам перасунулася бліжэй, я ўбачыў нешта такое, ад чаго поўсць стала

дыбарам на загрыўку. Істота была празрыстай! Я выразна бачыў камяні проста скрозь яе! Акрамя таго, яна не мела ніякага ценю. А калі дадаць, што яна была загорнутая ў штосьці накшталт тонкай белай фіранкі, дык любому зробіцца ясна, што гаворка тут вядзецца пра прывід!

Узрушаны, я ўскочыў. Ці зачыніў я дзверы ў свой прытулак? А можа, прывіды іх праходзяць наскрозь... Куды ж падзецца?! І тут дзверы ўнізе зарыпелі. Халодны скразняк узяцеў па сходах і дзьмухнуў мне ў патыліцу.

Цяпер, згадваючы пра тое, я сумняваюся, што сапраўды спужаўся тады. Хутчэй за ўсё, я проста разважыў, што асцярожнасць не зашкодзіць ніколі. Таму я рашуча

залез пад ложак і залёг у чаканні. Праз пэўны час зарыпела лесвіца. Рыпнула раз, потым зноў. Прыступак было дзевяць, я гэта ведаў дакладна, таму што будаваць лесвіцу было асабліва цяжка (яна ў мяне была вінтавая). Дык вось, я налічыў, як лесвіца рыпнула дзевяць разоў, а затым павісла поўная цішыня. «Яно ўжо за дзвярыма», – падумаў я...

Тут Мумітата зрабіў драматычную паўзу.

– Сніф, падкруці knot у лямпе, – папрасіў ён. – Вы не паверыце, у мяне і цяпер яшчэ лапы пацеюць, калі я чытаю пра тую вусцішную ноч!

– Хтосьці чагосьці казаў? – прамармытаў Сніф, прачынаючыся.

Мумітата паглядзеў на яго і сказаў:

– Ну што ты. Я ўсяго толькі чытаў тут свае мемуары.

– Прывід цікавы, – сказаў Мумітроль, які ляжаў, нацягнуўшы коўдру да самых вушэй. – Яго трэба пакінуць. Але ўсе тыя сумныя пачуцці я прыбраў бы. З імі атрымліваецца так доўга.

– Доўга? – пакрыўджана буркнуў тата. – Што значыць «доўга»? У мемуарах павінны быць сумныя пачуцці. Яны ёсць ва ўсіх мемуарах. Я перажыў крызіс.

– Чаго-чаго перажыў? – перапытаў Сніф.

– Мне было жахліва, – сярдзіта патлумачыў Мумітата. – Кашмарна. Я быў такі няшчасны, што нават амаль не заўважыў, як пабудаваў двухпавярховы дом!

– А на Пабадзякавай яблыні яблыкі раслі? – спытаў Снусмумрык.

– Не, – адрэзаў тата. Ён устаў і раздражнёна згарнуў сшытак.

– Тата, паслухай, пра прывід у цябе вельмі добра выйшла, – сказаў Мумітроль. – Праўда. Нам усім пра яго вельмі спадабалася.

Але тата спусціўся ў залу і засеў там, уперыўшыся ў барометр-анероід, які па-ранейшаму вісеў над камодай. Гэта была ўжо не штурманская рубка – гэта была зала. Што там сказаў Фрэдрыксан, убачыўшы Мумітатаў дом першы раз? «Паглядзім, што ты тут змайстраваў!» – такім паблаглівым тонам. А астатнія і не заўважылі нават, што дом зрабіўся вышэйшы.

Мабыць, варта было б падкараціць той раздзел пра пачуцці. Можа, гэта сапраўды нудна і зусім не цікава? А можа, уся яго кніга нудная?!

– Гэта ты тут у цемры? – спытала Мумімама з парога кухні. Яна выходзіла ў кладоўку зрабіць пару бутэрбродаў.

– Здаецца, раздзел пра мой юнацкі крызіс атрымаўся абы-што, – сказаў тата.

– Ты пра пачатак шостага? – спытала мама.

Тата нешта прабубніў.

– Гэта адно з найлепшых месцаў у кнізе, – сказала Мумімама. – Выходзіць нашмат праўдзівей, калі ты час ад часу перастаеш хваліцца. Дзеці яшчэ маленькія, каб гэта зразумець. Вось табе бутэрброд на вечар. Дабранач!

Яна паднялася па сходах. Прыступкі рыпнулі дзевяць разоў, зусім як тады... Але гэтая лесвіца значна лепшая за старую.

Тата з'еў у цемры свой бутэрброд, а потым таксама падняўся наверх, каб прачытаць Мумітролю, Снусмумрыку і Сніфу працяг:

Дзверы асцярожна, зусім крышачку прачыніліся, і ў пакой заляцеў тоненькі белы дымок. Ён скруціўся на дыване, і пасярод гэтага белага клубка міргала пара бляклых вачэй. Я бачыў усё гэта вельмі выразна са свайго сховішча пад ложкам.

«Гэта і праўда прывід», – сказаў я сабе (ва ўсякім разе глядзець на яго было не так страшна, як чуць кожны яго крок па лесвіцы). У пакоі раптам зрабілася халодна, як звычайна бывае ў гісторыях пра прывідаў. З усіх кутаў цягнула ледзяным скразняком. І раптам прывід чхнуў.

Дарагі чытач, не ведаю, што б адчулі вы на маім месцы, але мая павага да прывіду рэзка зменшылася. Я выпаўз з-пад ложка (дый усё адно прывід мяне ўжо заўважыў) і сказаў:

– Будзьце здаровы!

– Сам будзь, – агрызнуўся прывід. – Здані цяснінаў узвыюць у гэтую змрочную, пагібельную ноч!

– Ці магу я чым-небудзь служыць? – спытаў я.

– У такую пагібельную ноч, як гэтая, – упарта ныў прывід, – забытыя косці грываць на марскіх берагах!

– Чые косці? – пацікавіўся я.

– Забытыя косці! – адказаў прывід. – Блякла-жоўты ашчэр жаху навіс над закінутым востравам. Рыхтуйся, смертны, я вярнуся ў пятніцу трынаццатага, калі праб'е поўнач!

На гэтым прывід раскруціўся і, свідруючы мяне жудасным позіркам, паляцеў да прачыненых дзвярэй. У наступны момант ён з жудасным трэскам выцяўся патыліцай аб вушак і з крыкам «ай-яй!» саслізнуў па лесвіцы і вылецеў на двор, пад залітае месяцавым святлом неба, дзе тройчы ўзвыў, як гіена. Але было ўжо неяк пазнавата спрабаваць мяне ўразіць.

Я ўбачыў, як прывід распусціўся ў шматок туману і плаўна паляцеў да мора. І тут я рассмяяўся! Я прыдумаў сюрпрыз для сваёй калоніі! Цяпер я мог зрабіць нешта такое жудаснае, на што ніхто іншы не адважыўся б.

Незадоўга да поўначы ў пятніцу трынаццатага я прымаў каланістаў на ўзбярэжжы непадалёк ад свайго карабельнага дома. Стаяў цудоўны ціхі вечар. Я зладзіў невялікую вячэру на пляжы: суп, хрумсткі хлеб і яблычнае віно. Аднаўладцы (якое любы ахвочы мог браць з вялікіх бочак, расставленых на кожным скрыжаванні). Фарфор я пафарбаваў чорным веласіпедным лакам і ўпрыгожыў скрыжаванымі косткамі.

– Чаму ты не папрасіў у мяне чырвонай фарбы? – спытаў Хапатунчык. – Або жоўтай ці сіняй? Выбачай, але, па-мойму, гэтыя колеры былі б прыемнейшыя.

– Рабіць прыемнасці ў мае намеры не ўваходзіла, – паважна адказаў я. – Сёння ноччу будуць адбывацца неймаверна жудасныя рэчы. Будзьце гатовыя да ўсяго.

– На смак быццам бы юшка. З чаго яна, з плотак? – спытаў Пабадзяка.

– З морквы, – адрэзаў я. – Проста еш і ўсё! Ты, мабыць, думаеш, што прывіды – самая звычайная рэч у свеце!

– А. Вунь яно што. Будзеш нам пра прывідаў баяць, – сказаў Пабадзяка.

– Гісторыі з прывідамі! – ажывілася дачка Мюмлы. – Мама ўвесь час спрабуе нас напалохаць страшылкамі нанач. Яна расказвае і расказвае і ўрэшце сама так палохаецца, што нам даводзіцца паўночы яе супакойваць. Але гэта яшчэ што – вось мой дзядзька! Аднойчы...

– Я тут не жартаваць з вамі сабраўся! – сярдзіта абар-

ваў я. – Баяць пра прывідаў – лухта якая! Я вам пакажу прывіда, ясна? Сапраўднага! Я сам выклічу яго сюды! Што вы цяпер скажаце?!

Я пераможна абвёў іх позіркам.

Дачка Мюмлы запляскала ў лапкі, а на вачах у Хапатунчыка выступілі слёзы, і ён прашаптаў:

– Не трэба! Ну калі ласка, не трэба!

– Дзеля цябе я наваражу вельмі маленькага прывіда, – паблажліва сказаў я.

Пабадзяка перастаў жаваць і ўперыўся ў мяне са здзіўленнем – ды што там, нават з захапленнем! Я дасягнуў мэты і ўратаваў свае гонар і годнасць. Але, дарагі чытач, уявіце сабе, з якой трывогай і нецярплівасцю я чакаў, калі гадзіннік праб'е дванаццаць! Ці вернецца прывід? Ці будзе ён дастаткова жудасным? Або пачне чхаць ды вярзці розную лухту і сапсуе ўвесь эфект?

Мая вельмі адметная ўласцівасць – жаданне любой цаной зрабіць уражанне на ўсіх, хто вакол, выклікаючы іх захапленне, спачуванне, страх і ўвогуле любыя пачуцці, у якіх ёсць зацікаўленасць мною. Магчыма, гэта звязана тым, што мяне не разумелі ў дзяцінстве.

Дык вось, калі да поўначы заставалася зусім нямнога, я ўзлез на скалу, падняў мордачку да месяца, і, пачарадзейску замахаўшы лапамі, пастараўся ўзвыць як мага страшней, каб усіх прабрала да самых костак. Інакш кажучы, я выклікаў прывіда.

Каланісты застылі, як зачараваныя, у трапяткім чаканні, і толькі ў ясных, вільготных і скептычных вачах Пабадзякі мільгануў недавер. Сёння я адчуваю глыбокае задавальненне ад таго, што якраз Пабадзяка быў уражаны. Бо прывід прыйшоў. Прышоў насамрэч – празрысты, без

ценю – і адразу завёў сваю катрынку пра забытыя косці і зданяў у цяснінах.

Хапатунчык ускрыкнуў і занурыўся галавой у пясок. Затое дачка Мюмлы спакойна падышла да прывіда, падала яму лапку і сказала:

– Прывітанне! Як здорава пазнаёміцца з сапраўдным прывідам! Хочаш супчыку?

Ніколі не ведаеш, чаго чакаць ад гэтых мюмлаў!

Натуральна, мой прывід вельмі абразіўся. Ён зусім збянтэжыўся і адразу пачаў зморшчвацца і раставаць. Якраз калі небарака ператварыўся ў самотную пасмачку дыму, Пабадзяка засмяўся – і я пэўны, што прывід гэта пачуў. Карацей, ноч была сапсаваная.

Але каланісты дорага паплаціліся за сваю недаравальную нетактоўнасць. Наступны тыдзень нельга нават апісаць. Ноччу ніхто з нас не мог заснуць. Прывід знайшоў недзе жалезны ланцуг і грымеў ім да чацвёртай гадзіны ранку. Ён то крычаў саваю, то выў гіенаю, то шаркаў

па падлозе. Паўсюль чулася рыпенне, мэбля дрыжэла, і час ад часу што-небудзь разбівалася.

Каланісты пачалі скардзіцца.

– Прагані свайго прывіда, – казаў Пабадзяка. – Мы хочам ноччу спаць!

– Не атрымаецца, – сур'ёзна патлумачыў я. – Калі ўжо аднойчы прывіда выклікалі, даводзіцца цярпець.

– Хапатунчык плача, – з дакорам паведаміў Пабадзяка. – Прывід намаляваў на ягонай бляшанцы чэрап і падпісаў «Мыш'як». І цяпер Хапатунчык нервецца, кажа, што з мышамі ён жыць не можа!

– Што за дзяціннасць, – сказаў я.

– А Фрэдрыксан злуецца! – дадаў Пабадзяка. – Твой прывід цягае ў яго сталёвую спружыну ды яшчэ і ўвесь «Марзкі аркездр» распісаў праклёнамі!

– Раз так, – узрушана ўскрыкнуў я, – з гэтым трэба штосьці рабіць! Неадкладна!

Я хуценька склаў пасланне і павесіў яго на дзвярах свайго карабельнага дома. Яно абвяшчала:

Шаноўны прывід!

У сувязі з непрадбачанымі абставінамі ў наступную пятніцу перад захадам сонца адбудзецца сход прывідаў. Усе скаргі будуць разгледжаныя.

Каралеўская Падпольная Калонія.

P.S. Уваход толькі без ланцугоў!

Я доўга думаў, як назваць калонію – «Каралеўскай» ці «Падпольнай», і ўрэшце вырашыў пакінуць абодва азначэнні. Адно выдатна ўраўнаважвала другое.

Адказ прывіду быў напісаны на пергаменце чырвонаю фарбай і прыбіты да дзвярэй Мюмліным хлебным

нажом (як выявілася, пергаментам паслужыў стары Фрэдрыксанаў плашч).

Блізідца час Наканавання! – пісаў мой маленькі прывід. – У пятніцу, калі праб'е дванаццаць і Сабака Смерці самотна ўзвые ў гэтай пустэльнай глушы! Нікчэмныя казьяўкі, хавайцеся ў сваіх норках, пакуль зямлю скаланае цяжкая хада Нябачнага, бо вашае Наканаванне запісана крывёй на забытых Надмагіллях! Калі мне захочацца, я ўсё адно вазьму з сабой свой ланцуг!

Прывід, званы Найжахлівейшым.

– Так-так, – сказаў Пабадзяка. – Падобна, слова «наканаванне» ў яго любімае.

– Глядзі гэтым разам не засмейся, – папярэдзіў я строга. – Вось што атрымліваецца, калі ні да каго не маеш павагі!

Хапатунчыка адправілі запрасіць Фрэдрыксана на сход прывідаў. Вядома, я мог схадзіць і сам, але я помніў, што сказаў мне Фрэдрыксан: «Табе нельга глядзець, пакуль я не скончу. Ты надта рана прыйшоў. Я крыху спяшаюся». Так і сказаў. Ветлівым, але страшна чужым голасам.

Роўна апоўначы мы пачулі тры глухія стогны, якімі прывід абвясціў свой прыход.

– Я тут! – у сваёй выключнай манеры ўзвыў ён. – Трымціце, смертныя, перад помстаю забытых касцей!

– Здароў-здараў, – сказаў Пабадзяка. – Што ты нывеш увесь час пра гэтыя бязглуздыя косці? Яны чые ўвогуле? Чаму ты сам з імі не разбярэшся?

Я стукнуў Пабадзяку па назе і сказаў ветліва:

– Вітаю цябе, о здань цяснінаў! Як маешся? Бяклажоўты ашчэр жаху навіс над закінутым берагам.

– Перастань гаварыць мае фразы! – раззлаваўся прывід. – Толькі я магу так размаўляць!

– Паслухай, – сказаў Фрэдрыксан. – Можа, ты дасі нам спакойна спаць? Пужай каго іншага, добра?

– Іншыя да мяне даўно прывыклі, – хмура сказаў прывід. – Нават дронт Эдвард больш не пужаецца.

– А я спужаўся! – усклікнуў Хапатунчык. – Мне і цяпер страшна!

– Вельмі міла з твайго боку, – сказаў прывід і паспешліва дадаў: – Самотны караван шкілетаў вые ў халодным ззянні зялёнага месяца!

– Дарагі прывід, – ветліва сказаў Фрэдрыксан, – здаецца, ты не надта ўраўнаважаны. Паслухай. Ты абяцаеш наводзіць страхі дзе-небудзь у іншым месцы. Я абяцаю навучыць цябе, як можна пужаць па-іншаму. Згода?

– Фрэдрыксан майстар на ўсялякія жудасці! – усклікнула дачка Мюмлы. – Ты нават не ўяўляеш, што ён можа зрабіць з фосфару і бляхі! Ты дронта Эдварда мог бы да смерці напалохаць!

– І Аднаўладцу, – дадаў я.

Прывід з сумневам паглядзеў на Фрэдрыксана.

– Можаш зрабіць супрацьтуманную сірэну, – прапанаваў Фрэдрыксан. – Ведаеш трук са смаленнем ніткі?

– Не. А як гэта? – зацікавіўся прывід.

– Бярэш швейную нітку, – пачаў тлумачыць Фрэдрыксан. – Суровую, не танчэйшую за дваццатку. Чапляеш да чыйго-небудзь акна. Нацягваеш і націраеш нітку смалой. Страшэнны віскат.

– Як на маё дэманічнае вока, ты слаўны! – ускрыкнуў

прывід і скруціўся ля Фрэдрыксанавых ног. – А раскажаш мне яшчэ, як зрабіць шкілет? Ты казаў, бляха патрэбная? У мяне ёсць. Як ён там робіцца?

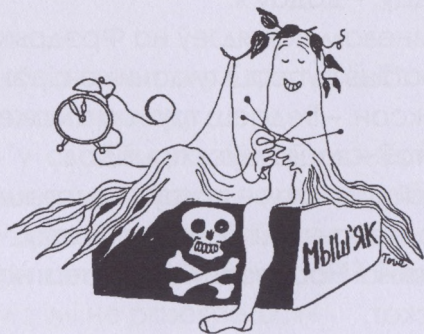
Потым Фрэдрыксан сядзеў да світання з прывідам і, малюючы на пяску розныя схемы, тлумачыў, як палохаць падданных. Фрэдрыксану яўна падабаўся гэты несур'ёзны занятак.

Уранку ён вярнуўся ў Парк Сюрпрызаў, а мой прывід быў урачыста прыняты ў Каралеўскую Падпольную Калонію з наданнем яму ганаровага тытула Страхоцця з вострава Жахаў.

– Гэй, прывід! – сказаў я. – А хочаш жыць са мной? Мне тут крыху самотна. Не, я, вядома, не тое каб баязлівы, але часам ноччу бывае страшнавата...

– Клянуся сабакамі пекла! – абурывся прывід і ўвесь пабляднеў ад такой абразы. Але потым супакоіўся і сказаў: – Што ж, добра, вельмі ласкава з твайго боку.

Я зладзіў прывіду пасцель у скрыні з-пад цукру. Саму скрыню, каб было ўтульней, я пафарбаваў у чорны колер і ўпрыгожыў міленькім арнамантам са скрыжава-

ных касцей. А на прывідавай місцы напісаў «МЫШ'ЯК» – на вялікую радасць Хапатунчыку.

– Як утульна! – сказаў прывід. – Нічога, калі я крыху пагрымлю апоўначы? У мяне гэта ўжо нахштальт прывычкі.

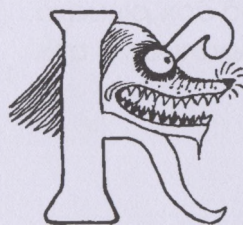
– Ды грымі на здароўе, – сказаў я. – Толькі не больш за пяць хвілінаў, і глядзі не разбі пенкавы трамвайчык. Ён вельмі каштоўны.

– Пяць дык пяць, – сказаў прывід. – Але за купальскую ноч я не адказваю.

Раздзел сёмы,

у якім я апісваю ўрачыстае адкрыццё палепшанага
«Марзкога аркездра» і яго багатае на падзеі
спробнае пагружэнне ў марскія глыбіні.

Купальская ноч прыйшла і прайшла (у гэ-
тую ноч, дарэчы, нарадзілася самая ма-
ленькая дачка Мюмлы, якую назвалі Мю,
што значыць «меншая-за-ўсіх»), кветкі
распусціліся, зрабіліся яблыкамі (ці яшчэ
чым-небудзь смачным) і былі з'едзеныя, і ўрэшце мяне
паглынула небяспечная руціна. Дайшло да таго, што
я нават пасадзіў у сябе на капітанскім мосціку аксаміткі
і пачаў гуляць у гузікі з Хапатунчыкам і Аднаўладцам.

Нічога не адбывалася. Мой прывід зашыўся за печку
і вязаў там панчохі і шалікі – гэты занятак супакойваў яго
слабыя нервы. Спачатку ў яго і праўда атрымлівалася

палохаць падданных, і ён быў страшна шчаслівы. Але
неўзабаве прывід заўважыў, што падданым падабаец-
ца, калі іх палохаюць, і кінуў гэта.

Дачка Мюмлы пляла ўсё больш неверагодныя небы-
ліцы, і кожны раз я на іх лавіўся. Аднойчы яна пусціла чутку,
што дронт Эдвард выпадкова наступіў на Аднаўладцу!
На жаль, я не прывык сумнявацца ў шчырасці іншых,
і мяне вельмі абражае, калі раптам выяўляецца, што
хтосьці проста хацеў пазабавіцца за мой кошт. Вось калі
я штосьці перабольшваю, то заўсёды сам веру ў гэта!

Часам да нас прыходзіў дронт Эдвард. Ён становіўся
на мелкаводдзі і па старой звычцы сварыўся на нас. Тады
Пабадзяка ахвотна ўключаўся ў сварку; у іншы ж час
я не прыпомню каб ён рабіў нешта, акрамя як еў, спаў,
валяўся на сонейку, рагатаў у кампаніі з Мюмлай або
лазіў па дрэвах. Спачатку ён лазіў яшчэ і праз каменныя
муры, але калі заўважыў, што гэта не забараняецца,
хутка да гэтага занятку астыў. Тым не менш, выдавала
на тое, што пачуваецца ён цудоўна.

Калі-нікалі я бачыў, як у моры плывуць хаціфнаты, і тады
я хадзіў маўклівы і задуменны ўвесь дзень.

Паступова ўва мне развілася няўседлівасць, якая
неўзабаве прывяла да таго, што мне раптам дзіка на-
дакучыла ўпарадкаванае, аднастайнае жыццё і, так бы
мовіць, захацелася зняцца з якара.

І так яно, урэшце, і здарылася.

Перад маім парогам стаяў Фрэдрыксан уласнай
персонай з капітанскай фуражкай на галаве. Толькі
цяпер яе ўпрыгожвала пара пазалочаных крыльцаў!

Я збег па сходах і крыкнуў:

– Фрэдрыксан! Вітаю! Ты зрабіў, каб карабель лётаў?!

Ён узмахнуў вушамі і кінуў.

– Ты каму-небудзь ужо раскажаў? – сэрца маё шалёна калацілася.

Ён пакруціў галавой. І ў той самы момант я зноў зрабіўся шукальнікам прыгодаў, мой запал вярнуўся да мяне, я быў вялікім, дужым і прыгожым! Фрэдыксан адразу прыйшоў да мяне, каб я першы пачуў, што яго вынаходка гатовая! Нават Аднаўладца яшчэ пра гэта не ведаў.

– Хутчэй! Хутчэй! – усклікнуў я. – Трэба збірацца! Я раздам свае аксаміткі! Пакіну свой дом! О, Фрэдыксан, мяне проста распірае ад ідэяў і чаканняў!

– Гэта добра, – сказаў Фрэдыксан. – Але спачатку будзе адкрыццё і выпрабавальны палёт. Мы не можам пакінуць Караля без свята.

Урачысты выпрабавальны палёт адбыўся тым самым вечарам. Удасканалены карабель стаяў, схаваны пад чырвоным пакрывалам, на памосце перад каралеўскім тронам.

– Чорнае пакрывала глязелася б святочней, – заўважыў мой прывід і заляскатаў вязальнымі пруткамі. – Або вэлюм, шэры, як начная смуга. Колеру вусцішы, карацей.

– Што за жудасці! – сказала Мюмла, якая ўзяла на свята ўсіх сваіх дзяцей. – Здароўкі, дачушка! Бачыла сваіх новенькіх брацікаў-сястрычак?

– А што, мама, ты іх яшчэ нарабіла? – сказала дачка Мюмлы. – Перадай ім усім, што іх старэйшая сястра – прынцэса Каралеўскай Калоніі і што яна паляціць вакол месяца на лятучым караблі!

Яе сястрычкі зрабілі кніксэн, брацікі пакланіліся, і ўсе разам вырачыліліся на яе.

Фрэдыксан увесь час залазіў пад пакрывала, каб пераканацца, што ўсё ў парадку.

– Штосьці ў выхлапной трубе, – прамармытаў ён. – Пабадзяка! Давай на борт, паспрабуй прадзьмуць мехам.

Хутка мех захапіў, і з выхлапной трубы хлынула каша. Адзін камяк плюхнуў Фрэдыксану ў вока.

– Гэта тут адкуль? – сказаў ён. – Аўсянка!

Дзеці Мюмлы радасна закрывалі.

– Выбачай! – ледзь не плачучы, усклікнуў Хапатунчык. – Я думаў, што рэшткі сняданку выграб у імбрык, а не ў трубу!

– Ну як там у вас? – спытаў Аднаўладца. – Можам Мы пачынаць Нашую ўрачыстую прамову ці вы пакуль занятыя?

– Гэта ўсё мая малютка Мю, – задаволена патлумачыла Мюмла. – Выключнае дзіця! Выліць кашу ў выхлапную трубу! Такое прыдумаць!

– Не бярыце так блізка да сэрца, – даволі халодна заўважыў Фрэдыксан.

– Дык можам Мы пачынаць ці не? – спытаў Кароль.

– Ваша Вялікасць, Вы не пытайцеся, а проста пачніце, – падказаў я.

Пасля таго, як сціхла супрацьтуманная сірэна, выйшаў хемульскі дабраахвотны аркестр, і Аднаўладца пад радасныя воклічы народа падняўся на трон. Калі запанавала цішыня, ён сказаў:

– Наш дураслівы слаўны народзе! Сённяшні дзень – выдатная нагода звярнуцца да вас з парачкай мудрых словаў. Перад вамі Фрэдыксан, Каралеўскі Прыдвор-

ны Вынаходнік сюрпрызаў. І найвялікшы з іх адкрываецца сёння, каб скарыць зямлю, ваду і паветра! Няхай плод гэтай дзёрзкай ідэі займае вашыя думкі, пакуль вы шнырыце, завіхаецца або корпаецца ў норках, шчоўкаецца зубамі і трашчыце языкамі. Мы ўсё яшчэ чакаем ад вас вялікіх здзяйсненняў, о злашчасныя, бесталковыя, дарагія Нашыя падданыя! Паспрабуйце ж дадаць бляску і славы нашым пагоркам – а калі не можаце, дык хаця б услаўце воклічам сённяшняга героя!

І народ грывнуў шчырым «ура» так, што зямля здрыганулася.

Хемулі зайгралі Каралеўскі Святочны Вальс, і Фрэдрыксан, асыпаны дажджом з ружаў і японскага жэмчугу, выйшаў наперад і пацягнуў за шнур. Незабыўны момант!

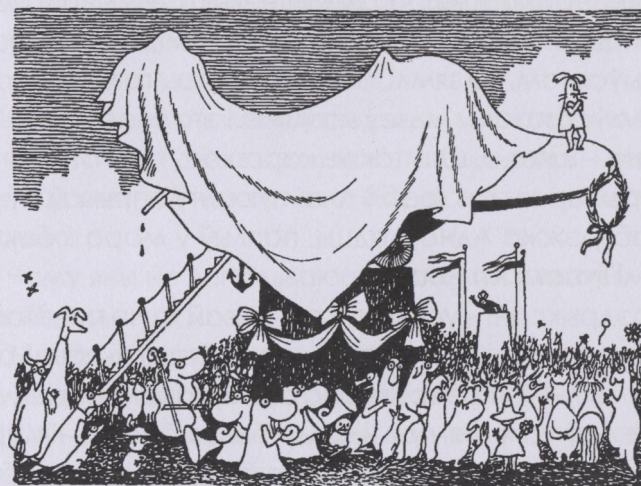
Пакрывала спаўзло з «Марзкога аркездра».

Але гэта ўжо не быў наш стары карабель – гэта была крылатая штуківіна з металу, чужая, дзівацкая машына! Мне зрабілася вельмі сумна. Але раптам я заўважыў тое, што прымірыла мяне з новым абліччам карабля: назва, выведзеная ультрамарынам, сведчыла, што той па-ранейшаму называўся «Марзкі аркездр»!

Потым хемульскі добраахвотны аркестр перайшоў да Гімна Аднаўладцы – там яшчэ быў прыпеў «Ох, ну вы і здзівіліся, ха-ха!», – а Мюмла была пад такімі уражаннем, што нават пусціла слязу.

Фрэдрыксан насунуў фуражку на вушы і падняўся на борт у суправаджэнні Каралеўскай Падпольнай Калоніі (усё яшчэ пад дажджом з ружаў і японскага жэмчугу), і хутка «Марзкі аркездр» запаланілі дзеці Мюмлы.

– Выбачайце! – ускрыкнуў раптам Хапатунчык і са-

скочыў з трапа. – Не, я не магу! У паветра! Мне зноў будзе кепска! – і не паспелі мы вокам міргнуць, як ён нырнуў у натоўп і знік.

У гэты момант машына задрыжэла і загула. Дзверы шчыльна і надзейна зачыніліся, і «Марзкі аркездр» нерашуча завагаўся на памосце, а ў наступную секунду раптам падскочыў так рэзка, што я паваліўся на палубу.

Калі я адважыўся паглядзець у акно, мы праплывалі над макаўкамі дрэваў у Парку Сюрпрызаў.

– Ляцім! Ляцім! – гарлапаніў Пабадзяка.

Я не знаходжу словаў, каб апісаць тое незвычайнае пачуццё, што перапаўняла мяне, калі я лунаў над зямлёй. Хоць я цалкам задаволены тою, скажам так, фігурай, якой надзяліў мяне неспасціжны лёс, мушу прызнацца, што для лунання яна не зусім прыдатная. Але тут я зусім нечакана адчуў сябе лёгкім і элегантным, як ластаўка; усе трывогі развееліся, я быў хуткі, быццам маланка,

я быў непераможны. І самым невыказным задавальненнем для мяне было назіраць за тымі, хто ўсё яшчэ варушыўся там, на зямлі, або, задраўшы галаву, з захапленнем і страхам глядзеў на мяне. Гэта было чароўнае імгненне – шкада, што такое кароткае.

«Марзкі аркездр» зрабіў плаўную дугу і, прывадніўшыся ля ўзбярэжжа Аднаўладцы, паплыў у мора з белымі пеннымі вусамі на носе.

– Фрэдрыксан! – усклікнуў я. – Давай яшчэ палётаем!

Ён паглядзеў нібыта скрозь мяне. Яго вочы былі блакітныя-блакітныя: Фрэдрыксана ахапіў таямнічы трыумф, які належаў толькі яму і нікому больш. І вось «Марзкі аркездр» пачаў апускацца ў глыбіні мора. Карабель заліло празрыстым зялёным святлом, а за ілюмінатарамі ўспыхвалі чароды бурбалак.

– Зараз мы патонем, – сказала маленькая Мю.

Я глядзеў у мора, прыціснуўшыся носам да шыбы. Карабель заззяў вянком ліхтароў, якія спрабавалі слабым, трапяткім святлом разagnaць марскую цемру.

Я ўздрыгнуў. Толькі зялёны змрок быў з усіх бакоў – мы плылі ў бясконцай начы і суцэльнай пустэчы. Фрэдрыксан выключыў матор, і мы пачалі бяшумна апускацца глыбей і глыбей. Ніхто не вымаўляў ні слова: шчыра кажучы, нам усім было страшнавата.

І толькі Фрэдрыксан ад радасці аж натапырыў вушы. Я заўважыў, што цяпер на ім новая капітанская фуражка, гэтым разам упрыгожаная двума срэбнымі плаўнікамі.

Праз пэўны час у гэтай неверагоднай цішыні я разабраў шэпт, які ўсё мацнеў і мацнеў. Здавалася, тысячы спалоханных галасоў шэпчуць адно і тое ж зноў і зноў, раз за разам: «Марскі сабака... Марскі сабака... Марскі сабака...»

Дарагі чытач, паспрабуйце прашаптаць разок «Марскі сабака», перасцерагальна і вельмі павольна! Гучыць вусцішна!

Паступова мы змаглі ўгледзець мноства маленькіх ценяў, што выступілі з цемры. Гэта былі рыбы і вадзяныя змеі, і ў кожнай на галаве быў начэплены маленькі літарык.

– Чаму яны не запальваюць сваіх літарыкаў? – здзівілася Мюмла.

– Можа, батарэйкі селі, – падказала дачка. – Мама, а ты ведаеш, што гэта за Марскі сабака?

Цікаўныя рыбы падплывалі да нас усутыч і зазіралі ў шыбы. Яны атачылі карабель цесным колам, і ўвесь час мы чулі спалоханы шэпт: «Марскі сабака!.. Марскі сабака!..»

– Тут нешта нячыста, – заявіў Пабадзяка. – У мяне Прадчуванні! Нюхам чую, што яны проста баяцца запаліць свае літары. Гэта ж трэба – забараніць ім запальваць іх уласныя літарыкі!

– Можа, гэта той Марскі сабака забараніў ім, – прашаптала дачка Мюмлы і аж заззяла ад гэтай думкі. – У мяне была цётка, якая баялася запальваць свой прымус, бо ў першы раз, калі яна гэта зрабіла, усё ўзляцела ў паветра – разам з ёю!

– Зараз мы згарым, – сказала маленькая Мю.

Рыбы падплылі яшчэ бліжэй. Яны абступілі «Марзкі аркездр» шчыльнай сцяной і ўперыліся ў нашыя літары.

– Чаму яны маўчаць? – спытаў я.

Тады Фрэдрыксан уключыў свой бесправадны падслуховальны апарат. Ён зашыпеў, а потым з яго пачуліся энкі і стогны тысячы галасоў:

– Марскі сабака, Марскі сабака!.. Ён набліжаецца...
бліжэй... бліжэй... Пагасі святло! Пагасі святло! Ён пра-
глыне цябе... Колькі ў цябе ватаў, няшчасны кіт?

– Няхай жа настане цемра! – удзячна адгукнуўся
прывід. – Ноч пагібелі ахінае могілкі сівым саванам,
чорныя гавані галосаць у скрусе!

– Ш-ш-ш, – сказаў Фрэдрыксан. – Я чую нешта...

Мы прыслухаліся. Да нас данёсся слабы, далёкі стук,
падобны да ўдараў пульсу... Не – да тупату, быццам
штосьці набліжалася вялікімі, маруднымі скачкамі. У на-
ступны міг усіх рыб як хваляй змяло.

– Зараз нас з'ядуць, – сказала маленькая Мю.

– Мабыць, дзецям час ужо класціся, – сказала Мюм-
ла. – Ану па пасцелях!

Мюмляны сталі ў кола і дапамаглі адно аднаму
расшпіліць гузікі на спіне.

– Пералічыцеся сёння самі, – сказала мама. – Мне
нешта не да таго.

– А ты нам хоць пачытаеш нанач?! – закрычалі малыя.

– Пачытаць магу, – сказала Мюмла. – Дзе мы там
спыніліся?

І дзеці ў адзін голас прадэкламавалі:

– Гэта-крывавая-справа-аднавокага-Боба, – вымавіў-
паліцэйскі-інспектар-Твігс-і-выцягнуў-трохдзюймовы-цвік-
з-вуха-забітага. – Відавочна-гэта-здарылася...

– Добра, добра, – сказала Мюмла. – Толькі давайце
хуценька...

Гук тых дзіўных скачкоў чуўся ўжо зусім блізка. «Марскі
аркездр» неспакойна закалыхаўся, і падслуховальны
апарат зашыпеў, як кот. Я адчуў, як поўсць на загрывку
стала дыбарам, і крыкнуў:

– Фрэдрыксан! Гасі літары!

Перш чым святло пагасла, мы паспелі заўважыць, як з наветранага борта мільгануў цень Марскога сабакі, і цень гэты здаўся нам невыказна жудасным – магчыма ад таго, што мы паспелі атрымаць толькі агульнае ўражанне ад пачвары. У цемры я паспрабаваў уявіць яе ў дэталях, але атрымалася яшчэ жахлівей.

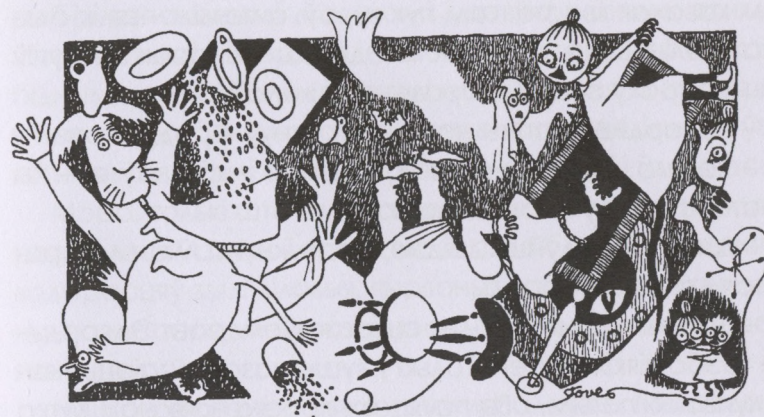
Фрэдрыксан запусціў рухавік, але, верагодна, быў занадта ўзрушаны, каб кіраваць караблём, бо замест таго, каб падымацца наверх, «Марзкі аркездр» імкліва апусціўся на самае марское дно.

Фрэдрыксан пусціў гусенічны ход, і карабель папоўз па пяску. Водарасці абмацвалі ў цемры нашыя вокны, быццам нечыя рукі. У поўнай цішы было чуваць цяжкае дыханне Марскога сабакі. Раптам ён, нібыта шэры цень, высунуўся з зарасцяў, і жудасныя промні святла, што вырываліся з яго жоўтых вачэй, быццам з пражэктараў, заслізгалі па бартах карабля.

– Ану ўсе пад коўдры! – загадала Мюмла дзецям. – І не высоўвацца, пакуль я не скажу!

З кармы пачулася гадкае храбусценне: Марскі сабака пачаў з гарызантальнага руля.

У тую ж хвіліну звонку ўсчалася шалёная бура: «Марзкі аркездр» падкінула і перакуліла дагары нагамі. Валасы водарасцяў слаліся па марскім дне, а вада шумела, як у вадаправодным кране. Мы пападалі хто куды. Дзверцы шафаў парасчыняліся, і фарфоравы посуд вылецеў на волю ў віхуры з манкі, аўсянкі, маісу і рысу, а чаравікі мюмлянятаў, вязальныя прывідавы пруткі і Пабадзякаву скрынку з тытунём раскідала ў розныя бакі – карацей, поўны гармідар. З марской цемры пачулася такое

дзікае скавытанне, што ва ўсіх поўсць стала дыбарам на хвастах.

А потым зрабілася ціха. Вусцішна ціха.

– Вось лётаць мне спадабалася, – прызналася Мюмла. – Але падводнае плаванне – дакладна не маё. Цікава, колькі дзяцей у мяне засталася. Ану пералічы іх, дачушка!

Але не паспела дачка Мюмлы пачаць падлік, як жудасны голас выбухнуў:

– Ага! Вось дзе ўся ваша моррава кампанія! Сямсот чарцей у маім партабакі! Што, думалі, на марскім дне зможаце ад мяне схвацца? Думалі зноў уцячы не развітаўшыся? Ад мяне так проста не ўцячэш, дулю!

– А гэта яшчэ хто? – усклінула Мюмла.

– Адгадай з трэцяга разу, – ухмыльнуўся Пабадзяка.

Фрэдрыксан запаліў літары, і дронт Эдвард апусціў галаву пад ваду і ўперыўся ў нас праз ілюмінатар. Мы адказалі яму самым нявінным позіркам, і тут заўважылі, як у вадзе плавае тое, што засталася ад Марскога сабакі:

там кавалак хваста, там пук вусоў, а паміж – вялікі пляскаты блін. Відавочна, дронт Эдвард незнарок наступіў на небарак свайго здаравеннай лапай.

– Эдвард! Дарагі ты наш! – усклікнуў Фрэдрыксан.

– Гэтага мы павек не забудзем! – сказаў я. – Ты ўратаваў нас у апошні момант!

– Дзеці, пацалуйце дзядзю, – усклінула Мюмла, кранутая да слёз.

– Што вы задумалі? – насцярожыўся дронт Эдвард. – Не трэба ніякіх дзяцей! Толькі ў вушы пазапаўзаюць – выкалупвай іх потым... Вы псуяцеся проста на вачах! Хутка вас нават праглынуць ніхто не захоча. Я ўсе пальцы збіў на нагах, шукаючы вас, а вы тут зноў мне зубы заговарваеце!

– Ты раздушыў Марскога сабаку! – крыкнуў яму Пабадзяка.

– Не можа быць! – ускрыкнуў дронт Эдвард і аж падскочыў. – Я зноў кагось раздушыў?! Але ж я незнарок! Праўда! Мне ўжо проста няма на што спраўляць пахаванні!

Раптам ён раззлаваўся і крыкнуў:

– Дарэчы, а чаму гэта вы дазваляеце сваім гадкім сабакам бытацца ў мяне пад нагамі? Самі вінаватыя!

Глыбока засмучаны, Эдвард пашлёпаў прэч. Праз хвіліну ён азірнуўся і крыкнуў:

– Заўтра зранку прыйду на каву! Глядзіце, каб была моцная!

І тут здарылася яшчэ нешта: усё марское дно раптам засвяцілася.

– Зараз мы зноў згарым, – сказала маленькая Мю.

З усіх бакоў выплывалі сотні мільёнаў і мільярдаў

рыб з запаленымі маячкамі і навігацыйнымі агнямі, штармавымі ліхтарамі і кішэннымі ліхтарыкамі, карбіднымі лямпамі і лямпачкамі напальвання, а на вушах у некаторых было нават прычэплена па свяцільні – і ўсе гэтыя рыбіны былі самі не свае ад радасці і ўдзячнасці.

Мора, толькі што такое змрочнае і непрыветнае, пералівалася ўсімі колерамі вясёлкі: на блакітным дыване водарасцяў ззялі ліловыя, чырвоныя і аранжавыя анемоны – а марскія змеі стаялі на галовах ад празмернасці пачуццяў.

Нашае вяртанне было трыумфальнае. Мы абышлі ўсё мора, не прапусціўшы ніводнай бухты, і нельга было разабраць, ці гэта зоры танчаць за ілюмінатарамі, ці гэта агеньчыкі рыб.

Мы павярнулі да вострава Аднаўладцы толькі на самым святанні, калі амаль усіх нас агарнулі стома і млявасць.

Маленькая Мю
ў моцным павелічэнні.

Раздзел восьмы,

у якім я апісваю акалічнасці шлюб Хapatунчыка, лёгкаю лапай закрanaю драматычную сустрэчу з Мумімамай і, нарэшце, завяршаю свае мемуары глыбакадумным заключным словам.

ады як да берага заставалася дзесяць марскіх міляў, мы ўбачылі шлюпку, што падавала сігнал бедства.

– Гэта Аднаўладца! – узрушана ўсклікнуў я. – Няўжо ў іх здарылася рэвалюцыя?

У такую рань?

Хаця, мабыць, падданыя Караля былі ўсё ж не з тых, хто займаецца такімі рэчамі.

– Рэвалюцыя? – сказаў Фрэдрыксан і даў поўны ход. – Каб толькі пляменнік не ўкляпаўся ў якую бяду.

– Што здарылася? – крыкнула Мюмла, калі мы затрымаліся каля каралеўскай лодкі.

– Здарылася? Ды ўсё што можна здарылася! – крыкнуў у адказ Аднаўладца. – Усё што можна і яшчэ трошкі! Вам неадкладна трэба дадому!

– Ага! Забытыя косці нарэшце ўчынілі помсту? – са спадзяваннем спытаў прывід.

– Ды не. Гэта ўсё ваш Хapatунчык, – прапыхцеў Кароль, які ўжо караскаўся на борт «Марзкога аркез-дра». – Хто-небудзь, пасачыце за маёй шлюпкай. Мы вас сустракаем Нашай уласнай каралеўскай персонай, бо ад Нашых падданных дапамогі чакаць не даводзіцца.

– Хapatунчык?! – здзівіўся Пабадзяка.

– Ён самы, – сказаў Кароль. – Нам вельмі падабаюцца вяселлі, але дапусціць у Нашае каралеўства сем тысяч скалістых даманаў на чале са зласлівай цёткай Мы ніяк не можам!

– А ў каго хоць вяселе? – пацікавілася Мюмла.

– Мы ж сказалі ўжо! У Хapatунчыка! – адказаў Аднаўладца.

– Не можа быць, – не паверыў Фрэдрыксан.

– Яшчэ як можа! Ён збіраецца ажаніцца зараз жа, – нервова сказаў Аднаўладца. – З адной звярушкай-капушкай. Хто-небудзь, падбаўце хуткасці! Карацей, гэта было каханне з першага позірку. Яны ўсё мяняліся гузікамі, паўсюль бегалі разам і бесперастанку чынілі розныя глупствы – а цяпер вось адправілі тэлеграму сваёй цётцы (хаця я чуў, што яе з'елі), ды яшчэ сямі тысячам скалістых даманаў і ўсіх запрасілі на вяселе! Ды Мы гатовыя праглынуць уласную карону, калі яны не перакапаюць Нам усё каралеўства! Хто-небудзь, падайце Нам келіх віна!

– Можа, гэта яны цётку Хемуліхі запрасілі на вяселе? – агаломшаны пачутым, спытаў я і падаў Аднаўладцу келіх з віном.

– Так, так, штосьці такое, – хмура адказаў Кароль. –

Цётку з адгрызеным носам ды яшчэ і злосную. Мы, вядома, любім сюрпрызы, але тыя, якія робім Самі!

Мы набліжаліся да берага.

На самым краі мыса нас чакаў Хапатунчык. Поруч з ім стаяла Капушка.

«Марзскі аркездр» прычаліў, і Фрэдрыксан кінуў трос некалькім падданым, што стаялі на беразе і разглядалі нас.

– Ну-у? – сказаў ён.

– Выбачай! – усклікнуў Хапатунчык. – Я ажаніўся!

– А я замуж выйшла, – прашаптала Капушка і зрабіла кніксэн.

– Але ж Мы казалі вам дачакацца вечара! – з дакорам сказаў Аднаўладца. – Цяпер ніякага свята не атрымаецца!

– Даруйце, але мы не маглі так доўга чакаць! – сказаў Хапатунчык. – Мы так закахаліся!

– Ах, як рамантычна! – усклікнула Мюмла і, рыдаючы, збегла са сходаў. – Віншую! Якая ж ты міленькая, Капушка! Павіншуйце іх, дзеці: гэта ж дзень вяселля!

– На чым яны, кажаш, цэлы дзень віселі? – сказала маленькая Мю.

Але тут Мумітату перапыніў Сніф. Ён ускочыў на ложку і крыкнуў:

– Стоп!

– Тата чытае пра сваю маладосць, – папракнуў яго Мумітроль.

– І пра маладосць майго таты таксама, – з нечаканым гонарам сказаў Сніф. – Я тут ужо кучу ўсяго пачуў пра Хапатунчыка, а пра Капушку – ні слова!

– Я пра яе забыў, – прамармытаў Мумітата. – Яна ўпершыню з'яўляецца толькі ў гэтай сцэне...

– Ты забыў маю маму! – крыкнуў Сніф.

Дзверы ў спальню адчыніліся, і ў пакой зазірнула Мумімама.

– Вы яшчэ не спіце? – спытала яна. – Мне пачулася, нехта клікаў маму.

– Гэта я! – выпаліў Сніф і саскочыў з ложка. – Толькі паслухайце! Нам тут расказваюць, маўляў, таты сёе, таты гэтае – і тут на табе! – без ніякага папярэджання заяўляюць, што ў цябе, аказваецца, і мама яшчэ была!

– Але ж гэта відавочна, – здзіўлена сказала Мумімама. – Наколькі я помню, у цябе была вельмі шчаслівая мама. З вялікай калекцыяй гузікаў.

Сніф сурова паглядзеў на Мумітату і спытаў:

– Гэта праўда?!

– У яе было шмат калекцый! – запэўніў яго Мумітата. –

Каменьчыкі, ракавінкі, пацеркі – усё што хочаш! І ўвогуле, яна ж была сюрпрызам.

Сніф задумаўся.

– Калі ўжо загаварылі пра мам, – сказаў Снусмумрык. – Што там было з той Мюмлай? У мяне мама таксама была, ці як?

– Ну, вядома! – сказаў Мумітата. – І ў дадатак да ўсяго вельмі мілая.

– Дык выходзіць, маленькая Мю мне радня? – са здзіўленнем ускрыкнуў Снусмумрык.

– Ну а як жа, радня, вядома! – сказаў Мумітата. – Але дайце мне дачытаць. Гэта ўсё ж мае мемуары, а не даследаванне радаводу!

– Ну што, можна тату чытаць працяг? – спытаў Мумітроль.

– Ну ладна, – пагадзіліся Сніф і Снусмумрык.

– Дзякуй! – з палёгкай сказаў Мумітата і ўзяўся чытаць далей.

Цэлы дзень Хапатунчык і Капушка прымалі вясельныя падарункі. Урэшце ў кававай бляшанцы не засталася месца, і тады каменьчыкі, гузікі, ракавінкі, ручкі-булавешкі ад шафаў і ўсё астатняе пачалі зносіць на гару і складаць там у кучу.

На кучы сядзеў Хапатунчык. Ён трымаў Капушку за лапку і ўвесь свяціўся ад радасці.

– Як жа здорава быць жанатым! – сказаў ён.

– Магчыма, – сказаў Фрэдрыксан. – Але паслухай. Вам абавязкова запрашаць цётку Хемуліхі? Дый даманаў?

– Выбачай, але інакш яны вельмі засмуцацца, што іх не пазвалі! – сказаў Хапатунчык.

– Так, але ж цётка Хемуліхі, Хапатунчык! – ускрыкнуў я.

– Ведаеш, – прызнаўся Хапатунчык, – шчыра кажучы, я не дужа каб па ёй сумую... Але выбачай – мяне грызе сумленне! Гэта ж я пажадаў, каб хто-небудзь яе праглынуў!

– Хм, – сказаў Фрэдрыксан. – Ну так. Штосьці ў гэтым ёсць.

Да прыбыцця пакетбота на мысе, пагорках і ўсім узбярэжжы сабралася столькі падданных, што не было як праціснуцца. На самым высокім пагорку паставілі трон, дзе пад балдахінам сядзелі Яго Вялікасць, гатовы ў любы момант падаць знак хемульскаму добраахвотнаму аркестру.

Хапатунчыка і Капушку пасадзілі ў вясельную лодку ў выглядзе лебедзя.

Усе былі вельмі ўзрушаныя і ўсхваляваныя, бо чуткі пра цётку Хемуліхі і яе характар паспелі ўжо абляцець краіну. Акрамя таго, былі ўсе падставы непакоіцца, што скалістыя даманы дашчэнт перакапаюць востраў, а дрэвы ў Парку Сюрпрызаў выгрызуць пад карань. І ўсё ж ніхто і слова не сказаў маладым, якія тым часам са спакойным сумленнем мяняліся гузікамі.

– Як думаеце, яе можна спалохаць фосфарам ці смаленнем ніткі? – спытаў мой прывід.

Ён сядзеў побач і вышываў чарапы на грэлцы для імбрыка, якую збіраўся падарыць Капушцы.

– Гэтую так проста не напужаеш, – змрочна сказаў я.

– Зноў яна будзе лезці са сваімі выхаваўчымі гульнямі, – прадрок Пабадзяка. – Можа, і ў спячку нам залегчы зімой не дасць. Прымусіць катацца на лыжах.

– Гэта як? – здзівілася дачка Мюмлы.

– Перасоўваць ногі па ападках, – патлумачыў Фрэдрыксан.

– Ды вы што! – спужалася Мюмла. – Які кашмар!

– Хутка мы ўсе памрэм, – сказала маленькая Мю.

Тут па натоўпе прайшоў трывожны гул: набліжаўся пакетбот.

Хемульскі добраахвотны аркестр зайграў гімн «Дык слаўся, Наш шумны народ!», і лодка-лебедзь адплыла насустрач гасцям. Некалькі мюмлянятаў так расхвалываліся, што зваліліся ў мора, супрацьтуманныя сірэны завывлі з усіх бакоў, а Пабадзяка не вытрымаў і ўцёк куды падалей.

Толькі калі мы ўбачылі, што пакетбот пусты, да нас прыйшла думка, што ён наўрад ці змясціў бы сем тысяч скалістых даманаў. Уздыхі палёгкі і расчаравання прабеглі па натоўпе. Адзін-адзіны маленькі даманчык саскочыў у вясельную лодку, і яна паспешліва паплыла да берага.

– Як так? – спытаў Аднаўладца, які, не ў змозе больш трымаць сябе ў лапах, пакінуў трон і сышоў на бераг. – Усяго толькі адзін даманчык?!

– Ды гэта наш стары знаёмы! – усклікнуў я. – А які здаравенны ў яго пакунак!

– Значыць, яе і праўда з'елі, – сказаў Фрэдрыксан.

– Ціха! Ціха ўсім! – заклікаў Кароль і ўключыў супрацьтуманную сірэну. – Дарогу Скалістаму Даману! Ён тут у якасці Пасла!

Народ расступіўся, даючы дарогу маладой пары і Скалістаму Даманчыку, які сарамліва пратупацеў да нас і паклаў пакунак на зямлю. Той быў крыху абгрызены па краях, але ў астатнім захаваўся някепска.

– Ну-у? – сказаў Аднаўладца.

– Цётка Хемуліхі прасіла кланяцца... – сказаў Скалісты Даманчык і пачаў ліхаманкава шнарыць у кішэнях свайго параднага касцюма.

Усе аж падскоквалі ад нецярплівасці.

– Хутчэй, ну хутчэй ужо! – прыспешваў Кароль.

Урэшце Даманчык выцягнуў пакамечаны ліст і важна патлумачыў:

– Цётка Хемуліхі навучыла мяне пісаць. Я ведаю амаль увесь алфавіт! Акрамя «е», «ё», «й», «ў», «ф», «ч», «ы» і «э»! Яна дыктавала, а я запісваў. Вось што яна перадае вам.

Скалісты Даманчык набраў паветра і, запінаючыся, пачаў чытаць:

«ДАРАГІЯ ДЗЦІ!

З БЯСКОНЦЫМ ШКАДАВАННМ, НСПАКОНЫМ СУМЛННМ І АДУВАННМ НВЫКАНАНАГА АБАВЯЗКУ ПІШУ Я ГТЫЯ РАДКІ. НА ЖАЛ, Я Н МАГУ ПРЫСУТНІАЦ НА ВАШЫМ ВЯСЛЛІ, АЛ СПАДЗЯЮСЯ, ВЫ ДАРУЦ МН МА НПАЦІВЫЯ ПАВОДЗІНЫ. ПАВРЦ, МЯН ВЛМІ СЦШЫЛА, ШТО ВЫ СУМУЦ ПА МН, А ВСТКА ПРА ТО, ШТО ХАПАТУНЫК ВЫРАШЫ АЖАНІЦЦА, ТАК МЯН КРАНУЛА, ШТО Я ПРАЛІЛА МОРА СЛЗ. МН Н ХАПА СЛОВА, КАБ ВЫКАЗАЦ ВАМ ПАДЗЯКУ, ПА-ПРША, ЗА ТО, ШТО ВЫ РАТАВАЛІ МЯН АД ЗУБО МОРРЫ, А ПА-ДРУГО ЗА ТО, ШТО ПАЗНАМІЛІ МЯН З ЦУДОНЫМІ СКАЛІСТЫМІ ДАМАНАМІ. МО ХМУЛСКІ АБАВЯЗАК ПАВДАМІЦ ВАМ СТРАШНУЮ ПРАДУ: НАМ З ДАМАНАМІ ТАК ВСЛА РАЗАМ, ШТО НАС НМАГЫМА ВЫЦЯГНУЦ З ДОМУ НІЯКІМ ВЯСЛЛМ. МЫ ЦЛЫМІ ДНЯМІ ГУЛЯМ У ВЫХАВАЫЯ ГУЛНІ І НІЯК Н ДААКАМСЯ ТАКО КАРЫСНА ДЛЯ ЗДАРОЯ ЗІМЫ, КАЛІ МОЖНА БУДЗ ВОЛЮ ПАСКОКАЦ У СНЗ. КАБ ХОЦ НЯК ЗГЛАДЗІЦ ВАША РАСАРАВАНН, ДАСЫЛАЮ ВАМ З ГТЫМ

ЛІСТОМ КАШТОНЫ ВЯСЛНЫ ПАДАРУНАК, ЯКІ, СПАДЗЯЮСЯ,
ЗАЖДЫ БУДЗ ПРЫГОЖВАЦ БЛЯШАНКУ ХАПАТУНЫКА!

6999 ПРЫВІТАННЯ АД СКАЛІСТЫХ ДАМАНА.

З УДЗЯНАСЦЮ,

НАВКІ ВАШАЯ ЦТКА ХМУЛІХІ.»

Над пагоркамі павісла мёртвая цішыня.

– Што значыць «нпацівыя»? – спытаў я.

– «Непачцівыя», вядома, – адказаў Скалісты Даманчык.

– А табе падабаюцца выхаваўчыя гульні? – асцярожна
пацікавіўся Фрэдрыксан.

– Проста страх як падабаюцца! – запэўніў той.

Я прысеў, крыху збянтэжаны.

– Калі ласка, разгарні пакунак! – ускрыкнуў Хапатунчык.

Скалісты Даманчык урачыста перагрыз шнурок,
і мы ўбачылі фотаздымак цёткі Хемуліхі ў натуральную велічыню. Яна была ў вобразе каралевы скалістых даманаў.

– Нос на месцы! – радасна ўскрыкнуў Хапатунчык. – Якое шчасце! Як цудоўна!

– Мілы, зірні на раму, – сказала Капушка.

Мы ўсе паглядзелі на раму і ахнулі. Яна была з сапраўднага гішпанскага золата, і ў кожным куце зіхцелі тапазавыя і хрызалітавыя ружы. Па ўнутраным перыметры ішоў шэраг дробных брыльянтаў. Задні бок быў сціпла аздоблены звычайнай бірузой.

– Як думаеш, яны выкалупваюцца? – папыталася Капушка.

– Павінны! – выпаліў у экстазе Хапатунчык. – Нам жа, здаецца, сёння якраз падарылі шыла!

І тут ад заліва да ўсіх даляцеў чыйсьці жудасны голас:

– Ха! Сямсот чарцей у маім партабаку! Доўга я буду чакаць сваю каву? Зноў забылі пра старога Эдварда, няўдзячныя стварэнні?

Праз некалькі дзён пасля таго, як Мумітата расказаў пра шлюб Хапатунчыка і Капушкі, ён разам з сям'ёй сядзеў на верандзе. Быў неспакойны вераснёўскі вечар, бушавала навальніца. Мумімама зрабіла грог і бутэрброды з сіропам. Усе прыбраліся так, быццам рыхтаваліся да нейкай надзвычайнай урачыстасці.

– Ну-у? – нецярпліва сказала Мумімама.

– Сёння я завяршыў мемуары, – глухім голасам сказаў Мумітата. – Заключнае слова было дапісанае ў шэсць сорок пяць... Ну, вы самі вырашыце, што пра яго думаеце!

– А ты напісаў там пра сваё разгульнае жыццё з хаціфнатамі? – спытаў Снусмумрык.

– Не, – сказаў тата. – Гэта павінна быць павучальная кніга, разумееш?

– Дык тым больш! – крыкнуў Сніф.

– Ціха, ціха, дзеці! – сказала Мумімама. – А ці не час ужо ў тваіх мемуарах з'явіцца мне? – спытала яна і густа пачырванела.

Мумітата зрабіў тры вялікія глыткі грогу і сказаў:

– Самы час! Слухай уважліва, сыне, бо ў апошнім урыўку я раскажваю пра тое, як знайшоў тваю маму.

Ён разгарнуў кнігу і пачаў чытаць.

Прыйшла восень, і востраў Аднаўладцы надоўга схавалася ў беспрасветным тумане шэрай імжы.

Я быў упэўнены, што наша векапомная вандроўка на «Марзкім аркездры» была толькі прэлюдыяй да вялікага падарожжа па свеце. Але я памыляўся. Яна сама і была найвышэйшым уздымам, кульмінацыяй без працягу. Як толькі Фрэдрыксан вярнуўся дадому і жарсці вакол Хапанунчыкавага вяселля ўлягіся, ён узяўся ўдасканальваць сваю вынаходку. Ён бясконца нешта змяняў, дабудоўваў, прыкручваў, паліраваў, чысціў і фарбаваў, так што ўрэшце «Марзкі аркездр» пачаў выглядаць як свецкі салон.

Часам Фрэдрыксан ладзіў невялікія круізы для Аднаўладцы і хемульскага дабраахвотнага аркестра, але заўсёды да абеду вяртаўся.

Мяне ж цягнула наперад, я чэзнуў ад тугі па вялікім свеце, які чакаў мяне.

Дажджы між тым і не думалі спыняцца, а на «Марзкім аркездры» заўсёды знаходзілася што падрамантаваць і падправіць: то руль, то асвятленне, то які-небудзь клапан у картары, то яшчэ нешта.

Потым прыйшоў час вялікіх штормаў.

Дом Мюмлы здзьмула ветрам, і яе дачка прастыла, спаўшы на дварэ. Хапатунчыкава бляшанка працякала. Толькі ў мяне быў дыхтоўны дом з добрай кафлянай печкай. І што ж вы думаеце? Натуральна, не прайшло шмат часу, як усе перабраліся жыць да мяне, і чым больш сямейным рабілася гэтае жыццё, тым больш самотным я сябе адчуваў.

Мне бракуе словаў, каб апісаць усю небяспеку таго, калі ваш сябар раптоўна жэніцца або робіцца прыдворным вынаходнікам. Сёння вы падпольныя каланісты і таварышы ў прыгодах, вы можаце выбраць

любое месца на карце свету і рушыць у падарожжа, як толькі зробіцца нудна, – а заўтра ім гэта раптам ужо нецікава. Яны хочуць заставацца ў цяпле. Яны баяцца дажджу. Пачынаюць збіраць вялікія рэчы, якія не возьмеш у падарожжа. А размаўляюць толькі пра дробязі. Ім не хочацца зрывацца з месца і перакульваць сваё жыццё з ног на галаву. Раней яны падымалі ветразі, а цяпер майструюць палічкі пад свае парцалянавыя фігуркі. Ах, ці можна гаварыць пра гэта без слёз на вачах!

А горш за ўсё было тое, што гэты настрой перадаваўся і мне, і чым утульней мне сядзелася з імі ля печкі, тым здавалася складанейшым быць вольным ды смелым, як марскі арол. Дарагі чытач, ці можаце вы зразумець мяне? Я быў адначасова і дома, і дзесь далёка – а ў выніку не быў нідзе. Вакол грымелі навальніцы і лупіў дождж.

Тым векапомным вечарам, пра які я раскажу зараз, стаяла жахлівая непагадзь. Дах трашчаў і рыпеў, час ад часу парывы зюйд-весту заганялі дым з коміна ў пакой, лівень шпарка тупацеў па верандзе (я перабудаваў у веранду капітанскі мосцік і выразаў балюстраду з узорам у форме хваёвых шышак).

– Мама! Ты нам пачытаеш? – спыталі мюмляняты, якія ўжо ляжалі ў пасцелях.

– А як жа! – сказала Мюмла. – Дзе мы там спыніліся?

– Паліцэйскі-інспектар-Твігс-асцярожна-падкраўся-бліжэй! – закрычалі дзеці.

– Добра, – сказала Мюмла. – Паліцэйскі інспектар Твігс асцярожна падкраўся бліжэй. Што гэта мільганула вунь там – дула рэвальвера? З ледзяной рашучасцю і прагай справядлівай расплаты ён праслізнуў наперад, спыніўся і асцярожна рушыў далей...

Я няўважліва слухаў Мюмліну гісторыю, чутую і перачутую шмат разоў.

– Люблю гэтую гісторыю, – сказаў прывід. Ён вышываў белыя косці на кісеце з чорнай фланелі і адным вокам пазіраў на гадзіннік.

Хапатунчык сядзеў ля агню і трымаў Капушку за лапку. Пабадзяка раскладаў пасьянс. Фрэдрыксан ляжаў на жываце і разглядаў карцінкі ў «Падарожжы праз Акіяны». Было спакойна і ўтульна, але чым больш я глядзеў на ўсё гэтае сямейнае жыццё, тым больш бударажыўся. Мяне прабірала да самых костак.

Чорныя шыбы дрыжалі пад парывамі шалёнага ветру, што пляваўся марскою пенай.

– Быць у моры ў такую ноч... – безуважна вымавіў я.

– Восем балаў. Калі не больш, – заўважыў Фрэдрыксан, разглядаючы намаляваныя ў кнізе хвалі.

– Выйду гляну, як там, – прамармытаў я і шмыгнуў за дзверы з падветранага боку.

Там я крыху пастаяў, прыслухоўваючыся.

У непрагляднай цемры пагрозліва грымелі хвалі. Я прынюхаўся, прыціснуў вушы і рушыў насустрач ветру. Ён налятаў на мяне са свістам, і я жмурыўся, каб не бачыць усяго неймаверна вусцішнага, што можа блукаць у шторме восеньскай ноччу. Жудасці, пра якія лепей нават не думаць...

Але гэта быў якраз адзін з тых рэдкіх выпадкаў, калі я не думаў увагуле. Я ведаў толькі, што цяпер мне трэба спусціцца да мора, туды, дзе хвалі з шыпеннем навальваліся на бераг. Мяне апанавала нейкае незвычайнае Прадчуванне, якое і пазней у жыцці нярэдка прыводзіла мяне да нечаканых вынікаў.

Месяц выплыў з-за чорных хмараў, і мокры пясок заззяў металічным бляскам. На бераг з грукатам наступалі пенныя хвалі, падобныя на войска белых цмокаў. Яны паўставалі, выцягваючы ўгору свае кіпцюрыстыя лапы, і, абрынуўшыся долу, з шолахам адпаўзалі ў цемру, каб потым вярнуцца зноў.

Цяжка паверыць, што ўсё гэта было насамрэч!

Што прымусіла мяне, забыўшы на цемру і холад, горш за якія для мумітроля няма нічога, прыйсці на бераг менавіта ў тую лёсавызначальную ноч, калі мора вынесла на наш востраў Мумімаму? Ах, свабода, дзіўная рэч!

Моцна ўчапіўшыся за нейкую дошку, яна ўзляцела на хвалі, якая шпурнула яе, быццам мячык, у заліў і зноў зацягнула ў мора.

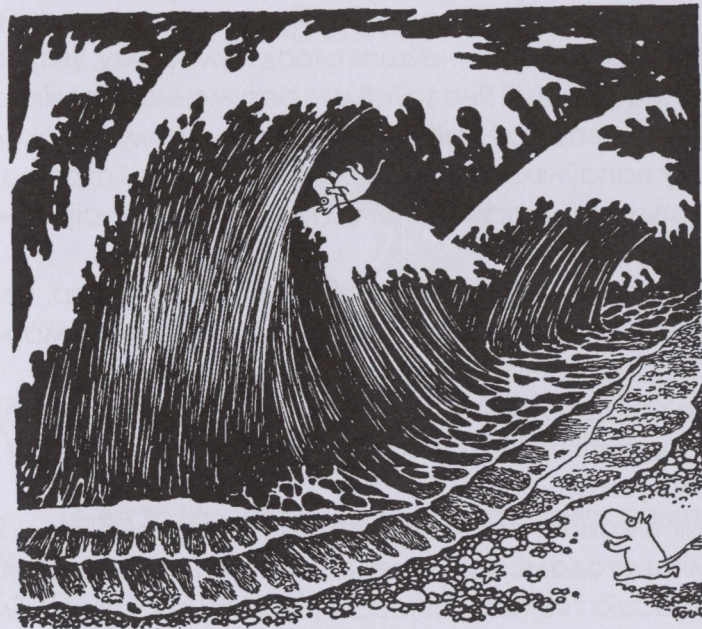
Я рынуўся наперад і закрычаў што меў сілы:

— Я тут!

І яна вярнулася. Яна выпусціла дошку і цяпер неслася на хвалі, махаючы лапамі ў паветры. Не міргаючы я глядзеў, як насоўваецца на мяне цёмная сцяна вады. Я схапіў пацярпелую, і ў наступную секунду нас разам закруціла ў кіпучым прыбоі.

Неверагоднымі намаганнямі мне ўдалося намацаць пад нагамі пясок і, моцна чапляючыся за зямлю, адпаўзці як мага далей на сушу. Галодныя хвалі хапалі мяне за хвост, я падаў, змагаўся і поўз, пакуль не апусціў сваю каштоўную ношу на бераг там, дзе злыя, раз'юшаныя хвалі не маглі да яе дабрацца. О, гэта было зусім не тое, што ратаваць цётку Хемуліхі! Мая незнаёмка была мумітролем, такім самым, як я, толькі яшчэ прыгажэйшым! І я ўратаваў яе!

Яна села на пяску і закрычала:

— Мая сумка! Выратуйце сумку!

— Але ж яна ў вас у лапах! — падказаў я.

— Ах, яна тут! — гучна выдыхнула яна. — Аж ад сэрца адлягло...

Яна раскрыла сваю вялікую чорную сумку і, пакапаўшыся ў ёй, выцягнула пудраніцу.

— Здаецца, пудра прамокла, — гаротна вымавіла яна.

— Не хвалойцеся, вы і без яе вельмі прыгожая, — галантна заўважыў я.

Тады яна паглядзела на мяне невымоўным позіркам і густа пачырванела.

Дазвольце мне спыніцца тут, на гэтай важнай падзеі, што сталася паваротным пунктам у маёй бурнай

маладосці; дазвольце мне скончыць мемуары тым, як Мумімама, найчароўнейшая сярод мумітроляў, уварвалася ў маё жыццё! Яна заўсёды з разуменнем ставілася да маіх дзівацтваў, якія пад яе спагадлівым позіркам адразу нападуняліся здаровым сэнсам, хаця і страчвалі пры гэтым той шарм дзікай свабоды, які спакусіў мяне апісаць іх.

З тых падзеяў мінула процьма часу, але цяпер, калі я выклікаў гэтыя ўспаміны, мне думаецца, што ўсё магло б паўтарыцца зноў, няхай і зусім па-іншаму.

Я адкладаю мемуарнае пяро перакананы, што чароўны час прыгодаў усё ж не мінуў (інакш было б вельмі прыкра).

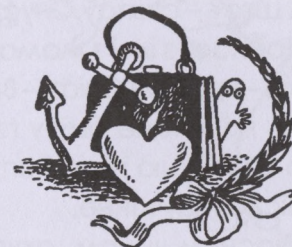
Дык няхай кожны годны мумітроль паразважае над маімі прыгодамі, задумаецца над маёй мужнасцю, кемлівасцю і велікадушнасцю (а магчыма, і над маімі глупствамі), – калі ён дагэтуль яшчэ не падбаў аб тым, каб пачарпнуць навуку з тых дзівосных і нялёгкіх выпрабаванняў, якія аднойчы паўстаюць на шляху кожнага адзначанага талентам юнага мумітроля.

На гэтым
мемуары
заканчваюцца.

Але яшчэ застаўся
важны эпілог.
Чытай!

Эпілог

Мумітата паклаў мемуарнае пяро на стол і паглядзеў на сям'ю. На верандзе панавала захопленое маўчанне.

– За Мумітату! – урэшце ўзрушана прамовіла Мумімама.

– За цябе, тата! – падтрымаў Мумітроль. – Цяпер ты несумненна будзеш знакаміты.

– Як гэта? – падскочыў ад здзіўлення Мумітата.

– Ну, усе будуць лічыць цябе знакамітым, раз ты напісаў такую кніжку, – упэўнена заявіў Мумітроль.

Аўтар задаволена замахаву вухамі.

– Магчыма, – пагадзіўся ён.

– Ну, а далей? Што было далей? – усклікнуў Сніф.

– Ну, далей... – сказаў Мумітата і зрабіў няўцямны жэст, які абазначаў разам і дом, і сям'ю, і сад, і Мумідол, і ўвогуле ўсё тое, што немінуча прыходзіць на змену маладосці.

– Дзеткі, – сціпла сказала Мумімама. – Далей усё толькі пачалося...

Раптоўны пошуг ветру скалануў веранду. Дождж лупцануў з новай сілай.

– Быць у моры ў такую ноч... – безуважна вымавіў Мумітата.

– А з маім татам што? – спытаў Снусмумрык. – З Пабадзякам? Што здарылася з ім і з мамай?

– І з Хапатунчыкам! – крыкнуў Сніф. – Вы што, так і кінулі адзінага майго тату, які ў мяне быў у гэтым жыцці? Не кажучы ўжо пра яго калекцыю і пра Капушку!

На верандзе павісла маўчанне.

І тут – нейкім дзівосным чынам, акурат у той самы момант, калі гэта было патрэбней за ўсё, – у дзверы пагрукалі. Тры моцныя, адрывістыя ўдары.

Мумітата ўскочыў і крыкнуў:

– Хто там?!

Глыбокі голас адказаў з-за дзвярэй:

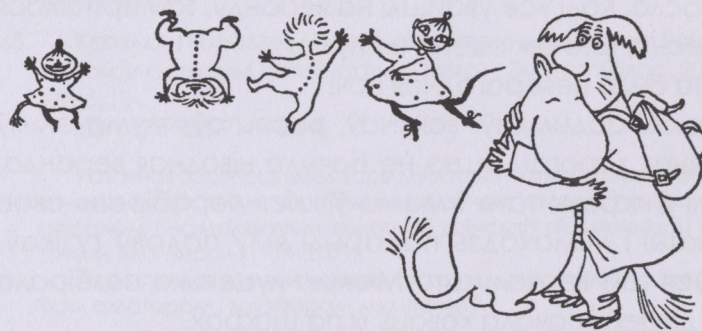
– Адчыні! Тут халодна і мокра.

Мумітата разнасцежыў дзверы.

– Фрэдрыксан! – усклікнуў ён.

І на веранду ўвайшоў Фрэдрыксан. Абтросшы з сябе кроплі дажджу, ён сказаў:

– Не адразу вас адшукаў. Здароў, здароў.

– Ты зусім не пастарэў! – захоплена выпаліў Мумітата. – Ах, як я ўсцешаны, як рады!

Тут пачуўся прыглушаны замагільны голас:

– У такую пагібельную ноч, як гэтая, забытыя косці грываць гучней, чым калі! – і з Фрэдрыксанавага заплечніка з задаволенай мінай выпаўз прывід уласнай персонай.

– Заходзьце, калі ласка! – павіталася Мумімама. – Наліць вам грогу?

– Дзякуй, дзякуй, – сказаў Фрэдрыксан. – Мне шклянчку. І прывіду адну. І некалькі для тых, што на дварэ!

– А што, ёсць яшчэ хтосьці? – спытаў Мумітата.

– Ну так, некалькі мамаў і татаў, – засмяяўся Фрэдрыксан. – Пасаромеліся ўвайсці.

Сніф і Снусмумрык кінуліся проста пад дождж. Там стаялі іх азяблыя таты і мамы. Ім было сорамна, што яны так доўга прападалі. Хапатунчык трымаў Капушку за лапку. Абое ўзялі з сабой свае калекцыі гузікаў, запакаваныя ў вялікія чамаданы. Пабадзяка стаяў са згаслай люлькай у роце, Мюмла рыдала ад празмернасці пачуццяў, а побач тоўпіліся дачка Мюмлы, трыццаць чатыры мюмляняты і маленькая Мю ва ўсёй сваёй красе – яна ні кропелькі не

падрасла. Калі ўсе ўвайшлі на веранду, там зрабілася так цесна, што аж сцены выгнуліся.

Гэта была неверагодная ноч!

Столькі абдымкаў, воклічаў, распытаў, тлумачэнняў і шклянак з грогам яшчэ не бачыла ніводная веранда. А калі Сніфавы тата і мама ўзяліся перабіраць свае калекцыі і мімаходзь падарылі яму палову гузікаў, усчаўся такі вэрхал, што Мюмла хуценька пазбірала сваіх дзяцей і пачала хаваць іх па шафах.

– Ціха! – урэшце крыкнуў Фрэдрыксан і ўзняў сваю шклянку. – Заўтра...

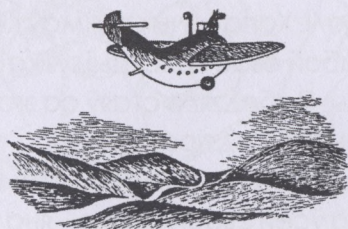
– Заўтра... – паўтарыў Мумітата, і вочы яго загарэліся маладым бляскам.

– Заўтра мы зноў адправімся насустрач Прыгодам! – абвясціў Фрэдрыксан. – Мы паляцім на «Марзкім аркездры» – усе разам! Мамы, таты і дзеці!

– Не, не заўтра! Сёння ж! – усклікнуў Мумітроль.

І ў туманнай перадсвітальнай шэрані яны ўсім гуртам высыпалі ў сад. Неба на ўсходзе праясніла: хутка ўжо сонца выйдзе з-за далягляду. Некалькі хвілінаў – і ноч скончыцца, і тады ўсё можна будзе пачаць нанова.

І вось ужо новы дзень адчыняе браму ў Неверагоднае і Магчымае, туды, дзе здараюцца любыя Прыгоды, калі ты ім адкрыты.

Янсан, Тувэ

Я65 Капляюш чарадзея / Тувэ Янсан; пер. з швед. Алесі Башарымавай; ілюстрацыі Тувэ Янсан. — Мінск : Зміцер Колас, 2018. — 168 с. : іл.

ISBN 978-985-7164-84-4.

Казачная аповесць «Мемуары мумітаты» – пятая з серыі кніг, прысвечаных мумітролям, чароўным і забаўным істотам, прыдуманым, апісаным і намаляваным выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай Тувэ Янсан (1914–2001).

Адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту, а таксама ўсім аматарам і заўзятарам мумітроляў.

ББК 84(4Фин)-44

УДК 821.113.6-93

па
тан

і ш
А
КС
УС
СЕ

Літаратурна-мастацкае выданне

Ш

Янсан Тувэ

М

МЕМУАРЫ

а

МУМІТАТЫ

Д

Адказны за выпуск Зм. Колас

Т

У

С

і

Падпісана да друку 26.12.2017. Фармат 60x84 1/16.
Папера афсетная. Друк лічбавы.
Ул.-выд. арк. 6,04. Ум. друк. арк. 9,77.
Наклад 1000 асобнікаў. Заказ № 2 от 19.01.2018.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
індывідуальны прадпрымальнік Зміцер Колас.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка
друкаваных выданняў № 1/291 ад 17.04.2014.
Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.

**Казачная аповесць
«Мемуары мумітаты» — яшчэ адна з серыі кніг,
прысвечаных мумітролям, чароўным і забавным
істотам, прыдуманым, апісаным і намаляваным
выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай
Тувэ Янсан (1914–2001).**

ISBN 978-985-7164-84-4

9 789857 164844

ТУВЭ ЯНСАН МЭМҮАРЫ МҮМТЭТБІ